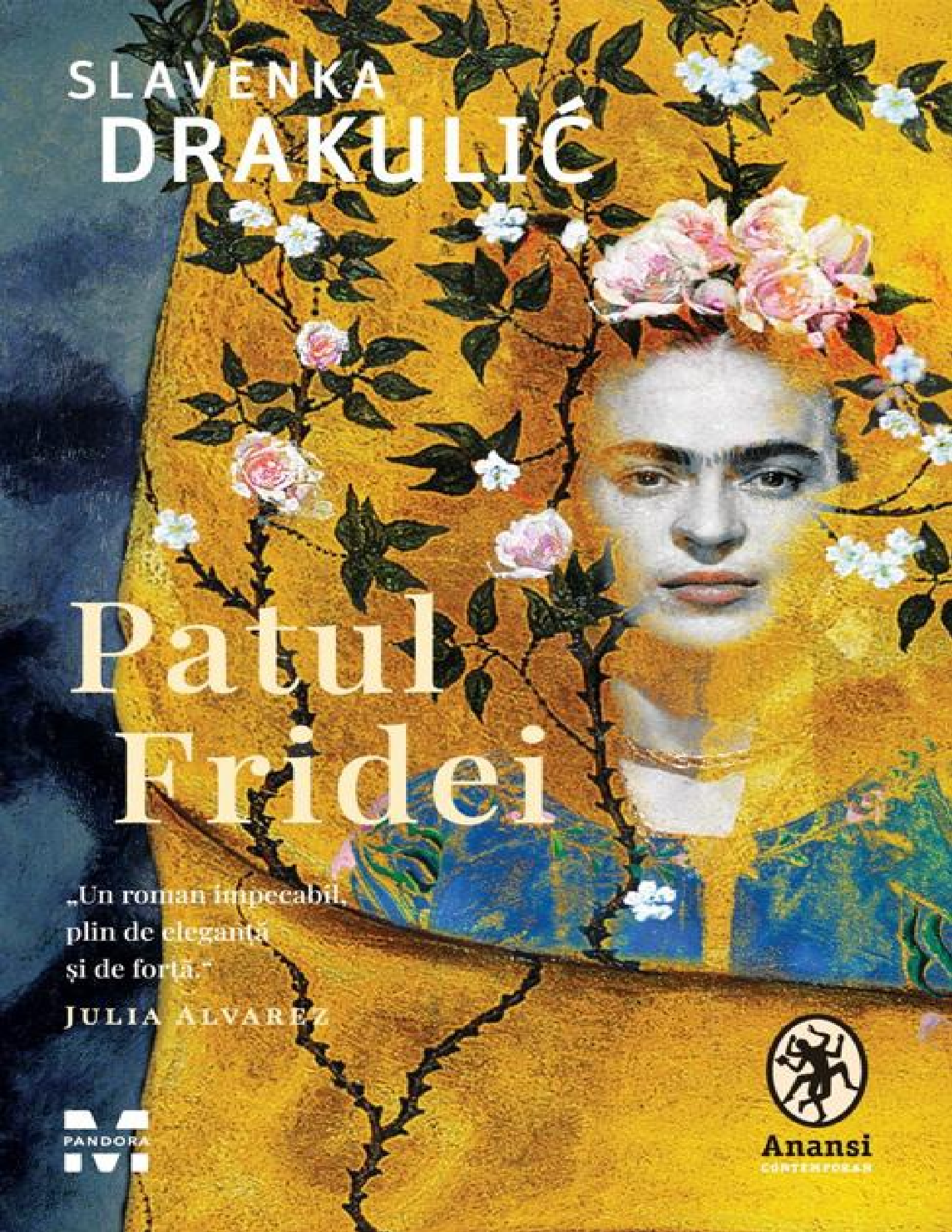
SLAVENKA

DRAKULIĆ

Patul Fridei

„Un roman impecabil, plin de eleganță și de forță."

JULIA ALVAREZ

PANDORA M

Anansi
CONTEMPORAN

COLECȚIE COORDONATĂ DE **BOGDAN-ALEXANDRU STĂNESCU**

Anansi
CONTEMPORAN

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o reţea literară din care fac parte Ministerul Federal al Afacerilor Europene și Internaționale din Republica Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundaţia Culturală Elveţiană Pro Helvetia, Grupul de Interes „Traducătoare Traducători“ (Literaturhaus Wien) din însărcina- rea Ministerului Federal pentru Artă, Cultură, Servicii Publice și Sport al Republicii Austria, Goethe-Institut, Agenţia Slovenă de Carte, Ministerul Culturii din Republica Croaţia, Resortul pentru Cultură al guvernului Principatului Liechtenstein, Fundaţia Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și al Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii din România, Ministerul Educației, Științei, Culturii și Sportului din Muntenegru, Ministerul Culturii din Republica Macedonia de Nord, Ministerul Culturii din Republica Bulgaria, Târgul de Carte de la Leipzig, precum și Fundaţia S. Fischer.

traduki

SLAVENKA

DRAKULIĆ

Patul Fridei

Traducere din limba croată de
Octavia Nedelcu

PANDORA M

EDITORI:
Magdalena Mărculescu
Silviu Dragomir

FONDATOR:
Ion Mărculescu, 1994

DIRECTOR EDITORIAL:
Bogdan-Alexandru Stănescu

REDACTARE:
Alexandra Turcu

DESIGN:
Andrei Gamarț

DIRECTOR PRODUCȚIE:
Cristian Claudiu Coban

DTP:
Gabriela Anghel

CORECTURĂ:
Oana Apostolescu

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimţământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosinţă al lucrării nu este transferabil.
Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin persoanei juridice Pandora Publishing SRL.

Titlul original: *Frida ili o boli*
Autor: Slavenka Drakulić

Copyright © Slavenka Drakulić, 2007.
Copyright notice: © of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI
Copyright © Pandora M, 2022
pentru traducerea în limba română

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
www.pandoram.ro

ISBN (print): 978-606-978-517-1
ISBN (EPUB): 978-606-978-551-5

Pandora M face parte din Grupul Editorial TREI

Physical pain does not simply resist language but actively destroys it, bringing about an immediate reversion to a state anterior to language, to sounds and cries a human being makes before language is learned.[1]
Elaine Scarry, *The Body in Pain*

Mi pintura lleva el mensaje del dolor.[2]
Frida Kahlo

---

1. Nu numai că durerea fizică se opune limbii, ci chiar o distruge, provocând revenirea neîntârziată la o stare anterioară limbajului, la sunetele și țipetele pe care omul le emite înainte să învețe să vorbească (n.tr.).
2. Pictura mea transmite mesajul durerii (n.tr.).

În dimineața aceea de iulie, Frida s-a trezit devreme în patul ei din casa părintească. Lumina slabă de afară pătrunsese deja în încăpere. Avusese o noapte neliniștită. S-a răsucit greoi, s-a ridicat în capul oaselor, sprijinită de pernă, și-a pipăit fața de parcă ar fi vrut să se asigure că încă mai e la locul ei. O vreme a zăcut liniștită privindu-și mâinile așezate pe cuvertură. Și-a trecut degetele prin păr — fața, părul, mâinile, toate acestea erau doar părți ale unui fost întreg. A încercat să se ridice, apoi a renunțat.

Nu avea forță. Nu avea stare.

Amputarea piciorului de anul trecut a fost cea de-a treizeci și doua operație, își spuse ea, în timp ce-și pipăia cicatricile de pe spate, abdomen, picior. Dar ce se întâmplă cu cele care nu lasă cicatrici vizibile? Oare se pun la socoteală și avorturile ca operații? Nu reușesc să mi le aduc aminte pe toate. Poate că e mai bine așa. Cât de zadarnic e calculul pe care-l fac…

S-a uitat la locul gol de sub cearșaf, acolo unde până nu demult se aflase piciorul bolnav. Jumătatea de picior amputată se simțea straniu de reală. Era același picior — jumătatea aceluiași picior, a dreptului, a piciorului în care apăruse pentru prima oară demonul durerii.

Avea șase ani când, într-o bună dimineață, s-a trezit cu frisoane. La început, părinții ei nu s-au îngrijorat. Frisoane, temperatură, răceală, durere în gât, diaree, vărsături, dureri de stomac… La fel ca toți copiii, și cele patru fetițe ale lor se mai și îmbolnăveau din când în când. Credeau că nu au motive de îngrijorare și că la mijloc nu e altceva decât o stare trecătoare.

Ulterior însă, a cuprins-o durerea. Mai întâi a apărut în picior, de parcă ar fi mușcat-o ceva. O fiară uriașă, poate un câine care-și înfipsese cu putere fălcile în piciorul ei și-i smulgea mușchii cu colții. A început să urle de durere, nu putea face nimic altceva decât să urle. Nu putea să descrie senzația care-i sfâșia corpul. Își aducea aminte de deznădejdea tatălui ei, de chipul acestuia aplecat asupra patului ei și de cuvintele lui: Ce e cu tine, spune-mi, ce s-a întâmplat? În timp ce ea se zvârcolea de durere, scăldată în propria-i sudoare, Don Guillermo, bunul ei

tată, aștepta să-i răspundă, să-i dea o explicație oarecare. O articulare logică de cuvinte ca să poată înțelege ce se întâmplă cu fata lui. Cum ar fi putut altminteri s-o ajute? Nu ajutau cu nimic țipetele ei de neînțeles. Durerea cere rostirea unor cuvinte, comunicare. Pretinde un soi de dialog. Pretinde cuvinte. Dar copila nu scotea decât gemete și vaiete.

De câte ori își aducea aminte de acea întâmplare, își vedea piciorul ei mic (dacă nu ar fi detestat sentimentalismele, i-ar fi spus picioruș) smucindu-se și contractându-se involuntar. Ca și cum ar fi fost posedat, rupt de restul corpului. Își vedea mama înmuind un prosop în apă caldă, brațele măslinii ale servitoarei care țineau ligheanul alb de porțelan și degetele ei chircite. Suprafața apei sclipea, iar ea se concentra asupra acestei sclipiri de parcă asta ar fi putut-o detașa de picior, de sine. Simțea o dorință arzătoare de a ieși din propriul corp. Ori ca cineva să-i reteze piciorul care nu mai era al ei. Piciorul ei se zbătea spasmodic în pat de parcă înnebunise. Iar ea urla panicată. Mama i-a înfășurat bietul picioruș (și totuși!) cu prosopul cald, spunându-i, a auzit foarte limpede: Nu mai țipa, liniștește-te, o să treacă, o să treacă…

Mi-am amintit de vorbele care urmau să-mi fie cel mai adesea adresate de mama. De câte ori le va mai rosti! Și de fiecare dată cu motiv, doar că niciuna dintre noi nu avea siguranța asta pe atunci, în clipele în care acea fiară necunoscută, fără de nume, creatura aceea demonică, îmi smulgea fâșii de carne, iar mama îmi ștergea transpirația de pe frunte și-mi șoptea: O să treacă, o să treacă…

Și într-adevăr, durerea se atenua pe moment, corpul se vlăguia. Copila se cufunda într-o stare de exaltare, ca urmare a dispariției durerii. Dar, în clipa următoare, începea să urle și mai tare, pentru că spasmul din picior de fapt nu încetase. Demonul își înfipsese colții și nu-i mai dădea drumul. Părea că a hotărât să-i smulgă piciorul, să i-l răpească, să-l devoreze.

În cele din urmă, părinții au chemat un doctor. Diagnostic: paralizie infantilă. Tratament: repaus total la pat. Urmări: un picior mai scurt și mai subțire, infirmitate.

A fost nevoită să stea nouă luni în pat. Era o veșnicie pentru un copil ca ea, atât de vioi. Dacă tot nu putea ieși din odaie, a descoperit un mod de a ieși din sine: și-a făcut o prietenă imaginară care s-o ajute să evadeze într-o altă realitate.

Micuța ei prietenă nu avea nume. Frida o chema după ce sufla în geamul ferestrei de lângă pat și pe suprafața aburită desena repede, foarte repede, o ușă. Una mică, aproape invizibilă. Chiar și fetița pe care o zărea era invizibilă pentru ceilalți, dar nu și pentru ea.

De îndată ce se strecura pe ușă în cealaltă realitate, prietena ei o aștepta deja acolo. Râdea, tot timpul era zâmbitoare și veselă. O lua de mână și o purta cu ea. În lumea aceea, cealaltă, nu erau decât ele două. Nu-și mai amintea nici de vocea și nici de chipul ei, ținea minte doar că dansau într-un salon spațios și gol care părea făcut din gheață. Fetița dansa, Frida o urma și-i povestea. Îi povestea, îi tot povestea dansând. Aluneca prin spațiu, se rotea în jurul ei, își mlădia trupul cu ușurință. N-o deranja piciorul bolnav, părea că nici nu-l simțea. Ele două formau un cuplu perfect. După ce se întorcea în pat, starea de fericire inexplicabilă dura încă mult timp.

Într-un tablou, unul mic de tot, cel mai mic pe care-l pictase vreodată, Fetița cu masca de mort*, pe fundal nu se zăresc decât vârfurile înghețate ale unor munți acoperiți cu zăpadă. Fetița stă singură pe pământul bătătorit și întunecat și poartă o mască de mort ce rânjește. De fapt, nu este clar dacă e vorba doar de o mască ori de propriul craniu. La picioarele ei zace o altă mască, mult mai fioroasă, de animal: o mască cu dinții rânjind, cu limba scoasă, roșie de la sângele care i-a picurat din gură când a mușcat-o de picior. Dar oricum nu are nicio importanță, ambele măști reprezintă moartea.*

Încă din copilărie, moartea i-a dat târcoale, i-a stat aproape. Ca o umbră ce nu avea să o părăsească niciodată. Craniul alb, fantomatic, cu nuanțe de gri (griul reprezintă aici culoarea fricii) i-a fost mereu prezent în viață, o parte inseparabilă din ea.

Fetița stă singură sub un cer tulbure și nori amenințători se rostogolesc deasupra ei. E încă un copil, nu i s-a conturat încă chipul ce îi va fi hărăzit mai târziu. Când va crește, va avea trăsăturile Fridei.

Iar Frida va picta din nou și din nou chipul ei peste acel craniu, dovadă că e încă în viață.

După cele nouă luni petrecute în pat, piciorul drept i se scurtase și se netezise ca un baston. Ceilalți copii au observat asta, nu aveau cum să nu observe. La școală, strigau după ea „oloaga“. Noaptea îi visa ca pe niște coioți care dădeau

târcoale mișelește cu boturile lor urâcioase, urmărind să-și înfigă colții în piciorul ei. Se apăra. Îi lovea pe cei ce-o jigneau, dar nu plângea. Pentru ea, școala a fost de la început un loc al suferinței și tocmai de aceea un loc în care a exersat autoapărarea.

Mama ei a luptat împotriva răutăților copiilor așa cum s-a priceput, chiar și cu numeroasele perechi de ciorăpei cu care o încălța, ca să nu se vadă cât de subțire îi era piciorul drept. N-a reușit însă să păcălească pe nimeni. Doar noile cizmulițe făcute la comandă au putut să-i echilibreze mersul. Nu însă și îndărătnicia. Cizmulițele o făceau să se creadă importantă: era atât de micuță, dar avea deja voie să le poarte ca o adevărată domnișoară. Încă le mai păstra în cameră, lângă păpușa ei preferată, lângă statuetele aztece dăruite de Maestro și de scheletele din *papier mâché*. Erau confecționate din piele fină de vițel, cu vârfurile mai închise la culoare. Își aducea aminte și de cât timp avea nevoie servitoarea să-i introducă șireturile în toate orificiile și cu câtă răbdare aștepta ea să termine. Cizmulițele acelea îi aminteau de vremurile când pleca cu tatăl ei la plimbare în afara orașului. În timp ce tatăl ei picta cu acuarele, ea strângea pietricele și urmărea fluturii, păsările, gâzele.

Atunci am simțit pentru prima oară invidia, îmi amintesc prea bine. Nu față de ceilalți copii, care nu șchiopătau, ci față de toate creaturile înaripate. Odată, când mi s-a așezat un fluture pe mână, fâlfâind din aripioarele lui aurii delicate, am început brusc să plâng. Nu știam ce-aș putea să-i spun tatei. Nu știam că e vorba de invidie. De ce nu am și eu aripi, l-am întrebat. Tata nu a zâmbit.

Poate că era deja un semn al nenorocirii ce urma să vină, mi-a trecut prin minte în dimineața aceea când mă foiam în pat.

După perioada de repaos la pat din cauza poliomielitei, deși era încă copil, a înțeles repede că a rămas marcată pe viață. Avea două căi de a face față acestei situații: fie să se resemneze, să-și accepte infirmitatea ca un dat de care trebuia să se rușineze și să se ascundă în ultimul cotlon al casei, fie să lupte. De la o vârstă fragedă a fost obligată să se împace cu ideea că e altfel decât ceilalți. Ulterior a trebuit să deprindă cel mai important lucru — cum să-și transforme infirmitatea în avantaj. Dar ca să învețe acest lucru, a trebuit să mai treacă multă vreme.

Bătaia de joc a copiilor îi provoca furie și o sfida, însă nu o făcea să se compătimească. Așa mică cum era, nu accepta înfrângerea, asta era pentru copiii

răsfățați, precum sora ei mai mică, Kity, și prietenele acesteia. Văicăreala o dezgusta dintotdeauna, la fel și oamenii care-și arătau orice slăbiciune. Dacă tot era diferită de ceilalți, putea măcar să încerce să fie mai bună, mai rapidă, mai puternică. Nu a trecut mult și a învățat să meargă pe bicicletă. Se cățăra în copaci și înota mai repede decât fetițele care săreau coarda și jucau șotron având grijă să nu-și murdărească rochițele. Era mai bună și decât Kity, care e drept că nu era șchioapă, dar nici prea îndrăzneață. Și pentru că ea era diferită, putea să fie îndrăzneață și să se încumete să facă ceea ce fetițele de seama ei n-aveau curajul, și anume să învețe box și lupte. În vreme ce mama ei o compătimea pe ascuns, tatăl o susținea în toate și-i spunea că e mai bună decât ceilalți pentru că e mai curajoasă și că a fi inteligent și curajos e mai important decât să fii șchiop, iar ea le avea pe amândouă.

Și în timp ce gonea în parcul din apropiere cu bicicleta simțea că zboară. Dacă aș putea să zbor, își spunea ea pe atunci, n-aș mai avea nevoie de picioare.

N-am putut evita însă nici compătimirea, nici răutatea lumii. Compătimirea se simțea de la o poștă, o recunoșteam inevitabil pentru că crescusem cu ea, m-a însoțit o viață întreagă. Uneori mi se părea că mă voi sufoca de aerul îngreunat de duhoarea bine-cunoscută.

De regulă venea la ei în vizită o cucoană mai în vârstă, o cunoștință de-a bunicii. Era mică de statură și rotunjoară ca o turtă. Se învârtea prin odaie până când ajungea pe canapea și se scufunda în perne, respirând cu greu, obosită pentru că făcuse cei câțiva pași, și poate că așa și era. Apoi scotea o batistă dintr-o țesătură foarte fină și-și ștergea gâtul și decolteul. Îi aducea bomboane, dintre acelea care nu se lipeau de degete, pentru că erau învelite în staniol. În schimb, ea îi dădea voie s-o țină la piept și s-o mângâie pe creștet. Mângâind-o cu mâna liberă, cealaltă fiindu-i ocupată să se șteargă și să-și facă vânt, spunea: Sărăcuța de tine, biata mea mititică! Apoi ofta mai cu foc, aproape că-i dădeau lacrimile. Emana un miros dulce-acrișor, dulceag, de transpirație, de zahăr vanilat și ceai de mentă servit de menajeră și încă ceva nedefinit, neobișnuit și intens. Mirosea a tutun, dar altfel decât cel de lulea fumat uneori de tata. După ce-și sorbea ceaiul de după-amiază, scotea o cutiuță din argint căreia îi spunea „tabacheră“. Ducea la nas o pulbere închisă la culoare, așeza puțină pe deget și priza. Cucoana priza tutun. Don Guillermo, așa osos și înalt cum era, stătea lângă fereastră și privea ritualul cu tutunul prizat care o atrăgea pe fetiță. Nu aproba nici lingușeala

interesată a Fridei, când se prefăcea că-i face plăcere, în schimbul unor bomboane, să se lase mângâiată de cucoană pe creștet, așa cum nu aproba nici compătimirea femeii față de fetiță, exprimată de câte ori venea la ei în vizită. Odată, stăpânindu-și cu greu mânia în fața copilului, nu a mai rezistat. Vă rog, tanti, nu-i mai repetați fetiței cât e de vrednică de milă! Ea l-a privit mirată , ca și cum Don Guillermo n-ar fi fost în toate mințile. Dar uită-te la ea cum șchioapătă, sărăcuța, a spus ea cu tristețe. Numai dumneavoastră vi se pare, a spus tatăl ieșind val-vârtej din încăpere, vădit furios, după felul cum pășea. Cucoana și-a luat bomboanele și a plecat șontâc în urma lui.

În aerul cald care răzbătea în după-amiaza aceea târzie din curte prin ușa deschisă de la cameră, în mirosul de tutun care se amesteca cu cel de lavandă, iasomie și trandafir galben cățărător, a recunoscut izul compătimirii. După plecarea cucoanei, tata i-a spus fetiței cât de important e, cel mai important, ca ea să nu creadă că e vrednică de milă. Dar ei, de fapt, nici nu-i trecuse prin minte așa ceva. Reținuse însă acel miros.

Lumina de dimineață, încă slabă și difuză, se furișa alene sub perdelele închise la culoare, ocolea obiectele din cameră întinzându-se pe podea.

Cămașa de noapte era îmbibată de transpirație, tremura, dar se consola că cel puțin pe moment e conștientă. De îndată ce va primi injecția, se va cufunda din nou într-o stare de semiconștiență. Ar fi putut să-și aprindă o țigară, dar asta ar fi solicitat un efort în plus. Ar fi trebuit să-și scoată mâna de sub cuvertură, să ia pachetul de țigări de pe noptieră, să apuce cutia de chibrituri, să aprindă o țigară și să tragă un fum. Atunci ar fi început să tușească și să regrete această mișcare simplă. Auzea păsările din curte. Încă puțin și se va trezi, iar Mayes va deschide ușa de la camera ei intrând cu un lighean și un prosop. Acel ritual matinal devenise absurd și monoton. De aceea prefera să stea nemișcată în pat încercând să deslușească începutul unei zile noi.

Încerca să-și aducă aminte de perioada de dinainte de poliomielită, când nu știa că mersul poate fi un exercițiu atât de greu, pentru că nu era încă împovărată de greutatea corpului ei. Își amintea cum alerga pe dealurile din împrejurimi în urma tatălui ei, ducându-i șevaletul. De fiecare dată când o însoțea pe menajeră la piață, pe mama la slujba de utrenie duminica, ori pe Kity la școală… mergea fără să simtă că o jenează corpul. Dar după perioada de repaos din cauza poliomielitei, corpul ei căpătase o greutate nouă. Nu doar în sens fizic, își

spunea, ci și metafizic. Se transformase într-o povară, greoi ca un bolovan pe care ești nevoit să-l tragi după tine. După accident, devenise conștientă de greutatea acestuia aproape în fiece clipă a vieții sale.

Trebuia însă să recunoască uneori că resimte și un oarece elan, vioiciune și plăcere — cum altfel ar fi putut să-și adune toate forțele și să continue să tragă de corpul ei, care se îngreuna din ce în ce mai mult? De aceea încercase în dimineața respectivă să-și aducă aminte tocmai de clipele când era atât de simplu să te trezești și să te ridici din pat fără ajutorul nimănui.

Și chiar dacă zilele acelea au existat, s-au pierdut apoi în ceața care, cu cât trecea timpul, se îndesa și se înfășura în jurul ei ca o gelatină.

Crescuse ca o fetiță energică și zvăpăiată care se tundea scurt și purta pantaloni. Citea poezii, ieșea cu prietenii și era îndrăgostită de Alex. Iubea bărbații mai mult decât iubea femeile, pe tata mai mult decât pe mama, pe băieți mai mult decât pe fetițe. La liceu, în gașca lor, cu excepția ei mai era o singură fată. Într-una dintre fotografiile de familie făcute de tatăl ei, purta costum de bărbat. Surorile și mama erau îmbrăcate în rochii elegante, în vreme ce ea purta un costum bărbătesc cu vestă și cravată. Cu părul lins pe spate, cu un baston în mâna dreaptă, privea direct spre aparatul de fotografiat.

În fotografia aceea nu-ți puteai da seama cu certitudine nici după chip și nici după atitudine că era de fapt fată. În timp ce mama și surorile ei zâmbeau cochet, ea era foarte serioasă. Părea ușor scorțoasă, chiar arogantă. Își dădea seama că în acea fotografie de familie, „formală“, apariția ei e provocatoare. Dar își putea permite acele extravaganțe, pentru că era preferata tatălui. Dintre cele șase fiice, doar ea avea studii. De altfel, cele două fiice din prima lui căsătorie cărora abia de li se pomenea numele din cauza Donei Matilde, care nu voia să le primească să locuiască cu ei, au fost trimise la mănăstire. Nici față de propria-i fiică, cea mare, care-i purta numele, mama nu era mai tandră. Când a fugit la cincisprezece ani cu un băiat, nu i-a mai dat voie să se întoarcă acasă. Tatăl nu părea să aibă vreun cuvânt în deciziile mamei. Era fotograf profesionist, cu o fire blajină, introvertit și extrem de retras. După serviciu se retrăgea la el în cameră, cânta la pian și-i citea pe filosofii germani. Niciodată nu vorbea despre viața pe care o lăsase în urmă, sau că îi lipsea Germania, limba lui maternă, studiile făcute… Iar soția lui, mama Matildei, Adrianei, Fridei și Cristinei era o femeie

practică, foarte îndărătnică și mai mereu prost dispusă. Poate că tocmai de la mama ei moștenise această rezistență și chiar o oarece rigiditate.

Mama considera studiile Fridei drept inutile. La fel ca pe celelalte trei fiice, o învățase tot ceea ce trebuia să știe o femeie când se mărită și face copii. Știa să gătească, să facă curățenie, să coasă, să brodeze, să tricoteze, așadar la ce bun era să-ți expui familia la cheltuieli inutile? Cu toate acestea, tatăl ei a insistat. Spunea că Frida îi seamănă cel mai mult și era decis ca ea să-și termine studiile — tocmai pentru că el nu reușise — și să devină medic. Don Guillermo nu a spus niciodată că și-ar fi dorit un fiu, asta era doar presupunerea Fridei, bazată pe surâsul lui în timp ce-și fotografia familia și o așeza pe ea în centru, îmbrăcată în costum bărbătesc.

Și poate că Dona Matilde se opunea studiilor ei și pentru că ea era neștiutoare de carte. Pe vremea când poza în fața camerei tatălui îmbrăcată ca un bărbat tânăr, ignoranța mamei i se părea Fridei firească. Ulterior a regretat că a judecat așa, dar mama nu mai vedea niciun rost în a învăța. Să învețe să scrie și să citească? La ce bun? Viața era oricum suficient de complicată, îi spunea.

A avut dreptate mama, și-a spus în dimineața aceea. Câtă dreptate a avut…

I-a revenit în amintire acea întâmplare de demult care i-a schimbat pentru totdeauna cursul vieții. Ce straniu e că nu a presimțit deloc nenorocirea ce urma să se întâmple. Era septembrie. Se plimba prin piață ținându-se de mână cu Alex, inspirând miasma primei ploi de toamnă. Privirea i-a fost atrasă de niște pepeni galbeni și de o păpușă din porțelan într-o rochiță *bleu ciel* din vitrina unui anticariat. Și-a adus perfect aminte de acele culori și de gustul unei felii de portocală pe care i-a dus-o Alex la gură. Prospețimea ei i-a pătruns în tot corpul. Sucul portocalei i s-a scurs pe degete și a început să le lingă unul câte unul. Stăteau în stradă, privirea lui Alex s-a cufundat în ochii ei, o adiere de vânt îi răcorea spatele, Frida îi mângâia pielea de sub cămașă simțindu-i căldura abdomenului. Era conștientă că trecătorii îi privesc și că o femeie le zâmbea.

Clipa de dinaintea accidentului, când și-a simțit corpul de la buze până la vârful degetelor de la picioare a fost poate ultima senzație desăvârșită pe care a experimentat-o în viața ei. Habar nu avea că, doar câteva momente mai târziu, micul ei univers se va spulbera și că nimic nu va mai fi la fel de atunci în viața ei.

De câte ori își aducea aminte de ziua aceea, își spunea că destinul ei fusese decis de umbrela de soare din hârtie cerată pe care i-o cumpărase Alex la piață.

Se aflau deja în stația de autobuz când ea și-a adus aminte că a uitat pe undeva umbrela. Au ratat primul autobuz, au dat fuga înapoi și au cumpărat una nouă. Până au urcat în următorul autobuz, cu caroseria din lemn, o noutate la vremea aceea în oraș, se oprise și ploaia ușoară. Era aglomerat și au găsit cu greu locuri unul lângă celălalt. Ar recunoaște și astăzi chipurile oamenilor care stăteau în jurul lor: o indiancă învelită cu un șal de culoarea turcoazului, un bărbat în pantaloni albaștri, pătați la genunchi de parcă ar fi îngenuncheat ori ar fi căzut, o femeie cu un coș plin de ardei iuți. Mirosul de transpirație, de păr ud și de portocală în mâna lui Alex. Prin țesătura fustei simțea atingerea piciorului lui.

În momentul în care autobuzul a făcut o curbă, s-a auzit un scrâșnet de frânare ca un scâncet. Apoi a urmat o lovitură nedeslușită, un trosnet de lemn și sticlă. Nu a simțit nici lovitura, nici durerea.

Nu este adevărat că simți ceva când ai un accident. Nu există nicio senzație și niciun gând. Exiști și în același timp nu exiști, ca un fir de praf care plutește în aer. Vezi albastrul cerului și ai sentimentul că faci parte din aer, apă, verdele parcului din apropiere. Plutești într-o liniște deplină în care nu-ți auzi nici măcar bătăile propriei inimi. Nu pare a fi experiența neantului?

Și liniștea, da, a reținut acea liniște deplină. De fapt e și singura amintire a accidentului. În copilărie, împăturea de câteva ori coala de hârtie și decupa figuri simetrice. Soarele ei de hârtie avea raze, dar îi lipsea cercul, care fusese tăiat cu foarfeca. Amintirea accidentului era asemenea acelui soare în centrul căruia se căsca un gol.

Nu-și putea aminti cât de mult a durat această absență din corp. Următoarea imagine pe care a văzut-o a fost femeia cu ardei care alerga ținându-și în mâini propriile intestine. A auzit cum cineva striga după ajutor, o voce care țipa: Balerina, balerina! Ce stupid, își zise ea, despre ce balerină delirează? Când a ridicat mâna, a văzut că e plină de sânge amestecat cu un smalț auriu. Imaginea i s-a părut ireală, de parcă s-ar fi aflat brusc la teatru. Ori de parcă ar fi fost deja moartă.

Am văzut atunci clar dinaintea ochilor că roșul este în același timp culoarea vieții și a morții. Mai târziu, de câte ori încercam să-mi imaginez corpul meu sfârtecat, vedeam culoarea sângeriu-aurie și îmi spuneam că din clipa aceea viața

mi-a devenit colorată și pitorească. Dacă aș fi pictat vreodată accidentul, aș fi folosit cele două culori. Dar ăsta este singurul tablou pe care nu l-am pictat niciodată, deși toate tablourile mele își au originea în el.

Eu n-am pictat nimic altceva decât nenorocirea mea, și-a spus ea cu privirea pierdută pe fereastră în dimineața aceea, aproape treizeci de ani mai târziu.

Ulterior a aflat că în urma accidentului a rămas fără haine și că a zăcut practic goală, cu trupul plin de sânge amestecat cu un smalț auriu de la vreun meșter sobar din autobuz. Își aducea aminte ca prin ceață că un bărbat s-a aplecat deasupra ei, și-a pus genunchiul pe abdomenul ei și dintr-o smucitură i-a scos ceva ce-i fusese înfipt adânc în pântece. Brusc, din abdomenul Fridei a țâșnit sângele, care i s-a scurs pe coapse. A început să urle de durere și și-a pierdut cunoștința.

Și-a revenit în simțiri abia la spital, unde niște oameni o purtau pe targă, alergând de-a lungul culoarelor, și strigau: Repede, repede, repede. În sala de operație, o asistentă i-a pus o mască albă pe față și i-a spus: Inspirați adânc și numărați până la zece. A inspirat cloroformul fără să-și poată imagina de câte ori va mai simți acel miros. Apoi a căzut într-un somn eliberator.

Doctorii au fost pe bună dreptate reticenți la ideea că va supraviețui. Dar a supraviețuit. Organismul ei tânăr a luptat. A salvat-o faptul că încă din spital a început să se deprindă cu durerea care s-a cuibărit în ea și a devenit un colocatar de care nu avea să scape niciodată.

Alex, care printr-un miracol era nevătămat, i-a spus mai târziu că piciorul ei drept, piciorul șchiop, fusese fracturat în unsprezece locuri, iar laba piciorului i-a fost dislocată și zdrobită. Coloana i-a fost fracturată în trei locuri în zona lombară, la fel și clavicula, precum și vertebra a treia și a patra. Umărul stâng i-a fost de asemenea dislocat. Toate astea au putut fi refăcute de doctori, cu excepția coloanei și a bazinului, care s-au fisurat, i-a spus el. Apoi i-a descris ce văzuse el: o bară lungă, metalică, ce i-a străpuns abdomenul la nivelul șoldului stâng și i-a ieșit prin vagin.

Era o bară de susținere din autobuz, a adăugat el.

Fusese trasă în țeapă de vie. După ce un trecător cu suficientă stăpânire de sine i-a scos bara din corp, a așezat-o împreună cu Alex pe o masă de biliard dintr-un bar din apropiere și au așteptat să vină ambulanța.

A zăcut așa, goală, pe pânza verde, năclăită de sânge amestecat cu smalț auriu. Trecătorii credeau că e o dansatoare rănită de la bar, de aceea strigau: Balerina! Erai atât de frumoasă, asta i-a spus Alex, stând lângă ea a doua zi după operație și ținând-o de mână.

După operație i-a prins bine că încă din copilărie a învățat să stea întinsă în pat. În primele zile, nemișcată, în ghips din cap până în picioare, nu putea decât să plângă. M-am obișnuit cu suferința, îi spunea lui Alex, de parcă el, nu ea, avea nevoie de consolare. Și totuși, a supraviețuit, iar în ciuda durerii a simțit o eliberare. Din când în când însă, o cuprindea senzația cu totul nouă că tot ce o înconjoară e caracterizat de fragilitate și transparență. Se aflase de cealaltă parte a morții, deci pentru ea moartea nu mai însemna o abstracție, ci o realitate glacială. Părea că a căpătat brusc capacitatea de a vedea prin oameni și prin realitatea înconjurătoare.

La spital îi revenise acea percepție bine-cunoscută a corpului ca element străin, acea experiență a sciziunii de care își amintea când evada din sinele ei spre fetița din spatele geamului. Devenise conștientă de corpul ei ca de un mecanism, urmărea cu o acuitate extraordinară a tuturor simțurilor cum și unde apare durerea și cum funcționează fiecare parte a acelui mecanism independent de conștiința și de voința ei, ca un robot. Știa limpede cât de mult îi erau sentimentele, comportamentul, gândurile condiționate de starea corpului. Faptul că acel corp era *al ei* nu mai avea aceeași semnificație ca înainte de accident.

Învățase deja (paralizia infantilă, prima lecție) că e greu să-ți imaginezi durerea celuilalt, chiar și când e vorba de propriul tău copil. Mama nu mai putea vorbi din cauza șocului, iar tatăl se îmbolnăvise. Sănătatea lui devenise și mai fragilă din cauza crizelor din ce în ce mai frecvente de epilepsie. În luna aceea cât zăcuse ea nemișcată la spital, mama o vizitase în două rânduri, iar tatăl, o singură dată. Părea că e prea mult pentru părinți. Dacă n-ar fi fost sora ei Matilde, Alex și colegii ei de școală, ar fi rămas singură. Stătea într-un salon cu douăzeci de pacienți, întinsă pe spate, într-un corset din ghips ce semăna cu un sicriu. Nu avea voie să-și miște nicio parte a corpului, exceptând degetele de la piciorul și mâna stângă.

La început, durerea a fost insuportabilă. Dar nu i-ar fi putut descrie nici intensitatea, nici numărul pe scala pentru măsurarea durerii, pentru că nu găsea

cuvintele potrivite. Ar fi putut să spună doar că durerea e acută și generală, dar a renunțat de la bun început. Nu doar pentru că nu ar fi fost înțeleasă de cei din jur, ci pentru că i-ar fi plictisit imediat. Cum să descrii un corp în flăcări, o rană care arde? Cu exact aceste cuvinte, dar erau doar niște cuvinte, știa bine asta, care nu ar fi exprimat nici pe departe senzația durerii. Odată, când se afla cu mama și surorile ei la biserică, o femeie tânără s-a prăbușit în timpul predicii rostite de preot. Membrele ei zvâcneau necontrolat, iar din gură ieșea o voce înfricoșătoare, profundă, amenințătoare, de bărbat. Satana, satana! strigase preotul, agitând isteric crucea deasupra ei. Sunt posedată, își spunea ea cu groază pe vremea când era la spital, convinsă uneori că și în carnea și oasele ei sălășluia o asemenea creatură demonică.

I-ar fi fost mai ușor dacă ar fi știut măcar cineva cum se simte, își spunea ea. Această lecție era mai dificilă decât prima: durerea este inexprimabilă. Se consola însă, așa cum știa și cum o învățase mama sa. Trece, le spunea ea vizitatorilor. După ce mă însănătoșesc, totul va fi ca înainte! Alex era și el de acord. Bineînțeles, iubita mea, îi spunea el, bineînțeles că totul va fi ca înainte.

Noaptea însă vedea moartea dansând în jurul patului ei și visa că e un fluture auriu.

Mai târziu, mult mai târziu, a pictat un tablou pe care l-a numit Visul. *Avusese nevoie de timp și putere ca să-l picteze. În primele nopți petrecute la spital se temuse că moartea o să vină s-o ia în somn. Cum să îmbunezi moartea? Cum să alungi frica? Când a pictat scheletul, a început să-i fie mai ușor. La fel ca scheletele din* papier mâché *care se vindeau în piață de Ziua morților, și moartea pictată de ea devenise un animal îmblânzit. L-a culcat ca pe o păpușă, iar sub craniu i-a pus două perne, ca să se simtă mai confortabil. În brațe i-a pus și un buchet de flori.*

Astfel a dat formă morții, dar nu a reușit să-i stârnească mila. Privitorul descoperea însă că nu scheletul în sine îi provoca neliniște, ci vrejul care se desfășura deasupra Fridei adormite și-și întindea rădăcinile, împletind o plasă și așteptând.

Acasă a fost nevoită să mai stea în pat încă trei luni în ghips. În jurul ei se înălțase un zid. Se afla deja închisă într-o celulă, pe fundul prăpastiei, închistată în acel corp care nu avea să se însănătoșească niciodată și din care nu avea să evadeze decât uneori.

Deși încă vlăguită, era vocală și pretențioasă. Mama îi repeta ca odinioară cuvântul „trece“ ca pe o formulă magică ce urma să o înzdrăvenească. Nu știa ce altceva să-i spună ca s-o consoleze. Și nici de ce această năpastă lovise tocmai familia ei. Ca pe o bună catolică ce era, întrebarea asta o chinuia și ea îi căuta răspunsul în credință. De ce a permis bunul ei dumnezeu, la care se ruga cu regularitate, ca fiica ei să sufere atât? Oare nu era de ajuns că a zăcut bolnavă de poliomielită și că a rămas oloagă pentru toată viața? Ori poate că dumnezeu o pedepsea pe ea, pe Matilde? Știa că mama ei merge dimineața devreme la biserica din apropiere, cât încă nu era zăpușeala insuportabilă. Mai întâi își înmuia degetele în vasul de piatră cu apă sfințită de la intrare, îngenunchea și-și făcea semnul crucii. Apoi se așeza pe banca din spate, își trăgea basmaua mai jos pe frunte, ca orice femeie în vârstă, și se ruga îndelung lui dumnezeu să aibă milă de copila ei nefericită.

De parcă nu era îndeajuns de frământată, Dona Matilde se supunea unor noi chinuri, sporite de suspiciuni permanente, astfel că Frida trebuia să se prefacă mai curajoasă, doar ca să ușureze într-un fel durerea mamei. Dădea dovadă de curaj și poate de ceva patetism în minciunile ei, străduindu-se să-i absolve de griji pe cei din jur. Uitați-vă la mine, sunt bine, din ce în ce mai bine, spunea ea. Nu-ți face griji pentru mine, mamă, voi supraviețui. Găsea putere să-i consoleze pe ceilalți, evitând în acest mod să fie compătimită, lucrul pe care-l ura cel mai mult. După câteva luni, când a început să se simtă totuși mai bine, Dona Matilde a plătit o slujbă de mulțumire la biserică, convinsă fiind că rugăciunile ei fuseseră ascultate. O vreme, chiar destul de lungă, a fost binedispusă.

Frida nu s-a întrebat niciodată de ce i s-a întâmplat tocmai ei nenorocirea asta. Pentru că încă de atunci nu credea că există cineva pe lume căruia să-i poată pune acea întrebare.

De îndată ce a dat semne de însănătoșire și durerile de coloană au devenit suportabile, a început s-o chinuie plictiseala. Le cerea prietenilor s-o viziteze, să-i scrie și să-i trimită cărți. Îi cerea bucătăresei să-i satisfacă toate poftele, să gătească doar pentru ea mâncăruri speciale. Lui Kity îi cerea să fie tot timpul cu ea și să-i țină companie, la fel cum o făcuse odinioară. I se plângea lui Alex în scrisori că se plictisește și-l invidia că poate călători în Europa. Însă plictiseala era un semn clar că se simțea cu adevărat mai bine.

Uneori broda așternuturi, dar cea mai mare parte din timp și-o petrecea citind. Dona Matilde știa însă că sărmana ei fiică nu poate citi la infinit. I-a venit ideea că ar putea să-și ocupe timpul într-un mod distractiv dacă ar picta. În vara de dinaintea accidentului lucrase în tipografia unui prieten de-al tatălui ei. Venea acasă povestind cu entuziasm despre pictorul suedez Anders Zorn, ale cărui tablouri le reproducea. Mai mult decât atât, tatăl ei o învățase să retușeze fotografii și foarte repede devenise extrem de pricepută la nuanțele culorilor și finețea fotografiilor. Acesta îi lăuda deseori răbdarea și concentrarea de care dăduse dovadă. Și astfel, Dona Matilde a ajuns la concluzia că pictura ar putea-o distrage cât să-i treacă timpul până când se va întrema pe deplin. Mai târziu, când i se vor suda oasele, nu va mai avea nevoie de un asemenea hobby. Asta i-a spus când i-a adus într-o dimineață vopsele și pensule — pensulele tatălui, bine-cunoscute de ea.

Își amintea cum stătea mama la marginea patului, îmbrăcată în rochia ei maro-închis care-i evidenția tenul palid. Se îmbolnăvise de ceva vreme, o chinuiau dureri acute de burtă care dispăreau și apăreau din nou peste vreo lună. Avea și migrene, din cauza cărora rămânea deseori în cameră în timpul zilei. Ele două nu erau apropiate, mama nu era apropiată de niciuna dintre cele patru fiice ale sale, poate doar de Kity, care era încă copilăroasă și nu-i ieșea niciodată din cuvânt. Între ele două se căsca un gol, o distanță umplută de servitoarele care le găteau, le spălau și le îngrijeau, de femei cu trupuri robuste și greoaie care se intercalau între fetițe și mama lor. Prea puține atingeri, prea puține mângâieri. Avea tot timpul sentimentul că mama e prezentă, dar într-o altă încăpere, niciodată prezentă cu adevărat, ci capricioasă, tristă și bolnavă la rândul ei.

Când s-a apropiat de patul ei cu pensulele și vopselele în mână, a fost surprinsă. Nu-i trecuse prin minte să picteze. Poate că îți va face plăcere, i-a spus mama, pictatul te va ajuta să te liniștești și să nu te mai gândești la accident. A remarcat cât de greu îi era Donei Matilde să rostească acel cuvânt. I-a arătat și un mic șevalet făcut la comandă, care se putea monta pe pat. Simțea cum i se usucă gâtul și cum îi dau lacrimile. Era recunoscătoare mamei pentru că-i dovedise că o preocupă sănătatea ei. Fiindcă nu-i era în fire să-și exprime sentimentele de iubire atât de direct, era sigură că Dona Matilde crede că fiica ei va rămâne imobilizată în pat pe viață.

A apucat mâna mamei și i-a sărutat-o. Dona Matilde era emoționată. A mângâiat-o pe frunte și a întors capul, ca să-și ascundă emoția. Nu putea să vadă cum fetița ei cea vioaie stă în pat, imobilizată, chinuindu-se și totuși atât de răbdătoare. Se consola că-i va fi bine când se va scula din pat și când i se va scoate definitiv ghipsul. Va uita de durere, rănile i se vor cicatriza, viața va continua de acolo de unde se oprise.

Pentru că de la șase ani făcuse sport și chiar jucase fotbal, era robustă și musculoasă, dinamică și sprintenă ca un băiat. După accident a fost nevoită să stea în pat, la repaos total, și să se comporte altfel decât o făcuse până atunci. Făcea exerciții de mobilitate. Făcea exerciții de răbdare. La început au chinuit-o niște dureri cumplite. Apoi a înnebunit-o repaosul total. Nu o mai avea nici pe prietena ei din copilărie care s-o ajute să iasă din sine. Și totuși a ținut minte ce a învățat de la ea (lecția a doua!): când durerea te forțează să fii prea mult legată de corp, trebuie să ieși și să te desprinzi de corp ca să supraviețuiești cumva. Era nevoită să redescopere cum să stea liniștită și totuși să fie în altă parte, altcineva. Ideea mamei că ar putea picta a intrigat-o. Iar când tatăl a venit cu ideea de a fixa o oglindă pe tavan, deasupra patului, ca să-și poată vedea chipul, a început să picteze cel mai apropiat subiect — propria persoană.

Tatăl nu-și revenise încă după accidentul ei. Devenise și mai retras, de abia mai deschidea gura. Mama îi servea chiar ea cina. Mânca singur la masă, fără să vorbească, iar apoi se închidea în camera lui și cânta la pian. Don Guillermo, imigrant în Mexic, părea că venise dintr-o altă lume și nu se mutase niciodată la ele. Suporta cu greu tristețea lui. Cu atât mai mult cu cât el nu avea un dumnezeu căruia să i se roage. Cu toate acestea, se întreba uneori cum de putuse mama ei să trăiască cu un bărbat atât de introvertit și de trist.

La vremea aceea știam prea puțin despre bărbați, despre viața de cuplu și dacă era mai bine să fie tăcuți ori vorbăreți, se gândea ea, deja trează de-a binelea. Încăperea era încă învăluită în întuneric, dar nu în bezna adâncă a nopții. Lumina părea însuflețită, părea că are o misiune a ei, și anume cea de a-i dărui încă o zi.

Era convinsă că durerea diabolică din picior simțită în copilărie a fost un fel de pregătire pentru accidentul pe care l-a avut. I s-a întipărit în minte mutenia care a cuprins-o când a fost copleșită de prima criză. Faptul că durerea nu putea fi exprimată în cuvinte, ci doar în urlete neinteligibile, era un obstacol pe care nu

știa cum să-l depășească. A trebuit să treacă ceva timp ca să se apuce de pictat, iar ulterior și mai mult timp ca să picteze tablouri urlătoare. În loc să urle ea singură. În loc să dea explicații verbale. Îi datora toate acestea tatălui ei, își spuse ea, privirii lui deznădăjduite pe care nu a putut s-o uite vreodată și cuvintelor lui: Spune-mi, spune-mi!

Când a luat pentru prima oară pensula și paleta de culori în mână, stătea în pat în aceeași cameră ca odinioară, când era copil, de data aceasta fiind osândită pe viață la durere. Nu mai era vorba despre o anumită boală. Durerea se distribuia și se grupa în corpul ei, ocupând câte un teritoriu, și era pregătită să rămână pentru totdeauna acolo.

Imobilitatea ei de lungă durată i-a ascuțit în schimb capacitatea de observație. I se părea că privește lumea printr-o lupă și că nimic în jur nu e simplu sau plat. Descoperea semne de abia vizibile pe suprafețe aparent netede, pe obiectele înconjurătoare din cameră. Observa detalii pe care nu le remarcase înainte: fire mai groase și mai subțiri, felul în care se întrețeseau ele formând asperități în țesătura cearșafului de in; pe peretele care pe vremuri i se părea neted și alb observa orificii și fisuri în care se depunea praful; o deranja asimetria trandafirilor brodați pe fața de pernă, momentul de neatenție a mâinii cuiva (a mamei? a surorii?) care a împuns acul cu ață roșie cu un milimetru mai departe de conturul albastru al desenului, poate pentru că tocmai intrase cineva în cameră, a chemat-o și a distras-o de la coaserea broderiei. Ori zgârietura de pe piciorul măsuței, o dungă verticală ceva mai deschisă la culoare pe vopseaua maronie, care aducea a zgârietură de pisică. Dar de ce ar fi zgâriat o pisică piciorul mesei? se întreba ea. Și în aceeași clipă se afla într-un alt univers, imaginându-și mâini, imaginându-și pisici. În noul ei univers în miniatură, care i se părea că se micșorează din zi în zi mai mult, observa oamenii din altă perspectivă. Acorda mai multă atenție trăsăturilor feței, expresiei și grimaselor, nuanțelor timbrului vocii și culorilor veșmintelor. Avea impresia că din poziția orizontală din pat observă mai mult, tot mai mult, astfel că lumea căpătase treptat alte dimensiuni interesante.

Chiar și pe sine se vedea altfel. Privindu-se în oglindă a remarcat o discrepanță între tenul tânăr al feței și privirea mohorâtă, aproape încruntată. Îmbătrânesc, și-a spus ea, bătrânețea mi se citește în ochi. Mi se pare că am învățat totul deodată, într-o clipită. Prietenele mele se transformă în femei în timp, iar eu am

îmbătrânit într-o clipită. Pare că totul a devenit simplu și acum știu că de partea cealaltă nu e nimic, pentru că, dacă ar fi fost, aș fi văzut — îi scria lui Alex.

Acum picta aproape zilnic — făcea schițe, studii și portretele oamenilor din jur, dar cel mai adesea făcea autoportrete. Nu era o simplă distracție. Pictura începuse s-o preocupe deplin. Învăța conștiincios, studia istoria artei europene — mai ales picturile maeștrilor renascentiști — și-și exersa mâna. Progresa într-un ritm alert, mâna îi devenea din ce în ce mai sigură și reușea să realizeze ce-și dorea mult mai repede. Când a făcut autoportretul pentru Alex, a fost mulțumită. I l-a trimis. Din deznădejde, din iubire, din nevoia de a și-l apropia. Risipise atât de multe cuvinte, îi scria zilnic, dar nu era suficient. Și el îi scria, dar era oarecum politicos, părea că se îndepărtase și era mai rece. Părea că vreunul dintre adulți îi citește scrisorile înainte de a i le trimite. Alex fusese prima ei dragoste și nu se putea împăca cu gândul că accidentul putea să-i despartă. Situația ei era doar temporară, așa îi scria ea la început, ai puțină răbdare, Alex. Dar Alex se îndepărtase încă din perioada ei de convalescență, se pregătea de drum.

Alex era liderul grupului lor de prieteni. Datorită lui, școala nu i se părea plictisitoare. Au petrecut trei ani de zile împreună, de la începutul liceului până în momentul accidentului. Cel mai probabil chiar el i-a salvat viața. O vizita, dar tot mai rar, apoi a plecat în călătorie. A lipsit luni de zile, toată perioada cât ea a zăcut în pat el a călătorit prin Europa. Pentru a-l despărți de iubita lui care în urma accidentului avea să rămână invalidă pe viață — lucru foarte limpede pentru părinții lui —, aceștia l-au trimis departe într-o călătorie, cât mai departe de ea. Iar ea s-a întrebat mai târziu dacă Alex realizase încă de atunci că accidentul va schimba radical relația lor.

În primul autoportret, expresia chipului Fridei este blajină, o privire melancolică cu umbra unui zâmbet trist. Corpul exprimă o provocare ascunsă, dar chipul îi este serios, cu ochi liniștiți și triști. Tabloul sugerează blândețe, delicatețe, spiritualitate. Și singurătate pe un fundal negru care o înconjoară și o scoate în evidență. Încă mai era fata aceea delicată și vulnerabilă, cu o feminitate bine definită, care-l implora pe Alex s-o protejeze. În autoportretele de mai târziu nu se mai zărește acea delicatețe, e ca și cum și-ar fi pus un scut. Sau o mască.

În același an a făcut și portretul surorii ei, Adriana. Ea poartă o rochie decoltată care pare că-i alunecă pe pielea netedă și moale, dezvăluind un corp fermecător. S-ar putea crede că a pictat portretul acela astfel încât să scoată deliberat în evidență opoziția dintre ele. În portretul Adrianei nu se observă nicio urmă de reținere și spiritualitate; ea simbolizează încarnarea senzualității. Pe cerul învolburat deasupra ei se ivește însă lumina, se vede o cupolă cu o fereastră luminată. Pentru ea există speranță, în vreme ce în spatele Fridei nu se cască decât un spațiu întunecat, închis.

De abia mult mai târziu a devenit conștientă de faptul că acel tablou e diferit de toate celelalte autoportrete. Explicația nu consta doar în lipsa de experiență. Primul ei autoportret era diferit tocmai pentru faptul că în el se simțea intenția ei ascunsă — cu ajutorul acelui tablou voia să-l cucerească pe Alex, făcându-l să se întoarcă la ea. Era încercarea ei evidentă de a-l seduce pe Alex în singurul mod pe care-l avea la dispoziție. După ce a primit portretul ei, Alex s-a reîntors la ea și o perioadă au mai fost împreună. De atunci devenise conștientă de ceea ce va deveni mai târziu esența picturii ei — tablourile sale aveau puterea de a vorbi.

S-a maturizat brusc. Avea impresia că până în momentul accidentului trăise fără conștiința reală a sinelui, ca o maimuțică care sare din creangă în creangă și țipă de bucurie, deși ceilalți îi reamintesc că e totuși diferită de ei. Își aducea minte de acea senzație periodică de beatitudine a uitării de sine, deși încă din copilărie simțea că o umbră întunecată plutește deasupra ei, mereu aproape. Uneori, în timp ce stătea culcată pe spate și privea peticul de cer azuriu pur, delimitat de zidurile casei, apărea deodată, parcă de nicăieri, un nor care întuneca curtea. O cuprindeau fiorii. Ori seara când, obosită fiind, se băga în pat și cu o clipă înainte de a se scufunda în vis cu ochii închiși, ghemuită sub cuvertura care o zgâria ușor, i se părea că e atinsă de o mână rece (acea senzație intensă a prezenței cuiva o resimțea chiar și acum, în același pat). Fiorii care o cuprindeau până-n măduva oaselor în clipele acelea neașteptate veneau de la umbra întunecată ce o însoțea.

În același timp creștea și dorința de a se opune și a uita astfel repede toate astea. Criza de euforie care urma de obicei îi amintea de jocul de-a v-ați ascunselea, ori de jocul de șah. Avea sentimentul că fentase pentru o clipă moartea în vreme ce aceasta avea să-i dea o lovitură și mai puternică.

Acum știu, tot ce s-a întâmplat după accident a fost doar o strategie de

evadare și de autoamăgire. Când ești lovit de un autobuz care te face una cu pământul, te lovește și conștiința că ăsta ți-a fost sfârșitul — că nu te mai poți reface niciodată și că poți avea parte doar de o odihnă temporară.

Durerea m-a făcut să-mi conștientizez corpul. Corpul m-a făcut să conștientizez degradarea și moartea. Conștientizarea asta m-a îmbătrânit. Beneficiasem de o amânare a pedepsei cu moartea, dar am fost nevoită să trăiesc cu o dublă conștiință: nu doar că voi muri — nu eram o excepție, doar că am conștientizat acest dat prea devreme —, ci și însemnătatea acestui lucru. Aveam deja experiență în materie. Spre deosebire de alți condamnați, pentru care moartea este o abstracție pentru că nu au o imagine clară a ceea ce îi așteaptă, amânarea mea implica o permanentă aducere aminte prin prezența durerii.

Când a reușit în cele din urmă să stea pe picioarele ei avea nouăsprezece ani. Nu mai erau bani ca să-și continue studiile. Trebuia să-și găsească un serviciu. Singurul lucru pe care învățase să-l facă era să picteze. După ce-l cunoscuse pe Maestro, cel mai cunoscut pictor mexican, la o petrecere, și-a pus în minte să-i arate tablourile sale, urmând ca el să-i spună dacă ceea ce făcea avea vreun sens. Nicio clipă nu i-a trecut prin minte că Maestro ar fi putut s-o refuze. Încă de mică era foarte îndărătnică, iar după accident devenise chiar insolentă. Îndrăznea să facă lucruri pe care alții nu cutezau să le facă, accidentul căruia-i supraviețuise îi dăruise curajul celor care nu aveau nimic de pierdut.

S-a dus în oraș la clădirea unde Maestro lucra la o frescă. Îi ceruse chiar să coboare de pe schelă pentru că ea nu putea urca cu pânzele. Intrigat de fata mărunțică și de vocea ei aspră, Maestro a coborât. S-a apropiat de Frida și privirea i-a rămas țintuită pe chipul interesant, cu buze pline și cu sprâncenele ei dese și negre. În schimb ea, deloc fâstâcită, l-a privit drept în ochi. Adusese trei tablouri pe care le sprijinise de zidul clădirii la care lucra el. Le-a luat pe rând și i le-a pus în față. N-avea timp de pierdut, spuse ea, trebuia să-și găsească urgent ceva de lucru. Picta pentru că asta i se părea cel mai ușor și nu se plictisea. Ar fi fost bine dacă ar fi putut să și câștige ceva bani din asta. Părerea lui Maestro era crucială dacă va fi nevoită să-și găsească o altă îndeletnicire, nu voia să se amăgească la gândul că ar avea talent. O putea ajuta spunându-i adevărul? Frida i-a spus toate astea repede, dintr-o suflare. Apoi și-a încrucișat brațele și l-a privit drept în ochi.

Nu i-a spus că pictatul e pentru ea singura modalitate de a ieși din celula în care trăiește, că-i face plăcere, că pictura îi ocupă tot timpul și că în timp ce pictează i se pare că se întoarce la micuța ei prietenă din copilărie din salonul glacial.

Maestro i-a privit cu atenție tablourile. Cererea era neobișnuită, dar îi plăcea explicația ei, mai ales dorința de a câștiga bani de pe urma picturii, pentru că asta o plictisea cel mai puțin. L-au impresionat determinarea și seriozitatea ei. Ea a așteptat nerăbdătoare și anxioasă. I se părea că verdictul lui Maestro durează prea mult.

Fără îndoială că e talentată, i-a răspuns el, dar ar dori să vadă și alte lucrări de-ale ei înainte de a-i da un sfat atât de important. L-a invitat s-o viziteze în casa părintească. Acesta i-a promis că va veni. De abia atunci a răsuflat ușurată. Dacă lui Maestro aveau să-i placă și alte lucrări de-ale ei, poate că avea șansa să și câștige bani de pe urma lor. Pe atunci se gândea doar la bani, la tatăl ei care nu prea mai avea de lucru. Era tot mai depresiv, trecuse multă vreme de când Don Guillermo putea câștiga pentru un trai decent ca fotograf. Și la mama ei, epuizată de boală, de boala sa, de obligațiile pe care le avea, de teama sărăciei. Deși supraviețuise accidentului, încă mai trebuiau plătiți doctorii, tratamentul, protezele. Dacă Maestro va fi interesat de ea, poate că totul se va schimba.

După ce i-a văzut, câteva zile mai târziu, mica ei expoziție de acasă, Maestro nu a mai avut nicio ezitare — dinaintea lui se înfățișa un talent de excepție. Trebuie să pictezi cu orice preț, i-a spus el serios. Încă de pe atunci nu-și putea desprinde privirea de la ea și tablourile ei, ca și cum nu putea separa pictura de personalitatea ei neobișnuită. Îi plăcuse în mod deosebit faptul că, deși se afla în situația în care era, preferase să picteze și nu a permis bolii să devină o scuză ca să nu facă nimic. Procedând astfel, a schimbat ordinea lucrurilor. Era ceva neobișnuit la fata asta, în vioiciunea ei, în pofta de viață care țâșnea din fiecare gest al ei. Asta trebuia să admiri la ea. În plus, a aflat că devenise recent membră a Partidului Comunist, ceea ce i-a apropiat și mai mult. Dar dacă pentru Maestro politica era al doilea cel mai important lucru în viață după pictură, pentru ea și noii săi prieteni din lumea artistică, precum Tina Modotti, ideologia era mult mai puțin importantă decât faptul că le oferea posibilitatea de a socializa și de a fi împreună.

Părul despletit al Fridei, răsfirat pe pernă, se simțea umed și lipicios sub degete. Încă mai era des și negru, pe alocuri brăzdat de fire cărunte. Își spuse că ar trebui să se spele pe cap, apoi a zâmbit, un gest reflex. Corpul ei nu se lăsa mânuit cu ușurință. A dat la o parte șuvițele de pe frunte. Părul era singurul ei organ viu. Și tatăl ei avusese un păr bogat. Își aducea aminte cum uneori se oprea la mijlocul frazei și-și trecea degetele prin păr. Cât de mult îi plăcea acel gest al lui, semn al detașării. Îi spunea că părul ei e aspru precum cel din coada calului. Maestro își cufunda chipul în pletele ei și îi inspira parfumul. El îi spunea cu totul altceva, și anume că părul ei e moale ca cea mai fină mătase. Când se pieptăna, se gândea cum urma el să-i despletească cosițele seara și îi va simți suflarea caldă pe gât. Și astfel cei doi, cei mai importanți bărbați din viața ei, aveau viziuni total diferite asupra părului ei.

Acum însă stătea singură în camera ei. Tatăl murise de mult, iar Maestro era în patul unei alte femei. Kity era obosită, prietenii, departe. Se temea tot mai mult de lumină și de ziua care aceasta-și făcea necruțător simțită prezența.

Se gândea la ceea ce i-ar spune lui Maestro dacă ar fi acum cu ea.

Maestro, i-ar fi spus, îmi amintesc când m-am dezbrăcat pentru prima oară în fața ta. Am ezitat, bineînțeles. Așa tânără și nesigură cum eram, cu douăzeci de ani mai tânără decât tine, aveam o singură armă, cea a impertinenței. Am decis să te provoc dezgolindu-mi trupul. Doar ca să-ți pot vedea privirea în timp ce mă măsurai. Piciorul meu mai subțire. Cicatricile lăsate de operații, tot ceea ce nu era de arătat nimănui, cu excepția doctorilor. Te doream, dar în același timp mă temeam, aveam un nod în gât și inima cât un purice. În timp ce urcam amândoi spre atelierul tău, mi-am spus: Nu, n-o să mă dezbrac în fața lui, n-am voie să risc, pentru că nu vreau să-l pierd imediat, țin prea mult la el. Și apoi am decis brusc tocmai contrariul. O să mă dezbrac, să se uite la mine cât poftește, să vadă imediat ce e de văzut! N-o să mă joc de-a v-ați ascunselea, nu cu bărbatul ăsta. Iar dacă i se va face rău de ceea ce va vedea pe corpul meu, o să supraviețuiesc și acestui lucru. Sunt blindată și-nlăuntru, și-n afară, am stomacul tare. Am sperat că vei recunoaște cealaltă față a mea care nu poate fi văzută și trăiește într-o peșteră adâncă, ieșind la suprafață doar în picturi.

Apoi am intrat amândoi în atelierul tău. Îmi aduc aminte doar de lumina clară, puternică și necruțătoare. Ai pus mâna pe mine de îndată ce am închis ușa, cu acel gest cu care mă voi obișnui mai târziu. Te-am respins cu fermitate. Te-ai

clătinat puțin, surprins de brutalitatea gestului meu, iar eu am zâmbit. Ți-ai spus că e vreun joc, vreun spectacol, când m-am dezbrăcat și am rămas goală în mijlocul atelierului întorcându-mă cu spatele. Ți-am spus, poftește, privește-mă în voie. Uită-te mai întâi la spatele meu brăzdat de cicatrici din cauza operațiilor, apoi la piciorul meu mai subțire, la laba piciorului strâmbă și apoi apropie-te de mine, dacă te mai încumeți și dacă mă mai dorești.

Oare mă gândisem vreodată la mine ca la o invalidă? Uram chiar și cuvântul. De ce ar fi cineva lipsit de valoare doar pentru că umblă mai greu? Refuzam gândul că acel cuvânt se putea referi și la mine, deși știam că oamenii tocmai asta gândeau când mă vedeau șchiopătând, încă din copilărie. Dar când ne-am întâlnit, mă simțeam bine și îmi trăgeam doar uneori piciorul, insesizabil. La lumina zilei, în atelierul tău, când ți-am expus trupul pentru prima oară, mi-a fost clară semnificația acestui cuvânt scrijelit de inciziile grosolane ale bisturiului mânuit de chirurg de-a lungul coloanei mele vertebrale. Eram stigmatizată, înfierată. Simțeam umilință și teamă, revenise acel sentiment din copilărie când mă plimbam prin parc cu bicicleta și fetițele strigau în urma mea: Uite, vine oloaga! Maestro, nici nu-mi puteam imagina ce ar fi putut vedea pictorul la mine, cel care avusese cele mai frumoase femei. Simțeam pe spatele meu privirea lui scrutătoare care aluneca și se oprea la fiecare cicatrice, ca și cum ar fi pipăit harta durerilor mele. Nu știu cât de mult timp am stat așa. Când m-am întors, m-ai privit ca pe o nălucă, fără să clipești.

Apoi m-ai luat în brațe. M-ai așezat în cada de aramă și ai dat drumul la apă. Stăteam întinsă cu ochii închiși în timp ce mă săpuneai, atingându-mi atent pielea cu palma, de parcă te-ai fi temut să nu mă rănești. Pentru prima oară m-a copleșit un sentiment clar că nu mai eram singură. Și atunci în viața mea s-a petrecut un miracol, Maestro. M-ai recunoscut și de aceea te doresc acum alături de mine, te doresc și în același timp nu te doresc.

Nimeni pe lumea asta nu a fost atât de gol cum am fost eu în clipa aceea. Oamenii de rând sunt doar despuiați. Corpul meu era gol și rănit și tocmai din cauza asta era și vulnerabil. Cicatricile mele însă nu te-au înspăimântat. Cicatricile sunt locuri prin care o ființă pătrunde în singurătatea celuilalt, asta am învățat-o de la tine, cu tine.

Ulterior am pictat aceste cicatrici, ca să poată ajunge și alții la singurătatea mea.

Și-a întors din nou privirea spre cuvertură și spre piciorul care nu mai exista și pe care totuși îl simțea — încă mai era viu, făcea încă parte din ea. Era în stare chiar să-și miște degetele inexistente.

Câte umilințe nu a suportat din cauza piciorului ăluia! Era chiar piciorul de care își bătuse joc fosta soție a lui Maestro, Lupe, la nunta ei, cu douăzeci de ani în urmă. De abia după ce i-a fost amputat piciorul pe care l-a târât anevoie toată viața, a înțeles — femeia aia avusese dreptate. Frumoasa Lupe se îmbătase și era dezamăgită că Maestro se căsătorea cu Frida. Se lăsase noaptea când s-au adunat în salon, la un coniac și o tequila, unii dansau, alții beau și stăteau pe canapea. La un moment dat, Lupe și-a desfăcut despicătura de la rochia neagră și strâmtă, dezvelindu-și piciorul drept, gol, alb, lung. Maestro, uită-te ce pierzi! I-a aruncat vorbele acelea cu voce tare, prea tare. Lupe știa ce face. Știa că noua lui soție nu se poate măsura cu ea, nu în felul acela. Piciorul Fridei, nici măcar cel sănătos, darămite cel uscat, nu se putea compara cu al ei. Stătea așa, nemișcată, ori poate doar ei i se părea că e nemișcată, ca o sculptură superbă din marmură. Albeața piciorului ei strălucea în semiîntunericul camerei.

Toți au fost martori la acea provocare, nu aveau cum să-și ferească privirile. Fum, muzică, râsul cuiva. Lupe, într-o rochie de seară elegantă, mulată pe corp, cu umerii goi. Ea, într-un costum popular țărănesc, împrumutat de la o servitoare, doar ca să-i facă pe plac lui Maestro. Spre disperarea mamei, rochia ei albă de mireasă rămăsese aruncată pe pat. Simțea cum o cuprinde furia. Îi venea să sară și să-i scoată ochii cretinei care o umilea la propria nuntă.

Văzuse piciorul expus și Dona Matilde îmbrăcată într-o rochie de gală, dar care s-ar fi potrivit mai degrabă la o înmormântare decât la o nuntă. Severă și rigidă, era exact inversul lui Lupe, dar și al fiicei sale, pentru că ea și Lupe semănau mai mult decât și-ar fi dorit. Frida și-a privit mama cum clipise repede de câteva ori, de parcă nu vedea bine, ori nu-și credea ochilor. Cunoștea foarte bine limbajul trupului ei, reținerea, teama de apropiere, de atingere. N-a durat mai mult de câteva secunde și Dona Matilde a făcut un pas înapoi, s-a oprit înlemnită și a întors spatele acelei scene.

Să se întâmple una ca asta la nunta fiicei sale, fosta lui nevastă să-și expună în public goliciunea! Exista oare vreo limită în a o face de rușine pe fiica sa? Matilde, fata ei, fugise de acasă… iar astălaltă tocmai se mărita cu un boșorog și-n plus era îmbrăcată cu hainele unei servitoare. Iar acum și scandalul cu piciorul.

Dona Matilde s-a întors ca friptă cu spatele la scena aceea, de parcă în viața ei nu văzuse un picior dezgolit. Frida a observat cât de consternată e mama ei, nu atât de corpul ferm și neted pe care-l vedea, ci la gândul că bărbații puteau fi provocați. A îndurerat-o veșnica teamă a mamei sale față de alte femei. Nici măcar la nuntă nu era convinsă că fiica ei era câștigătoare, sărmana ei fiică infirmă. Poate că de fapt chiar învinsese, dar pentru o perioadă scurtă. Nu va putea concura cu toate femeile frumoase de care pictorul pare că nu duce lipsă; bârfele despre escapadele lui Maestro ajunseseră și la urechile ei. Pentru că Dona Matilde intuia încă de pe atunci cât de grea va fi lupta pentru a-l păstra pe Maestro și cât de mult va suferi Frida.

Dar piciorul dezgolit fusese și pentru ea provocator ca o palmă. Gestul lui Lupe a cutremurat-o și pentru prima oară de când îl cunoscuse pe Maestro, a fost îngrijorată că nu se va putea măsura cu toate femeile care roiau în jurul lui. I-a fost recunoscătoare lui Maestro că a renunțat la Lupe și a ales-o pe ea, dar era prea tânără ca să înțeleagă. Era o scenă ce se juca doar între ea și Lupe, el fiind cu totul absent. Nu putea ști atunci ce se va întâmpla în curând — noua căsnicie nu deschidea și un nou capitol în viața lui. Maestro avea să alerge în continuare după picioare frumoase, căci pentru el asta nu avea nicio legătură cu dragostea pentru cea de-a treia soție cu care se căsătorise.

Maestro băuse cam multișor când Dona Matilde a întors spatele acelui spectacol, iar Frida nu i-a văzut privirea. În semiîntunericul camerei pline de fum, la lumina difuză a lămpii, cu siguranță că ochii lui se opriseră asupra piciorului ei. Cu siguranță că a auzit și comentariul ei provocator. Cu toate acestea, el a hotărât să o ignore, pur și simplu s-a întors și și-a continuat conversația. Frida a văzut un bărbat, și-a văzut soțul, căruia toată reprezentația asta i s-a părut amuzantă. A tras adânc aer în piept, cuprinsă de un sentiment de superioritate. S-a apropiat de Lupe și a susținut-o să nu cadă. Mă doare capul, a spus Lupe cu ochii închiși, aproape prăbușindu-se. Cineva a adus un pahar cu apă. Stăpână pe ea, a luat un prosop și l-a înmuiat în apă, punându-i o compresă pe frunte. În fața ei a văzut o femeie care fusese frumoasă odată, dar care pierduse lupta în fața ei, oloaga. Iartă-mă, a rostit ușor Lupe, fără s-o privească. Nu am de ce să te iert, a răspuns ea, mulțumită pentru o clipă de propria generozitate. Era o situație de a cărei cruzime și-a dat seama de abia mai târziu, când a înțeles că și ea era o învinsă. Atunci și-a adus aminte de Lupe.

Și totuși, în acele momente, în ziua nunții ei, a crezut că ea e aleasa și iubita, deși nu avea nimic din voluptatea corpului lui Lupe. Era momentul triumfului tinereții ei și a siguranței de sine. Dar mama, care se temea pentru Frida de la distanță, nu a învățat-o niciodată, chiar niciodată, ceea ce va afla nu după mult timp pe pielea ei — că victoria e de scurtă durată; că victoria și eșecul sunt soră și frate; că picioarele frumoase vor lăsa întotdeauna în urmă picioarele oloage, asta fiind legea naturii. Precum și faptul că dragostea poate — deși doar rareori și asta doar în cazuri excepționale — să se transforme în cu totul altceva, ce nu are nicio legătură cu picioare de un fel sau altul. La vremea aceea, Frida încă nu înțelegea și nici nu ar fi putut suporta acea suferință blestemată a femeilor, acel sentiment de a fi abandonată.

Nu a trecut însă multă vreme până când s-a confruntat ea însăși cu acel sentiment.

A ținut minte mereu acea clipă și pe cele trei femei cu trei experiențe diferite — o femeie frumoasă părăsită, o femeie bolnavă naivă și o catolică îngrozită de teamă. Iar pe fundal, bărbații. Maestro, tatăl ei, prietenii care se comportau cu toții de parcă crizele isterice ale femeilor nu aveau nicio legătură cu ei. Acea întâmplare neînsemnată se pierduse în conversațiile lor și în muzică.

Și totuși, de câte ori își aducea aminte, resimțea o durere provocată de gestul mamei, de clipa în care Dona Matilde și-a luat haina, s-a întors și a plecat. Cu spatele ușor încovoiat, învinsă parcă și ea.

La scurt timp după nuntă a simțit pe propria piele că iubirea lui Maestro față de ea nu excludea și alte relații.

E firesc să caute alte femei, își spunea ea, uită-te mai bine la tine, deschide ochii. Dragă Maestro, suferința mea, bolile mele au fost cel mai mare aliat al tău. Totul a început cu recunoștința că m-ai învrednicit cu atenția ta. Pe mine, cea atât de neînsemnată și amărâtă, pe deasupra și impertinentă. Eram un nimeni, o începătoare talentată care mâzgălea niște culori pe pânză și visa că-și va întreține familia din vânzarea tablourilor ei. Tu, în schimb, erai cunoscut, cel mai cunoscut pictor mexican. Și seducător. Știam toate astea, evident, toți o știau. Dar îmi imaginam, la fel ca fostele tale soții, că tocmai eu te voi schimba și te voi domestici cu dragostea mea nemăsurată. Pentru că, nu-i așa, nimeni nu te iubise atât de mult ca mine.

Dar atunci am înțeles pentru prima oară… Nu, nu a fost chiar așa, nu am înțeles nimic. Eram prea copilăroasă și încrezătoare. Tu doar m-ai avertizat, așa, în treacăt, când mi-ai pomenit de cea mai nouă „asistentă“ a ta, de Ione. Oh, da, țin minte clipa aia, numele ei, senzația de amorțire când încă mai vedeam, încă mai auzeam, dar eu nu mai existam, nu-mi mai simțeam mâinile și picioarele, inima nu-mi mai bătea. Nu puteam să mă mișc și nici să rostesc vreun cuvânt. Mă scufundam. Dispăream. Mâna ta m-a sprijinit să nu cad. M-ai așezat pe scaun. Chipul ți-era îngrijorat, dar eu vedeam totul ca prin ceață. Absentă și înlemnită.

Am fost însă în același tip uluită și fascinată că mi-ai furnizat informația că te culci cu femeia aia așa, în treacăt, într-o discuție, nu într-o ceartă. Într-o discuție cu totul banală. Pentru că pentru tine sexul cu alte femei — „modelele“, „asistentele“, prietenele, protejatele tale — era fix așa, ceva în treacăt. Erau la îndemână, mereu în jurul tău. Te înconjurau ca niște raze de soare. La început am încercat să înțeleg nevoia ta de a cuceri, de a poseda femei frumoase ca pe ceva ce face parte din natura ta de artist, ca pe o dorință de a accede spre frumosul absolut. Dar s-a dovedit că pictura nu era decât un pretext pe care ceilalți bărbați nu-l aveau. Deseori erau goale — îți plăcea să pictezi nuduri, pentru că acesta era modul tău de a le poseda —, expuse privirii, mâinii și simțurilor tale. Îți erau servite pe tavă. Le pictai, dar în același timp reacționai ca orice mascul din regnul animal. În comportamentul tău nu era în mod evident nimic rațional, nici nu-ți trecea prin cap că ai fi putut să mă rănești așa. În ziua aceea, când am înțeles pentru prima oară natura relației tale cu Ione, ai încercat să-mi explici că în realitate ele nu înseamnă nimic pentru tine. Mi-ai spus că pentru tine era doar o relație fizică cu totul superficială. „Fizică“, așa ai spus, folosind exact cuvântul ăsta. Cât de nesăbuit ai fost spunându-mi tocmai mie asta, mie, a cărei viață se scurgea sub teroarea corpului fizic. Cu toate asta, am tăcut. Eram uluită.

E o fotografie a ta cu María Félix în fața portretului pe care i l-ai pictat, Maestro. Ea e pozată din profil, îmbrăcată cu o rochie de culoare deschisă. Are umerii goi, părul negru și des care îi cade pe spate. Mâna dreaptă și-o ține pe umărul tău. Stați apropiați, aproape că vi se ating corpurile. Gestul ei este unul posesiv. Te privește drept în ochi, de parcă ți-ar spune: Ești al meu! Pe atunci erai deja un domn ușor adus de spate, cu părul rar. Stăteai în picioare și o priveai

zâmbind, cu o expresie a feței atât de blândă, încât fotografia aia mi-a rămas întipărită în minte tocmai datorită acelei priviri de o beatitudine deplină. La început mi s-a părut că-i admiri frumusețea și că tocmai de aceea erai fascinat de prezența ei. Întâmplător era María Félix și nu o altă divă, mi-am spus când am văzut fotografia în ziar. Și poate că nu m-ar fi tulburat atât de mult și aș fi rămas nepăsătoare, dacă mâna ta nu ar fi susținut-o pe a ei. O țineai de braț și păreați înlănțuiți într-o mișcare de dans, dădeați impresia că vă veți roti și veți face pași de dans împreună, ieșind din câmpul vizual. Dar te-a dat de gol modul în care o atingeai, gestul prea intim. Maestro, îmi era clar că o cunoști bine, chiar prea bine, pe bruneta aceea senzuală. Durerea pe care am resimțit-o atunci a fost ca o migrenă care te apucă brusc, durează zile în șir și nu te lasă niciodată de tot. Trăiești în așteptare, cu frica unei noi crize.

După căsătorie, o bună bucată de timp, Frida nu a mai pictat lucruri serioase. În primii ani de căsnicie și-a trădat vocația și și-a neglijat talentul, deși tocmai datorită lui era specială. Maestro devenise pentru ea mai important decât pictura. Credea că el își găsise drumul spre ea, cea care stătea ghemuită într-un ungher de celulă. Uneori mai picta câte un portret, însă nimic dramatic, nimic dureros și sângeros. Banii erau suficienți, nu mai era nevoită să-și facă griji din cauza lor.

Trebuia să-și adune toate puterile să poată picta alături de unul dintre cei mai mari pictori. Trăia înconjurată de gloria lui și asta a făcut-o la început mai nesigură. În ziare se scria despre ea doar că e o soție fermecătoare, nu și că e și pictoriță. Tânăra talentată, fără studii de specialitate, care nu-și vindea tablourile și nu avea expoziții, și-a dat seama de statutul ei, cel de soție a lui Maestro. Tot atunci aproape că și-a pierdut cu totul și încrederea în sine.

De aceea, noul ei ideal era să devină măcar o soție bună, să învețe să-i gătească lui Maestro mâncărurile lui preferate pe care să i le servească într-un coșuleț împodobit cu flori, în timp ce acesta lucra pe schele. Din cauza lui, și-a schimbat cu totul și înfățișarea. Pentru el, stilul vestimentar reflecta statutul social, constituia în orice caz o parte a mentalității naționale populare, „mexicanismul“. La început a dorit să-i păstreze vie atenția, să-l fascineze. Știa că-i place în mod special portul tradițional al țărăncilor mexicane din Tehuana. Și brusc a început să poarte fuste lungi și șaluri în culori vii, să-și împodobească părul cu flori și panglici, în așa fel încât oamenii întorceau uimiți capul după ea pe stradă. Până mai ieri fată de la oraș, o tânără modernă, care purta de obicei pantaloni, jachete

de piele și cizme bărbătești, s-a transformat voit într-o țărancă din Tehuana. Îmbrăcămintea aceasta exotică i-a oferit la început prilejul să-i facă pe plac, de abia mai târziu a devenit un element al esteticii ei individuale, al stilului ei personal. Pentru toți cei care o cunoșteau, transformarea a fost uluitoare. Dar ea se îmbrăca pentru Maestro, gătea pentru Maestro, trăia pentru Maestro.

Și politica i-a servit să se apropie de Maestro. Înconjurată de sărăcie și sensibilă la nedreptatea din jur, îi împărtășea convingerile ideologiei comuniste și ale ideii de dreptate. Pentru ea însă, comunismul se identifica cu personalitatea lui Maestro, persoana care în universul ei se situa deasupra tuturor.

La doi ani după căsătorie a pictat un portret în care apăreau ei doi. Îmbrăcată cu o rochie verde-închis și înfășurată într-un șal roșu, ea stă în picioare ținându-l de mână pe Maestro. Are capul înclinat cochet înspre el, de parcă ar urma dintr-o clipă într-alta să și-l sprijine de umărul lui. Maestro ține în mână paleta de culori și niște pensule. El e pictorul. Ea nu are nimic în mâini. Ea e doar soția lui Maestro, o țărăncuță banală mexicană. În acest tablou nu se regăsește nimic din senzualitatea primului ei autoportret și nici din cele de mai târziu. Și-a pictat autoportretul, dar parcă nu era ea. E drăgălașă și supusă, pare într-un fel lipsită de personalitate. Nici urmă de fata exotică, pictorița de care s-a îndrăgostit Maestro, viitoarea femeie fascinantă. În centrul tabloului se află el, ea fiind doar un accesoriu, un ecou, o umbră.

După transformarea ei, după ce s-a reinventat, primul ei rol de mare importanță a fost cel de soție exotică a marelui artist. Cu acest rol a cucerit inițial publicul mai mult decât cu tablourile ei. În fiecare dimineață se îmbrăca ca și cum s-ar fi pregătit de un spectacol. Ca un actor profesionist, își alegea cu mare atenție zi de zi garderoba care se potrivea cel mai bine rolului jucat, marginalizându-și în mod voit propria personalitate. Fiecare detaliu se potrivea felului în care percepea ea rolul. Nu mai exista spontaneitate în reprezentația pe care o dădea, tot timpul era vorba de o expunere atent plănuită a propriei persoane. Se îmbrăca doar ca să-și intre în rol și să poată juca.

Își însușise de mult timp tehnica disocierii, a desprinderii de propriul corp. Încă de pe vremea când evada prin ușa imaginară la mica ei prietenă. Ori din perioada când zăcea cu lunile întinsă în pat, în ghips, și-și privea fără să clipească chipul în oglinda de pe tavan. După o vreme nu se mai vedea pe sine. Vedea o

mască. Aproape fiecare autoportret înfățișa chipul încremenit al unei măști. Măștile erau importante pentru că disimulau realitatea. Și asemenea unui actor, masca și costumul îi ofereau prilejul de a deveni ceea ce-și dorea. Conviețuirea ei cu Maestro devenise curând o piesă de teatru în care își confecționa singură costumele, își făcea scenografia, își imagina subiectul pe care-l pune în scenă, semna regia și juca în același timp. Ulterior, a așternut toate acestea și pe pânză.

Petrecea ore în șir pieptănându-se și îmbrăcându-se, până când a transformat rutina într-un ritual. Avea sentimentul că pieptănătura, costumul și machiajul o reîntregesc. Avea simțul umorului. O amuza să se etaleze ca la paradă lângă Maestro, o bucura rolul pe care-l juca, trucurile la care recurgea. Când stătea dimineața în fața oglinzii și-și punea cu dexteritate pe buze rujul roșu-aprins, simțea că e altcineva, că devine o altă femeie. La fel cum pe un schelet fâlfâie niște haine vesele și colorate.

O chinuia însă întrebarea: Dacă nu-ți iubești propriul corp din cauza infirmității, cum ar putea atunci să-l iubească altcineva? A crezut că Maestro e acel altcineva și nu putea risca să-l piardă. Nu era vorba doar de vanitate. Niciodată, exceptând poate o perioadă din copilărie, nu avusese o relație simplă cu propriul corp. Corpul era o povară dureroasă și obiectul multor intervenții medicale. Ulterior, obiectul artei ei. Un instrument al vanității. Un instrument al plăcerii, de asemenea, dar înainte de toate un *obiect* și un *instrument.*

La fel ca în copilărie când se refăcea după poliomielită, s-a aflat din nou în situația în care putea să se retragă, să-și ascundă defectele, să se ascundă de sine însăși. Sau putea, dimpotrivă, să atragă atenția asupra sa și asupra exotismului ei ca să facă în așa fel încât să fie preferată și iubită. Depunea eforturi mari să fie preferată și iubită. Făcea alianțe, cei slabi fac întotdeauna alianțe. Astfel, Lupe, până nu demult rivala ei, îi devenise cea mai bună prietenă. Orice prezență feminină aflată în apropierea lui Maestro era percepută de ea ca o amenințare și insista să o cucerească cu prietenia ei. La început o hipnotiza precum șarpele, iar apoi o neutraliza cu farmecul ei. O amețea cu otrava ei. Se temea că va fi părăsită de Maestro. Se apăra cum știa mai bine.

La vremea aceea vorbea despre lucrările ei ca despre ceva *minor* și *neînsemnat*, de parcă ar fi fost vorba de un hobby, grădinărit ori brodat goblenuri. Astfel, nu risca nimic. Între artă și supraviețuire a ales cea de-a doua cale. Ca orice bolnav, poseda un instinct puternic de a fi mereu cu ochii-n patru, chiar și atunci când

nu avea un motiv real. Era instinctul femeii care știe că nu trebuie să-l facă pe Maestro să se simtă amenințat. Nu mușca mâna care te hrănește! Multă vreme s-a ascuns în spatele modestiei și a așa-zisului hobby, pentru că se simțea în siguranță doar atunci când în ochii lui Maestro nu era decât o femeie care pictează așa, în treacăt, din plictiseală ori amuzament. Așa cum odinioară, când i-a dăruit primele pensule și culori, și-a imaginat Dona Matilde că va fi această preocupare. Îi convenea să păstreze aparența asta.

Maestro o susținea în această activitate, prietenește, ca un mentor, la fel cum își susținea și studenții. Îi spunea că pictează portrete mai bine decât mulți alți pictori renumiți, mai bine chiar decât el și decât Picasso. O sfătuia ca în pictură să nu imite pe nimeni și să fie ea însăși. A îndrumat-o spre tradiția picturii religioase, un model pe care l-a acceptat plină de râvnă. Îi recunoștea talentul, acel ceva din tablourile ei — ceva personal, intim, dureros și cu totul original. Era conștient de cât de diferite erau picturile ei de ale lui. Eliberate de ideologie, istorie și politică, pânzele ei erau impresionante într-un alt mod. Nici prin cap nu-i trecea însă că Frida i-ar putea fi concurentă. El era totuși un pictor de renume internațional, pe când ea era mai degrabă cunoscută ca soția lui.

Când a construit cele două case separate pentru ei doi, legate între ele cu un pod, și ea a primit un atelier personal, ea, femeiușca lui, afirmase ca să se justifice că, în ce o privește, pictatul nu e decât o distracție și în niciun caz ceva serios.

Totuși, mai era un motiv pentru ezitarea și istovirea ei. Avea nevoie de timp să accepte că demonul durerii nu sălășluia doar temporar în ea, temporar era doar momentul dintre, când durerea și boala erau atenuate și adormite. Avea nevoie de putere ca să-și accepte condamnarea și să continue să picteze, să nu accepte să rămână îngropată și să nu permită bolii s-o mistuie până la sfârșit.

Maestro primea comenzi importante și mari nu doar în Mexic, ci și în America, la Detroit, New York, San Francisco.

Mergea pentru prima oară în America. I-a fost frig. O durea coloana. Maestro lucra pe schelă, în aer liber. Ea nu știa exact ce ar fi putut să facă în țara aceea străină. Nu se obișnuise cu singurătatea și se temea, mai ales noaptea. Teama aceea i-a fost inoculată de boală. Acasă, în Mexic, nu era niciodată singură, cu ea erau Kity, părinții, celelalte surori și prietenii. De fapt, de ce se dusese acolo?

Cum era posibil ca Maestro să nu observe că ea nu poate trăi în America? Oare nu-i era clar că o chinuia dorul (de ea, de Mexic) și că în America nu se

simțea bine? El însă se simțea bine, și cum ar fi putut vedea altceva în afară de propria persoană și cât de important e? Era curtat de toată elita newyorkeză, chiar și de marii industriași, deși era comunist. Maestro era vanitos și pragmatic și nu vedea în asta nimic paradoxal sau contrar convingerilor sale. Afacerile americane îi aduceau bani, iar banii nu erau niciodată de ajuns.

În acest răstimp, soțioara lui exotică — bibeloul lui ca o floare la butonieră — era melancolică, chiar depresivă. Cel mai mult o chinuia nostalgia. Uneori se întreba ce făcuse de fapt, pe ce-și irosise timpul. Pe Maestro, pe prieteni… Oare fusese asta o pierdere de timp? Nici ea nu știa ce să-și răspundă. Încă nu-i era foarte clar dacă era cu adevărat sau nu pictoriță. Știa doar că voise să picteze și să-și vândă tablourile ca să poată câștiga bani și să fie independentă.

Și că ulterior s-a transformat în soția geniului.

În vreme ce el își picta frescele subversive și controversate, de dimensiuni uriașe, Frida stătea acasă, singură, iar când o copleșea forța aceea demonică lăuntrică punea mâna pe pensulă și picta.

Tablourile ei erau dureroase și neobișnuite. Deși exprimau sentimente intime, erau profund provocatoare, ca un ghimpe care pătrunde în ființa celuilalt. Chiar și când mesajul lor nu era vizibil la prima vedere, privindu-le mai atent îți provocau dureri de stomac și ți se făcea chiar rău.

Din America a adus tabloul Rochia mea este acolo. *În iarna aceea, la New York ninsese abundent. A pictat tabloul la lumina obscură care se infiltra prin ferestrele înalte și înguste din apartamentul în care lucra, adăugând un verde de Paris rochiei care atârna răstignită pe o funie între vasul de w.c. și urna de pe fundalul orașului îndepărtat, în tonuri cenușii și reci. Tristețea rochiei mexicane care atârna astfel deasupra gunoaielor și coșurilor de fum, deasupra unui zgârie-nori cu simbolul dolarului pe el, acel nou dumnezeu la care se închinau americanii, și Statuia Libertății în depărtare. Golită de corp, singură, pierdută parcă în mediul acela străin. Lângă ea, pe fundal, un panou uriaș cu fotografia unei vedete de cinema, imaginea unei femei, sau, mai bine zis, ceea ce a făcut Hollywoodul din ea. În tabloul acela nu există nicio ființă, nimic însuflețit. Nu era de mirare. Uimitor era însă că nici Frida nu era prezentă. Pentru cei care o cunoșteau, absența ei, renunțarea la propria-i persoană, făcea ca tabloul să fie neobișnuit. În loc să se picteze pe sine, așa cum o făcea de obicei, ca să se convingă că există, ea pur și simplu nu mai era.*

Primul avort, apoi al doilea, nu după mult timp. Amintirea era încă vie, ca într-un coșmar: se trezește scăldată în sânge, atât de mult sânge pe cearșafuri. E singură și plânge. Apoi strigă după ajutor. Este dusă de urgență la spital. Corpul stă întins pe masă în sala de operație a spitalului Henry Ford din Detroit. Luminile strălucesc puternic și-i luminează chipul palid cu ochii închiși, picături de transpirație îi lucesc pe frunte. Are picioarele desfăcute și ridicate pe suporturi laterale. Sângerează în continuare, cearșaful de sub ea e îmbibat de sânge, ca și cum sub corpul ei ar fi înflorit trandafiri de un roșu-aprins, purpurii. Asistentele pregătesc un instrumentar înfricoșător: ace, bisturie, chiurete, boluri. Corpul e amorțit, adormit. De data asta va evita durerea. Medicul e așezat între picioarele ei desfăcute și începe să-și facă treaba de măcelar. Introduce instrumentul. Când întinde mâna asistentei ca să-i dea un nou instrument, are mănușile pline de sânge. Din adâncul trupului tinerei femei anesteziate scoate resturile de fetus, îi chiuretează uterul de țesutul mort sedimentat. I se pare absurd să numească boțul acela de sânge copil. E primul ei avort. Curând se va trezi cu o senzație de greață, scăldată toată în transpirație. Va voma. Va mai sângera o perioadă din pântecele răscolit. Se va simți de parcă cineva i-ar fi întors pe dos toate măruntaiele.

A început să picteze tabloul *Spitalul Henry Ford* încă de când era internată acolo. Maestro îi adusese niște cărți de anatomie, iar doctorul, un fetus uman conservat în formol. Ulterior, Maestro avea să-i spună că a pictat o capodoperă. Ba mai mult, că nicio femeie până la ea nu pictase așa ceva. Chiar de-ar fi fost adevărat, a plătit scump pentru acest tablou.

Dorea să-i facă lui Maestro un copil, deși el era oarecum indiferent la această idee. Avea deja doi copii și nu ținea neapărat să mai facă încă unul. Ea era suficient de lipsită de experiență cât să creadă că-l poate lega și mai mult de ea în acest fel. Mai târziu i-a devenit clar că nu era singurul motiv. Își dorea un copil cu ardoare pentru ea însăși. Știa că femeile care au copii nu sunt atât de disperat de singure, că dacă ar fi avut un copil s-ar fi simțit mai puțin singură. Dragostea nu era un leac suficient de puternic pentru boala ei, pentru izolarea ei totală.

I-au rămas în schimb păpușile. Colecționa păpuși, iar în nopțile când avea coșmaruri se făcea că-și vedea fetusul avortat plutind în formol. Oare l-au scos întreg? Cât de mare era? Ce sex avea? Într-un alt vis se făcea că copilul ei

nenăscut era viu, că înota și-și mișca degețelele. Avea ochi albaștri. Râdea. Dar de fapt nu era un copil, ci păpușa ei preferată. Păpușa era moartă. Copilul era mort.

A pictat un tablou cu ea alături de o păpușă, era bocetul ei pentru copilul pe care nu-l va avea niciodată. În tablou nu ține păpușa în brațe, nu se joacă cu ea, nu o atinge, nici măcar nu o privește. Păpușa nu înlocuiește copilul, ci e o aducere aminte, un obiect mort.

Și astfel Frida stă într-o odaie pustie, fantomatică, pe un pătuț, lângă o păpușă dezbrăcată. Stă, privește în gol și fumează. Nu-i mai rămâne nimic altceva. E singură ca și până acum. Nu mai are nicio așteptare. Tristețe, pustietate.

La Detroit, o bună bucată de timp după avort, oriunde privea nu vedea decât moarte. Oare exista vreo ieșire? se întreba ea. De atunci începuse să se gândească la sinucidere. Dar era conștientă că moartea e întotdeauna o alternativă. Făcea eforturi supraomenești să supraviețuiască, dar moartea rânjea după fiecare injecție, înainte de fiecare operație. Era tot timpul la îndemână. Pentru ea viața și nu moartea era cea mai mare provocare. Trebuia să renască. Să-și dea viață sieși. Să-și îndure condamnarea fără drept de apel. Să trăiască. Dacă ar fi putut să-i explice cât de profund și de distrugător era sentimentul acela de a fi *proscrisă* și *incapabilă de a comunica*. Oare Maestro înțelegea, se întreba ea, oare a înțeles-o vreodată? Uneori i se părea că o înțelege, cel puțin în parte, superficial. Apoi se convingea că ei doi vorbesc totuși limbi diferite. El comunica în limbajul politicii și al ideologiei pe care le percepea ca fiind propria lui realitate. Ea, în limbajul sentimentelor, în limbajul durerii și al singurătății. Pictura era de gen feminin ori masculin? Nu gândea în acești termeni. Era conștientă de diferențele dintre felul în care experimentează un bărbat realitatea spre deosebire de o femeie, de diferența dintre experiența unei persoane bolnave raportată la o persoană sănătoasă.

Uneori, ca o forță năvalnică, demonul acela pe care atât de bine îl cunoștea trebuia să iasă la suprafață. Căuta o cale de ieșire. Ieșea printre lacrimi, țipete, înjurături, dar nimic, cu excepția picturii, nu-l putea potoli și stăpâni. Pentru că doar în clipele în care picta simțea cum el nu mai sălășluiește în corpul ei. Pictura devenise un medium. Uita de el, de sine. Acele clipe prețioase de liniște erau răsplata ei.

În autoportrete se reprezenta cum îl cheamă în ajutor pe Maestro, urlând din

hăul în care căzuse. Probabil era convinsă că între ei comunicarea e posibilă. Că erau suflete pereche. În același timp, sus, la suprafață, trăia acea persoană veselă, îmbrăcată în culori vii, care-i distra pe toți, pe care toți o adorau și care nu se plângea în general de situația ei.

A descoperit că pictându-și propriul chip redobândea încrederea în sine. Deosebirea fundamentală dintre primul ei autoportret „seducător" și celelalte stătea în absența conștiinței de sine, atât de evidentă în tablourile sale ulterioare. Mai târziu imaginea ei a devenit brutală și plată. În tablourile acelea nu mai era frumoasă, ci doar excentrică. Nu mai era seducătoare, ci doar atrăgea atenția. Chipurile ei deveniseră crispate, serioase, cu pomeții ridicați și sprâncenele împreunate, de parcă erau cioplite în piatră. Ochii ei negri priveau cu exigență prin tine ori pe lângă tine. Știa să exagereze voit, îngroșând tușa autoportretului. Spunea: Privește-mă, sunt vie, mă doare. Simțea că prin acele tablouri lasă dovezi despre propria existență: una, două, trei, patru… Exhibiționism pur, se spunea despre autoportretele ei. Dar pentru ea, a picta autoportrete era un fel de ritual magic, ca o exorcizare.

Nu-și lingușea privitorii, cu atât mai puțin nu-i seducea. Exceptând primul autoportret, toate celelalte, ca de altfel și toate tablourile sale, erau necruțătoare nu doar față ea însăși, ci și față de cel care le privea. Părea că nu-i pasă deloc dacă plăceau sau nu cuiva. Își picta propria ei viață, de ce ar fi trebuit să placă cuiva? Astfel, pe chipul ei a pictat și o mustăcioară abia vizibilă pe care orice altă femeie ar fi decolorat-o, smuls-o, ras-o, ascuns-o. Dar ea provoca, și de ce nu ar fi făcut-o? Cine susține că o femeie nu are voie să aibă mustăcioară deasupra buzelor rujate roșu-aprins? Lui Maestro i se părea interesantă trăsătura ei androgină, acel element masculin pe un chip de femeie i se părea chiar atrăgător. Ah, bărbații sunt inconștient homosexuali, îi tulbură când văd deasupra buzelor unei femei tuleie de adolescent, explica ea veselă, de parcă acel gând i se părea extrem de amuzant. În orice caz era conștientă că expune un element care crea confuzie, oprea priviri și obliga oamenii să se uite. Ochiul privitorului trebuia să rămână ațintit pe acel detaliu neobișnuit, iar asta presupunea să vezi nu doar mustăcioara ei, ci și ochii ei, expresia feței, vestimentația, întreaga ei personalitate. Era o provocare în plus, o modalitate extravagantă de a-și obliga privitorii nu doar să privească, ci să și vadă.

Atunci când nici asta n-a mai fost suficient, a apelat la ceva mai puternic, la un limbaj mai brutal. A pictat o coloană vertebrală fracturată, răni pe picior, o inimă sfâșiată, sângele care țâșnea dintr-o venă secționată, un corp înțepat de săgeți, pe ea moartă, pe ea crescută din pământ. Picta fetuși și avorturi, pete de sânge pe cearșafuri albe și actul nașterii — picioarele desfăcute, capul copilului care se ivește dintre picioarele femeii. În urletul femeii care naște — al ei care naște —, în țipătul copilului nu era nimic tandru și nici drăgălaș.

Și avea în continuare senzația că o pândește umbra morții care plana peste fiecare tablou al ei. Credea că misiunea ei e să țină la distanță acea umbră, să-și stăpânească frica, întemnițând-o în tablouri. Maestro declarase că pictura e viața lui. Ea nu spusese nimic, deși era evident că nu era și cazul ei. Își desconsidera verbal tablourile, dar pentru ea pictura era un colac de salvare care o ținea la suprafață și îi permitea să înoate și să respire.

Se afla la Detroit când a fost anunțată că mama ei e pe moarte. Dona Matilde a murit pe neașteptate, în urma unei operații de colecist, tocmai când sperase că va scăpa în sfârșit de crizele cumplite care-i provocau dureri în abdomen, stări de balonare frecventă și indispoziție. Să mori după o operație atât de banală i se părea Fridei o glumă proastă. I-ar fi fost mult mai ușor dacă mama ei ar fi murit din cauza unei operații serioase, cu risc ridicat de mortalitate.

Cu puțin timp înainte, Frida supraviețuise cu greu celui de-al doilea avort spontan. Aproape că a pierdut tot sângele și era încă în convalescență. Știa ce înseamnă să fii pe masa de operație înconjurată de pereți reci și de fețe ascunse în spatele măștilor care îți vor apărea mai târziu iar și iar în coșmaruri. Îi era bine-cunoscută senzația dintre prima inspirație de eter și pierderea completă a cunoștinței, acea ceață care îți obstrucționează vederea, clipa când respiri sacadat la gândul că nu te vei mai trezi și te cufunzi parcă și mai repede în starea de inconștiență.

Ultimul lucru de care mai ești conștient când te afli pe masa de operație este teama instinctivă că nu te vei mai trezi. Știa pe de rost fiecare minut care preceda intervenția chirurgicală și nu se mai temea. Clipa când încetezi să mai fii o persoană și ești doar un corp — al cuiva, al nimănui — care trebuie „reparat“. Iar asta presupunea să fii așezat pe o masă, imobilizat și acoperit, pentru ca apoi să fie dezvelită zona unde chirurgul urmează să facă incizia. Îi era bine-cunoscută atingerea vatei îmbibate în iod, mirosul care-ți pătrundea în nări și te forța să

tușești, foșnetul cearșafului cu care ești acoperit, pașii înfundați, aprinderea reflectoarelor. Vocile vorbesc despre ea la persoana a treia, de parcă ar fi deja adormită ori moartă. Ochii din spatele măștilor care le acoperă nasul și gura. Atingeri impersonale, mișcări automate ale unor oameni care petrec zile în șir în sala de operație, în timp ce corpurile pacienților se succed. Și Dona Matilde trebuie să se fi simțit așa în ultimele ei clipe de luciditate din viață.

Nu era timp, niciodată nu am avut timp suficient una pentru cealaltă, se gândea în dimineața aceea stând în pat. Întotdeauna ne imaginăm că vom putea spune și explica totul persoanelor dragi, că le putem arăta că le înțelegem și le iubim. Dar moartea neașteptată este nedreaptă și pentru cel care rămâne în urmă. De câte ori am stat de vorbă era despre boli, mâncare ori alți oameni. Niciodată despre noi două. Sau despre tata. Atâtea lucruri au rămas nespuse. Dacă ar mai fi trăit, poate că mi-aș fi făcut curaj într-o bună zi și aș fi întrebat-o: Mamă, de ce nu ai venit la mine la spital când eram internată după accident, când am crezut că o să mor, când mă simțeam atât de singură și mi-era frică de moarte?

Ultima oară când s-au văzut înaintea plecării ei în America s-au certat din nou din cauza lui Maestro. Dona Matilde nu-l suporta. Nu-i convenea că pleacă. Era convinsă că drumul lung va înrăutăți sănătatea fragilă a fiicei ei și acolo o aștepta o climă rece, mâncare proastă, singurătatea. Matilde i-ar fi putut spune să rămână cu ei pentru că ar fi mai bine pentru ea. În schimb i-a reproșat cu cinism că uite, pictorul ei, deși comunist declarat, se ducea să le facă picturi murale capitaliștilor și că nu avea nimic împotriva banilor lor.

„Pictorul tău“, așa vorbea ea despre Maestro, de parcă nu era un pictor adevărat, ci unul imaginat de fiica ei. În timp ce vorbea, Dona Matilde stătea la masă și broda fețe de pernă. Chipul ei era palid, mai palid decât de obicei. Părea chinuită, dar, spre deosebire de fiica ei, ea nu-și ascundea suferința. Durerea ei era demonstrativă, o armă împotriva soțului și a copiilor. Îi manipula cerșindu-le compasiunea. Crezi prea mult în ce scriu ziarele, ai putea să-i arăți măcar puțin respect și recunoștință, că doar omul acela îți întreține toată familia! îi strigase Frida și ieșise furioasă din casă. Mereu aceeași poveste cu mama — neînțelegeri, tăceri, reproșuri. În zadar încerca să-i vorbească, străduindu-se să-i câștige

afecțiunea. Și de ce tocmai ea din cele patru surori trebuia să depună cel mai mare efort? se întreba cu lacrimi în ochi.

Oricum nu a reușit să ajungă în Mexic la timp. A călătorit zile în șir, dar nu a ajuns. Când a fost s-o vadă la spital, mama era deja pe moarte. S-a aplecat asupra ei și a sărutat-o pe frunte. Dona Matilde a deschis ochii și a strâns-o de mână. Asta a fost tot. Dar Frida nu era convinsă că o recunoscuse.

După ce s-a întors la Detroit, stătea zile întregi la fereastra care dădea spre stradă. De la etajul cinci i se părea că oamenii merg mai repede, ca într-un fim mut. Poate că așa și era, poate că în America oamenii se mișcau într-adevăr mai repede. Stătea la fereastra aceea, total detașată, cu trupul amorțit. Părea că odată cu Matilde murise și ceva din ea. Trebuia să-ți fi spus că o să-mi lipsești, mamă — își spunea ea, în timp ce desena absent cu degetele pe geamul ferestrei o ușă. Nu mai putea însă s-o deschidă. Nu avea unde să evadeze din acea cameră străină și tristă. O chinuia gândul că relația dintre ele rămăsese neîncheiată, că rămăseseră multe cuvinte nespuse. Îngrijorarea tăcută a mamei. Tăcerea cu care își înconjurase fiica.

Și camera aceea, și golul din jurul ei.

Boala ei cronică, de fapt era vorba de mai multe boli care se înlănțuiseră, s-a transformat într-o stare de suportabilitate permanentă a durerilor. Era din ce în ce mai mult nevoită să se concentreze asupra propriei persoane. Deși se străduia să nu-i neglijeze pe oamenii din jurul ei, aceștia îi catalogau atitudinea drept una egoistă și egocentristă. În schimb, era vorba pur și simplu de o încercare de supraviețuire. Cum să le explice lor că pentru orice gest zilnic, precum sculatul din pat, spălatul, mersul, așezatul — uneori nici nu se putea așeza din cauza durerilor —, trebuia să depună un efort supraomenesc, de neînțeles pentru ceilalți? Sforțarea ei fizică era o experiență pe care n-o putea transmite celorlalți, evidentă pentru ei doar în momentele în care claca. Credea că e singura vinovată pentru neputința ei de a se face înțeleasă. Își reproșa că se înfățișează mai puternică decât era în realitate. Prețul acestui comportament era faptul că lumea se obișnuise cu o femeie puternică, o femeie care se descurca singură, care nu avea nevoie de ajutor, ci dimpotrivă, care oferea ajutor celorlalți. Îi convenea această atitudine, dar tot efortul adesea o istovea.

Și când nu mai puteam merge mai departe, când eram nevoită să arăt cât sunt de neputincioasă, atunci mă acuzau de egoism. Ori că încercam să atrag atenția asupra slăbiciunii mele. Nu, nu există compromisuri între cei bolnavi și cei sănătoși, nu există o reală înțelegere a situației date. Mi-am dat seama de acest lucru, dar prea târziu, își spunea ea în timp ce se furișa dimineața pe fereastră, din ce în ce mai aproape, iar frisoanele o scuturau din ce în ce mai tare.

De regulă, în fiecare dimineață își verifica starea de mobilitate a corpului. Cu grijă, ca să n-o ia prin surprindere vreo durere acută. Repeta același tip de mișcări, se deplasa și se întindea întotdeauna cu mare grijă, de teamă ca nu cumva durerea s-o ia prin surprindere dacă îndrăznea cumva să se relaxeze. Mai întâi întindea piciorul. Apoi se concentra asupra coloanei, de la gât până la șale, pentru că boala se cuibărea de regulă acolo. Surdă și intensă, apărea chiar în josul zonei lombare. Acel control devenise acum doar o obișnuință care nu mai avea nicio importanță în situația în care se afla. Dar nu-i era ușor să renunțe la automatismele instalate în timp, nici măcar când ele nu mai aveau sens. Pentru că acele mișcări aproape mecanice de rutină erau singurele care o mai legau de corp.

Și-a adus deodată aminte de începutul unei alte zile, cu douăzeci de ani în urmă. Și de o altă întâmplare nefericită, de o trădare suferită din partea a două persoane dintre cele mai apropiate. Parcă toate acestea s-au petrecut ieri:

Mai întâi și-a făcut apariția lumina. S-a vârât încetișor sub pleoape, caldă și roșie ca sângele. Părea că se vede pe dinăuntru, sub piele, unde sângele gros se subția în vinișoare subțiri, schimbându-și culoarea în contact cu soarele într-o nuanță trandafirie. Nu avea chef încă să deschidă ochii. Pleoapele erau uneori singurul ei scut în fața realității. Două membrane subțiri de piele care-i permiteau să se retragă din ce în ce mai adânc înlăuntrul ei, până acolo unde nici oamenii, nici lucrurile nu o puteau răni. Îi era cald și se simțea în siguranță în dimineața aceea, în timp ce stătea întinsă în pat, legănată de un fel de detașare.

Știa ce urmează să vadă după ce deschide ochii. Pe partea stângă a patului se afla o noptieră pe care aștepta o sticluță de Demerol, pe o tăviță metalică, împreună cu o injecție, vată și alcool medicinal. Și un pahar cu apă lăsat de Mayet înainte de a-i fi aranjat cu o seară înainte cuvertura, de a fi închis fereastra și de a fi stins lumina din camera ei. Pe pereții sticluței se prelingeau bule minuscule de aer, ca niște perluțe transparente. Tot aici se afla și o vază cu un

bucheţel de flori de la piaţă, un pachet de ţigări şi chibrituri. Pe masă era şi un vas cu măceşe proaspete, iar deasupra acestuia, pe perete, se înşirau fotografii înrămate cu o ramă din lemn închis la culoare, care contrasta cu albul peretelui. Iar dacă s-ar fi ridicat şi ar fi privit pe fereastră, ar fi văzut verdele copacilor. Nu s-a obişnuit încă cu dormitorul şi atelierul de la etajul al doilea din noua casă construită pentru ea de Maestro, alături de-a lui.

Dormitorul din casa nouă era spaţios şi luminos, atât de diferit de camera veche şi întunecată, ticsită de mobilă greoaie, de la parterul casei părinteşti în care crescuse. Având în continuare ochii închişi, a întins mâna după injecţia pentru calmarea durerilor. Aşa decurgea fiecare dimineaţă: mai întâi injecţia, apoi ţigara pe care o fuma în pat aşteptând ca serul să-şi facă efectul. De abia mai apoi urmau celelalte pregătiri pentru o nouă zi: sculatul, spălatul, îmbrăcatul, mâncatul. Degetele apucaseră deja seringa, când s-a răzgândit. În dimineaţa aceea i s-a părut că se poate scula şi fără să-şi injecteze Demerolul. Nu simţea nicio durere în picior, deşi ştia că suferinţa va începe probabil să se resimtă de îndată ce se va scula din pat. Era pregătită însă să-şi asume riscul, pentru că în dimineaţa aceea se trezise fără corsetul obişnuit care-i tăia respiraţia şi-i provoca durerea surdă, cu care se obişnuise, în tot coşul pieptului.

Cu o zi în urmă, o vizitase doctorul Velasco y Polo, singurul în care avea încredere că nu va inventa un dispozitiv nou, mai dureros, care s-o chinuie, numit „corset“. El a fost cel care după o lună de zile a decis să-i scoată ghipsul. A respirat profund, umflându-şi plămânii cu aer. Stătea încă întinsă pe pat şi se bucura pentru o bucată de timp de un sentiment admirabil de libertate. Cu siguranţă că aşa se simţeau şi cavalerii medievali după ce-şi dădeau jos platoşa de fier care îi proteja în timpul luptelor de o moarte sigură, deşi în acelaşi timp îi sufoca şi le limita mişcarea. Eliberată de corset, se simţea în sfârşit uşoară ca fluturele care tocmai şi-a lepădat pupa de omidă. De fiecare dată când repeta acea procedură, în momentul în care se elibera de carcasa din ghips, ori din alt material, pentru trup, avea acea senzaţie de detaşare totală a corpului. Resimţea brusc o uşurare incredibilă. Senzaţia de imponderabilitate nu dura însă mult, ci doar un moment, cât ai clipi. Dar acea senzaţie era atât de puternică, îşi spunea ea, încât merita să porţi carcasa aia nefericită, corpul ei greoi. Ce minunat ar fi să zbori şi să nu mergi de-a buşilea, aşa cum o fac eu, se entuziasmase ea în dimineaţa aceea pentru a nu ştiu câta oară. Medicul i-a examinat cicatricile de pe

coloană de la ultima operație și a mormăit ceva mulțumit; își imagina deja cum va lenevi într-o cadă plină cu apă călduță și va rămâne astfel scufundată ore întregi, prelungind senzația de ușurătate. Pentru că, atâta timp cât corpul îi era scufundat în apă, era imponderabil. Ardea de nerăbdare să simtă căldura și atingerea delicată a apei, să scape cu totul de greutatea corpului. Probabil că oamenii sănătoși se simt așa tot timpul, până când începe să-i doară ceva, își zicea ea. O fascina gândul că ei nu-și simțeau corpul deloc. Atunci când încep să-l simtă, în general e un semn rău. Senzația de disconfort ori durere le atrage atenția că există. Iar senzația de plăcere, pe ea nu au voie s-o uite. Dacă ar fi fost sănătoasă, nu și-ar fi simțit corpul ca pe o cușcă din care nu poate ieși. S-ar fi ridicat pur și simplu și ar fi umblat, gândindu-se la cu totul altceva, pentru că mecanismul corpului ei ar fi funcționat perfect și nu i-ar fi împiedicat mișcarea. Așa cum o făceau zilnic oamenii din jurul ei: Kity, Maestro, copiii… Dar se consola spunându-și că senzația de imponderabilitate a corpului e un lux de care se bucură doar oamenii sănătoși. Când ești bolnav toată viața, te simți ca un pușcăriaș care-și execută pedeapsa cu închisoare pe viață într-o celulă.

Și totuși, își aducea aminte că în dimineața aceea petrecută cu douăzeci de ani în urmă era mulțumită că se trezise fără carcasa de ghips și că putea respira o vreme cu ușurință. Și-a aprins o țigară cu ochii deschiși. A tras adânc fumul în piept, simțind cum i se umflă plămânii și nicotina e absorbită în sânge. Era încă un ritual matinal, o distracție senzuală, o plăcere anume. Îi plăceau mirosul de tutun și atingerea hârtiei fine în timp ce răsucea țigara între degete, iar firele de tutun se risipeau în poală. Când soarele a învăluit încăperea, fiecare obiect i s-a părut deodată cu totul nou. Culorile din jurul ei țipau de parcă erau vii. De două zile voma, poate că era semn că există vreo urmă de speranță pentru copilul ce-l purta în pântece. Era la a treia încercare. Ultima dată, doctorul i-a spus: Sarcina o să vă termine, păstrați sarcina doar dacă doriți cu orice preț să vă sinucideți. Frida își dorea în continuare să dea naștere unui copil, voia să-și demonstreze că poate s-o facă și pe asta, dar în același timp se temea de corpul ei care se revoltase de fiecare dată când i se impunea să poarte o asemenea povară.

O să-i spună servitoarei că a decis să nu ia micul dejun în pat. Era liberă și avea să sărbătorească acest lucru așezându-se la masă ca un om normal, luând micul dejun și răsfoind ziarele de dimineață. Îh, dacă intenția asta nu i-ar fi împiedicată de piciorul bolnav... Durerea s-a trezit, dar era încă suportabilă, încă

nu devenise demonică. Știa, se va potoli după ce-și va face injecția, dar nu va putea merge decât eventual până la atelierul lui Maestro din cealaltă casă, alături de a ei. Trebuie să mă pregătesc pentru amputarea degetelor, și-a spus ea. După ce-i căzuse de la sine un deget, nu mai putea amâna operația. Cangrena nu putea fi oprită doar prin forța voinței proprii, și-a dat seama de acest lucru în momentul în care a găsit pe pansament o bucățică de carne împuțită. Dar în dimineața aceea nu voia să se gândească la cangrenă.

De câte ori își amintea de ziua aceea, primul gând care îi venea în minte era veselia ei inexplicabilă. Își petrecuse aproape toată ziua în baie, ajutată fiind de servitoare din cauza piciorului bolnav. Apoi a venit asistenta medicală ca să-i schimbe pansamentul. Rana arată rău, trebuie să faceți ceva, spuse ea, de parcă ea n-ar fi știut și singură. Mâine, a răspuns ea, mâine voi stabili detaliile operației cu doctorul. Însă nu astăzi, își zise ea, astăzi sunt liberă, fără corset, fără gânduri negre. Și-a împletit părul și l-a fixat cu doi piepteni din carapace de broască țestoasă primiți în dar de curând de la Maestro. După aceea a băut o cafea neagră și a mâncat o salată de fructe. În timp ce lua micul dejun, a citit și ultimele știri din ziar. Ascensiunea fascismului și evenimentele din Germania în anul acela, 1934, au pus-o pe gânduri.

Apoi a pornit încet spre atelierul lui Maestro, sprijinindu-se de baston. A pornit spre el să-i spună că în dimineața aceea se simțea bine și poate că va reuși să păstreze chiar și sarcina. A decis să-i spună toate acestea chiar dacă el se va încrunta când îi va aminti de sarcină, convins fiind că nu trebuia să-și riște sănătatea cu atâta îndârjire, atât de nebunesc. De parcă n-ar fi știut că tocmai acele acțiuni imposibile, riscuri inutile, încăpățânarea prostească și forțarea corpului până la limita imposibilului o caracterizau.

Mai târziu i s-a părut ciudat că în ziua aceea nu avusese nicio presimțire rea, la fel ca în ziua coliziunii dintre autobuz și troleibuz. Își închipuia că e în stare să interpreteze semne și că poate presimți de câte ori apare câte o nouă femeie în viața lui Maestro. Își dădea seama după cum evita s-o privească, după nervozitatea gesturilor, după graba lui. Apoi după privirea lui absentă și după atmosfera aceea de veselie falsă la masă. Discuțiile alunecau pe teme politice pentru a evita să vorbească despre ceea ce li se întâmpla în realitate atunci. Erau mici trucuri de-ale lui Maestro pentru a face situația de acasă cât de cât suportabilă.

În plus, era ferm convinsă că poate recunoaște noua amantă după miros. Când Maestro o săruta ușor și grăbit pe obraz înainte de a pleca la atelier, știa sigur că simte mirosul altei femei. Și totuși, în ziua aceea nu a recunoscut mirosul surorii ei, Cristina. Poate pentru că era obișnuită cu el. Kity se învârtea mereu în preajma ei, iar mirosul i se amestecase de multă vreme cu mirosul ei și cel al lui Maestro. Ori poate, își spuse ea mai târziu, mirosul Cristinei nu era încă îmbibat în pielea lui. Poate că în ziua aceea i-a cuprins pasiunea pentru prima oară, pe neașteptate, mare cât un val.

Cristina îi poza deseori lui Maestro, ba chiar odată el i-a și mărturisit Fridei că fata e modelul lui preferat. În plus, îi era la îndemână, tot timpul prezentă, parte din viața lui. Frida însă se întreba cum și de ce devenise amanta lui. Cum a fost posibil ca niciunul să nu țină cont de ea, deși știau cât de mult o va răni dubla trădare? Poate că a fost nedreaptă față de Kity, și-a spus ea mai târziu, când inițial a învinuit-o doar pe sora sa. Dar ce altceva ar fi putut face? De la începutul mariajului lor, Maestro și-a impus libertatea ca model firesc de comportament, cu care ea trebuia să se obișnuiască, dacă nu voia să-l piardă. Ar fi trebuit să-i fie imediat clar că el a fost cel care a făcut prima mișcare și nu Cristina. Ea era femeia pasivă în mod tradițional, poate că asta l-a și atras pe Maestro.

Da, și-a dat seama mai târziu că a acuzat-o din instinct pe Cristina că l-ar fi sedus pe Maestro. În felul acesta, i-a diminuat în propriii ochi vina de a o fi trădat, găsindu-i justificări. Îi păsa mai mult să justifice trădarea lui Maestro decât a Cristinei. Nu avea cum să riște să-i piardă iubirea fără de care n-ar fi putut supraviețui. Fără Cristina ar fi putut, credea ea la vremea aceea, deși, odată cu trecerea anilor, devenea din ce în ce mai nesigură de acest lucru. În ultimii ani, mai exact după operația la coloană, când sănătatea i se înrăutățise brusc, Kity i s-a dedicat în totalitate. Ea, și nu Maestro, și-a petrecut zile și nopți alături, i-a ținut companie, a hrănit-o, spălat-o, pieptănat-o, suportându-i toate hachițele cauzate de schimbările ei de dispoziție. Oare Cristina făcea toate astea pentru că se simțea vinovată că o trădase? se întreba ea. Dar asta s-a întâmplat cu douăzeci de ani în urmă, oare să se fi simțit chiar atât de vinovată? Știa că nici ea însăși nu e complet nevinovată. Înainte de relația Cristinei cu Maestro, nu ar fi bănuit-o niciodată și niciodată nu ar fi fost geloasă pe ea. Niciodată nu văzuse în ea femeia, ci doar sora.

Doamne, cât de arogantă am putut fi, își spunea ea acum, atât de sigură că sora ei Cristina nu putea concura cu ea.

Corpul. Cristina. Corpul bolnav al Fridei și trădarea Cristinei. Cu unsprezece luni mai tânără, timida și sfioasa Kity. Mamă a doi copii, nepoții ei adorați, Antonio și Izolda. Singura dintre cele patru surori bune și încă două surori vitrege Kahlo care avea copii. Nimeni, cu excepția lui Maestro, nu era mai important pentru ea decât surioara ei. Nici nu-și aducea aminte de perioada de dinainte de Kity. Mai târziu au fost apropiate ca două gemene, tot timpul împreună, deși Frida era cea care domina. Grădinița, școala, poliomielita. Kity a ei, cea supusă, care știa cât de tare se teme ea de singurătate și care de aceea nu o lăsa singură, o consola când plângea, stătea cu ea în pat până când adormea. Au fost nedespărțite până când ea a plecat la liceu. După părerea lui Don Guillermo, pe Kity, la fel ca și pe celelalte două surori, nu o interesa școala și era „înceată". Kity, cu ochii verzi, cu un ten deschis la culoare, pufoasă și rotunjoară. În plus, tăcută și supusă.

Îi era supusă întru totul. Ea e tot ceea ce eu nu sunt, își spunea. Cu toate acestea i se părea firesc ca sora ei mai mică s-o asculte. Și s-o servească. Oare să fi presimțit ceva, se întreba, după ce au trecut toate și a iertat-o? Da, presimțise că Cristina, o femeie frumoasă, era dorită.

Odată, a ajuns în studioul lui Maestro în timp ce îi poza Cristina. Ședea pe scaun, goală complet, însă vizibil obosită. Nu s-a ostenit nici măcar să pună ceva pe ea când a venit sora ei în vizită. Ce frumoasă era, își spuse atunci Frida privind-o cu tandrețe. Avea abdomenul plat și sânii fermi, de parcă cele două nașteri n-ar fi lăsat deloc urme în înfățișarea ei. Maestro era nervos, nu putea picta suficient de repede pentru că fata obosea în poziția aceea imposibilă, cu un picior în aer. Venirea ei i-a binedispus pe amândoi, au mâncat și au râs împreună, ea, soțul și surioara ei în pielea goală.

Era puțin trecut de amiază când a ieșit în sfârșit din camera ei, îndreptându-se în ziua aceea spre atelier. S-a oprit în fața ușii întredeschise. Nu a auzit voci, ceea ce însemna de regulă că era singur și lucra. A deschis ușa și a intrat. În prima clipă, nu l-a văzut. Maestro nu era la masă, aplecat deasupra schițelor, și nici nu se afla în fața șevaletului. Când s-a întors să iasă, privirea i-a căzut pe patul amplasat în colțul atelierului. Și acum își amintește cu claritate scena, de parcă

stă și astăzi în același loc, în ușa atelierului, pe pragul de lemn. Ori de parcă vede cu ochii minții o fotografie pe care o privise adesea.

Poate că e încă un tablou pe care nu am apucat să-l pictez, și-a spus ea, neliniștită la gândul acestor amintiri.

...pe pat stătea întinsă, goală, Cristina. Adormise într-o parte, cu genunchii ridicați, așa cum dormea în pat când erau copii. Îmbrățișează-mă, îi spunea ea atunci. Ea o îmbrățișa, ținându-i mâna pe stomăcel până când adormea. Mulți ani mai târziu, Cristina avea s-o îmbrățișeze la rândul ei când nu putea dormi.

Stătea întinsă pe pat liniștită, de ziceai că e moartă. Lumina blândă a după-amiezii îi mângâia tenul palid. Vedea cum corpul Cristinei e întreg și perfect. Din pragul atelierului, privirea i-a căzut pe cicatricea albă de sub genunchi, singura imperfecțiune de pe corpul ei. Își aducea aminte că în timp ce se jucau în parc, Cristina a rugat-o să-i dea bicicleta ei. Dar ea era neîndemânatică și după nici câțiva metri a căzut, s-a lovit la genunchi și i-a curs sânge. Frida i-a curățat rana de pietricele, de resturi de pământ și i-a scos un ciob de sticlă care i se înfipsese adânc în carne. Își amintea că sângele era lipicios pe degetele ei și cum a ridicat ciobul transparent, verzui, în lumina soarelui.

Maestro dormea lângă ea. Și el era în pielea goală. Lângă corpul lui de uriaș, Cristina părea fragilă ca o păpușă. Dacă s-ar fi mișcat și s-ar fi sprijinit de ea, ar fi strivit-o pur și simplu, și-a zis ea.

Un timp a stat nemișcată, sprijinită de tocul ușii, în timp ce clipa și ziua aceea pătrundeau în ea. Și ca și cum sora ei ar fi murit în realitate, prin fața ochilor i s-au perindat scene din viața lui Kity: cum o ținea de mânuță ca să învețe să meargă în curtea casei, ori cum se cățăra în patul ei în timp ce ea era bolnavă, cum râdea și-i întindea mânuțele mânjite de ciocolată. Cum o alăpta pe micuța Izolda cu fața învinețită de loviturile soțului, cum îi dădea să mănânce supă cu lingura, cum o ținea de mână în sala de operație până când își făcea efectul anestezicul.

Cerul era de un azur intens, fără pic de nori. Din stradă, de la fereastră, se auzea o voce de bărbat care striga ceva, apoi un lătrat de câine. În nări simțea miros de acuarele, de ulei de in și de ceva mult mai intens. Era mirosul emanat de trupurile lor. În timp ce-i privea, a simțit cum ciobul de sticlă de altădată a

pătruns în ea și i s-a înfipt adânc în carne. Obișnuită cu durerea, a scos un suspin ușor.

Maestro a fost primul care a deschis ochii. Era surprins că o vede stând sprijinită de tocul ușii și privindu-i. Nu părea tulburat. A atins abia simțit cu mâna umărul Cristinei. Cristina se trezea ușor. S-a întors spre el. De abia atunci, urmărindu-i privirea, și-a zărit sora. S-a ridicat brusc în șezut și și-a apucat fața în mâini, ca și cum avea să plângă. Ședea cu capul plecat și cu fața ascunsă până când Frida a ieșit în cele din urmă și a închis ușa în urma ei.

Se învârtea din nou în camera ei. O vreme a urmărit parcursul luminii, dar privirea i se încețoșa din cauza căldurii. Între ea și ceilalți oameni era trasă deja o perdea subțire, dar opacă, asemenea celei cu care se izolează patul bolnavului din spital. Nu doar privirea, ci nici vocea, nici plânsetul, nici rugămințile, nici atingerile ei nu ajungeau la ceilalți. Oare nu a fost toată viața așa? se întreba ea. Oare nu și-a petrecut toată viața învelită într-o membrană care devenise din ce în ce mai neclară și mai opacă? Nu-i mai rămânea decât amintirea nesigură și capricioasă. Și i se părea că amintirea aceea a ei era ca o pânză fină de păianjen. Încă mai reușea să se legene pe firele subțiri dintre două prăpăstii, cu speranța stinsă că în final se va putea așeza pe toată pânza și se va dovedi că viața ei a avut totuși un sens.

În mintea Fridei a apărut din nou acea imagine, dovada trădării Cristinei. Își văzuse sora în pielea goală de sute de ori înainte de această întâmplare. Când făceau baie împreună în cadă, în copilărie, când a avut prima menstruație, când se dezbrăcau împreună… Și totuși, în ziua aceea părea că o vede pentru prima oară. Stătea întinsă pe pat, goală și frumoasă, cu mult mai frumoasă decât ea. Și extrem de senzuală — pentru ochi, pensulă, mâini. Cu tenul alb și forme parcă sculptate. Atunci și-a văzut pentru prima dată sora cu ochii lui Maestro, cu ochii bărbatului și ai pictorului. Era convinsă că trupul Cristinei era pentru el în același timp și un obiect de artă. Și chiar i se părea într-un fel de înțeles că el, din dorința lui de armonie, a tânjit să posede acel trup. Era o dublă provocare căreia nu i se putea împotrivi, își spuse ea după ce își revenise din stupoare.

Dar nu i-a fost clar, cel puțin nu în acel moment, de ce sora ei, surioara ei mai mică, protectoarea și ocrotitoarea ei, a trecut limita bine definită. Exceptând situația în care acea limită — asta a înțeles-o de abia mai târziu — nu exista decât în capul ei, al Fridei.

Știa și înainte de această întâmplare că Maestro o înșală. De fapt nici nu socotea asta trădare. Pe vremuri, când era foarte tânără, se consola cu ideea că el avea nevoie de o asemenea exaltare, doar era un artist dornic de senzații intense, veșnic în căutare. Iar femeile se aruncau singure în brațele lui. Doreau să-i pozeze și să fie imortalizate în frescele lui. Să faci sex cu Maestro era o scurtătură spre nemurire. I se ofereau pe tavă și pentru avantaje mai mici, cu siguranță, pe unele chiar le știa.

Era furioasă. Se simțea jignită. Uneori își putea permite asta. Dar mai era o latură a poveștii, știută doar de ea. Corpul ei bolnav, plin de cicatrici, nu-i putea sta la dispoziție lui Maestro de câte ori și-ar fi dorit el. Deseori petrecea luni de zile în spital, de și mai multe ori era obosită, ori avea dureri. De aceea, simțea uneori că ea îl trăda de fapt pe el. De pildă, într-un an, e drept, mult mai târziu după întâmplarea cu Kity, făcuse șapte operații pe coloană. Petrecuse nouă luni în spital. Se simțea neputincioasă și nu era în postura de a-i pretinde fidelitate, cel puțin așa gândea pe atunci.

Iar el consuma femei la fel cum alții devorează fructele preferate ori cupe de înghețată. Nu s-a schimbat. Dar după întâmplarea cu sora ei, ceva în ea s-a schimbat pentru totdeauna.

Îngândurată, și-a trecut degetul peste buzele uscate. Și peste dinți, de parcă i-ar fi numărat. Avea dinții urâți, unii chiar stricați. Trebuia să țină întotdeauna cont de cum râdea. Și-a adus aminte cum servitoarea ei, care avea și ea dantura urâtă, își ascundea gura cu mâna de câte ori râdea. De aceea Frida în general doar zâmbea. Când râdea, dacă cumva uita, i se vedeau dinții închiși la culoare, din cauza fumatului ori poate a medicamentelor. Ea, care ținea cont de fiecare detaliu din înfățișarea sa, de culoarea trandafirilor și a bijuteriilor, de soiurile de flori din păr, și-a neglijat însă dantura. Să mai țină cont și de dantură după ce avea atâtea griji cu coloana bolnavă, cu leziunile de pe spate, cu degetele de la picioare care supurau… O chinuia gândul că la ea nimic, chiar nimic, nu funcționează de la sine. Nici măcar dinții nu-i erau sănătoși. Dar chiar și dinții cariați putea fi ascunși. Piciorul bolnav îl ascundea sub fustele ei lungi, corsetul îl purta sub cămășile largi, iar dinții stricați și urâți îi putea ascunde zâmbind ori cu ajutorul unei gutiere aurite. În ocazii speciale, festive, de excepție, își punea gutiera aurită cu pietre prețioase de rubin montate și atunci râdea cu un zâmbet larg, senin. Era mult mai simplu să camuflezi, să zâmbești în așa fel încât să nu ți

se vadă dinții. Voința, camuflajul, controlul erau oricum principiile ei de supraviețuire.

Tocmai din cauza zâmbetului reținut, în fotografii arăta mai drăguță decât în autoportrete, deși în fața camerei foto nu se putea destinde niciodată. Întotdeauna poza. Era o actriță bună. Îi plăcea să fie spontană, deși credea cu tărie în voința de fier. Voința ei era ca un capac al carcasei care-i strângea corpul mai tare decât corsetele pe care le ura. Voința îi înlesnea supraviețuirea.

Iar Kity își trăia viața fără vreo voință specială, ori vreun efort privind funcțiile fizice ale corpului ei. Toată viața a invidiat-o pentru acest lucru, încă de pe vremea când era copil și stătea țintuită la pat, în vreme ce Kity alerga din camera ei în bucătărie și-i aducea de mâncare, ori îi dădea jucării, o distra dansând… Și astfel, pe seama bolii, își transformase sora și pe toți cei de lângă ea în servitori. Kity avea libertatea de mișcare pe care Frida n-o avusese niciodată. Avea un corp care nu era deformat de nicio boală ori accident și nici de cele două nașteri avute. Ea avea doi copii, în timp ce Frida avusese parte doar de avorturi din cauza cărora fusese de fiecare dată la un pas de moarte. Din toate motivele acestea îi era foarte greu să treacă peste lovitura primită din partea surorii ei.

Avea picioare sănătoase, dinți sănătoși, zâmbet frumos — exact ce Frida nu avea. Ea trebuia să compenseze toate acestea, să se reinventeze cu ajutorul unei vestimentații exotice și al unor coafuri, machiaje și bijuterii excentrice. Trebuia să se sforțeze zi de zi. Pe când Kity nu trebuia să facă nimic, chiar nimic. În plus, sora ei era singura care știa cu exactitate de cât efort are Frida nevoie să se scoale în fiecare dimineață din pat, să se spele, să se îmbrace și să înceapă să facă câțiva pași. Cu toate acestea nu avusese nici un dram de compasiune. A trădat-o fără să stea pe gânduri, necruțător. Trădarea ei era altfel decât cea a lui Maestro, dar la fel de intimă și, tocmai de aceea, la fel de dureroasă.

Tu mă tratezi ca pe o proastă, îi spusese sora ei la un moment dat mai târziu. El stă de vorbă cu mine, mă ascultă, înțelegi ce vreau să spun? Spre deosebire de tine, el se comportă cu mine așa cum te comporți cu o ființă omenească. O spusese însă într-un moment nepotrivit, pentru că pe atunci Frida era încă convinsă că de fapt Kity e cea onorată că Maestro îi acordă în sfârșit atenție. Era acolo, îi poza. De ce să i se fi opus ea marelui Maestro, când atâtea alte femei nu au reușit s-o facă? Își putea închipui în detaliu scena dintre ei, expresia de pe chipul lui de copil trist: Mă simt atât de singur, Kity! Și Kity îl consola.

Întotdeauna îl consolau femeile. Stârnea în ele admirație și compasiune în același timp. Lui îi era indiferent în ce mod le seducea. Și de ce ar fi rănit-o această aventură extraconjugală mai mult decât alte relații, de care evident că știa? De ce, pentru numele lui Dumnezeu, trebuie să faci din toate o dramă? îi spunea Maestro.

Ei doi erau cele mai apropiate persoane pentru ea, atât de apropiate încât îi știau fiecare cicatrice și rană, tot ceea ce încerca cu atâta grijă să ascundă de ceilalți. Niciodată, își promisese ea din ziua aceea, niciodată nu voi permite nimănui să mi se apropie atât de tare. E pericol de moarte.

Își aducea bine aminte de acea promisiune pe care și-o făcuse, imposibilă însă de respectat, evident. Pentru că nu-i putea alunga din viața ei nici pe Kity, nici pe Maestro, așa cum n-ar fi putut să-și amputeze singură piciorul cangrenat.

Relația Cristinei cu Maestro a durat aproape un an de zile. El i-a cumpărat Fridei un apartament în apropierea casei părintești, apoi și o mașină. Îi plimba cu mașina pe tatăl lor, pe copii și pe el, exceptând-o însă pe sora ei. Frida se prefăcea că pentru ea Kity nu mai există. În acea perioadă avusese un avort și o operație de amputare a degetelor de la picior. Cu uterul golit, cu escare și dureri de spate, o copleșise un sentiment de deșertăciune totală.

În tablou e pictat un nud de femeie, cu trupul înjunghiat în multe locuri și atâta sânge în jurul ei, încât se scurge și pe ramă. Și-a muiat pensula în culoarea de un roșu aprins ca al sângelui și l-a întins pe podea, pe cămașa criminalului care stă lângă femeia moartă, în vreme ce de pe cuțit se prelinge sângele victimei. Criminalul, un macho brutal, cu un zâmbet cinic pe față și o mână în buzunar, pare că spune: Ce mare lucru, nu-s decât niște mici înțepături. Piciorul femeii cu ciorapul căzut și un pantof negru, elegant, pare la fel de grotesc ca și cantitatea exagerată de sânge. Poate din cauza asta întreaga scenă stârnește privitorului mai degrabă râsul.

Certurile lor — și întotdeauna din dragoste — porneau din două viziuni diferite asupra iubirii. Această deosebire devenise pentru ea evidentă doar după ce avusese și ea la rândul ei alte relații care însă nu micșoraseră cu nimic relația ei cu Maestro și nici nu diminuaseră suferința ei. Nu era sigură dacă asta are vreo legătură cu faptul că el e bărbat. Dar pentru el, arta lui era mai importantă decât iubirea. Pentru ea, cel mai important era Maestro. Într-o asemenea ierarhie, ei îi era sortit să sufere.

Când a înșelat-o cu propria ei soră, Frida avea douăzeci și șapte de ani. S-a întâmplat, își spunea ea, lucrul de care se temuse (dar în tăcere) mama ei, Dona Matilde. Toate amantele lui Maestro aveau ceva ce ea nu avea — un corp întreg cu care ea nu putea concura. Pe atunci credea că ăsta e motivul deselor lui aventuri și suferea. Cu toate acestea, mama ei nu avusese dreptate într-o singură privință. Oricât ar fi aspirat Maestro, ca artist, să posede frumusețea pură, acea perfecțiune pe care trupul ei n-o avea, tot atâta, dacă nu chiar mai mult, aspira el spre libertatea de a poseda orice femeie, indiferent de cum arată. Chiar dacă trupul ei ar fi fost pe deplin sănătos, chiar dacă ar fi fost la fel de frumoasă precum cea mai frumoasă actriță din perioada aceea, Dolores del Rio, care i-a fost de asemenea amantă (o știa), nimic nu l-ar fi oprit. De asta și-a dat seama cu claritate abia când a fost prea târziu pentru ea, când nu a mai putut schimba nimic în viața sa.

Ani de zile i-am tolerat aventurile, își spunea ea, crezând că amantele îi ofereau ceva ce eu nu puteam — ceva în plan fizic, bineînțeles. Și erau femei celebre, foarte frumoase, iar eu am renunțat de multă vreme să concurez cu ele. În final s-a oprit la Ema. Despre Ema se puteau spune multe, mai puțin că e frumoasă, dar dovedea răbdarea și înțelegerea de care Maestro avea nevoie. Poate că mă înșelasem de la bun început și nici în tinerețe nu era atras de armonie și de perfecțiune. Maestro avea nevoie pur și simplu de un umăr pe care să plângă. Rău ai mai decăzut cu Ema, i-am spus eu malițioasă. Eram nesuferită cu el, dar mai mult cu ea. Și asta nu pentru c-aș fi avut ceva împotriva bietei Ema, care-l diviniza de ani de zile de la distanță, care-i vindea tablourile în galeria pe care o deținea, care-l ajuta și suferea pentru că nu-i acorda atenție. Nu, eram malițioasă pentru că sufeream. Mă simțeam groaznic pentru că mă considera, conștient ori nu, ultima proastă din lume. În cei douăzeci și cinci de ani de căsnicie cu Maestro, am trăit aproape constant cu convingerea fermă că motivul alegerii unei femei e dorința superioară a artistului de perfecțiune. Ceva la care eu, așa cum eram, nu puteam accede. Și m-am străduit să compensez acest lucru folosind cele mai variate trucuri feminine. Câtă risipă de timp… Timp pierdut. În loc să pictez, singurul lucru de care-mi păsa era să-i fac lui pe plac, să-l seduc, să fiu lângă el.

Am crezut că iau parte la o întrecere pe care eu, oricât aș fi fost de strălucitoare, totuși bolnavă, nu o puteam câștiga cu niciun chip. Mă consolam însă, ce altceva îmi mai rămăsese de făcut?, la gândul că eu și Maestro eram legați într-un mod unic și că relația noastră spirituală era atât de puternică, încât nu putea fi decât temporar amenințată de o altă relație. Adevărul e că în viețile noastre nu erau importanți alți oameni așa cum eram noi unul față de celălalt. Iubirea noastră, știam sigur, era atât de specială pentru că celălalt era un întreg univers care te împlinea, în care existai și în care nu existau bărbați sau femei, ci doar *niște ființe*.

O vreme am pictat din disperare doar tablouri cu Maestro. Aveam impresia că astfel îi fac farmece ca o vrăjitoare ca să-l păstrez doar pentru mine.

În relația noastră nu existase echilibru. Eu eram cea care avea o nevoie nemăsurată de el, mereu flămândă de dragoste, avidă de atenție, dornică să-mi confirme iubirea. În universul meu, lumina și căldura veneau de la el. Maestro era hrana mea, drogul meu, obsesia mea. De ce am permis să mi se întâmple asta și să devin atât de dependentă de el? Pentru că eram bolnavă și de aceea, vulnerabilă și neputincioasă.

Și-a trecut limba din nou peste dinții rămași. Din partea de jos îi lipseau trei dinți, iar în cea de sus, doi, asta dacă nu punea la socoteală cei care trebuiau extrași, deși însuși gândul la viitor i se părea absurd. Avea senzația că i se clatină toți dinții din gură și că i-ar putea scoate cu degetele. Oricum, de luni de zile se hrănea doar cu supe și mâncare pasată, ca un copil. Ce jalnic e că boala te face la sfârșit din adult copil, își spuse ea. Dinții îi erau mai în vârstă decât cei patruzeci și șapte de ani ce-i avea, la fel ca și oasele ei. Vocea ei lăuntrică îi spunea că are de două ori vârsta ei, căci pentru a supraviețui trebuia să depună un efort dublu față de o persoană sănătoasă. Așadar, avea cel puțin optzeci de ani, poate chiar nouăzeci și patru. Nu-și pierduse încă simțul umorului.

L-a părăsit pe Maestro. După aventura lui cu Cristina, s-a mutat din casa pe care i-o construise el. Casa avea un atelier și-i părea rău că trebuie să plece. E drept că nu se putea plânge că el nu o respectase ca artistă. După ce s-a refăcut, în urma celui de-al treilea avort și a operației la picior, și-a găsit un iubit, apoi altul; după aceea nici nu i-a mai numărat, nu i-a mai păsat dacă erau bărbați ori femei. Pielea, atingerea, pasiunea erau cele mai importante lucruri. Cu ei a

învățat să distingă iubirea (iubirea așa cum o înțelegea ea, care semăna tot mai mult cu dependența) de pasiune, ceea ce nu-i reușise alături de Maestro. Din partea lui ar fi vrut să le aibă pe amândouă, dar în universul lor comun doar ea simțea acea pasiune nepotolită. Pentru ea, pasiunea însemna confirmarea iubirii lui și a trebuit să se întâmple aventura cu Cristina ca să-și dea seama că cele două lucruri nu erau legate indisolubil. Ea însă îi cerea în continuare confirmări c-o iubește. Poate că oamenilor care simt o pasiune arzătoare față de arta lor nu le mai rămân rezerve și pentru oameni? se întreba ea uneori în momentele de tristețe. Ori poate că pasiunea este pur și simplu un fel de energie inepuizabilă? Sau poate că problema consta tocmai în asemănarea dintre ei? Oare puteau două ființe atât de apropiate să simtă o dorință arzătoare reciprocă? Poate că, în final, dorința ei sexuală (exagerată poate) era expresia pasiunii față de viață în plenitudinea ei? Dar toate acestea erau întrebări care o chinuiseră cu mult înainte de întâmplarea cu Cristina.

Începuse să bea vârtos și să picteze cu toată seriozitatea. Trebuia să picteze pentru că durerea pe care o resimțea din cauza despărțirii — și care se depunea ca un sediment peste durerea ei fizică — era prea mare pentru a putea rămâne încătușată doar înlăuntrul ei.

Se simțea mai bine când era în compania vreunui bărbat, își vindeca astfel rana pe care i-o provocase Maestro. Tânărul ei iubit, un sculptor care le cunoscuse bine pe cele două surori, i-a clarificat deosebirea dintre ele: tu ai în tine o flacără, Cristina n-o are. Și i-a mai spus ceva: O asemenea flacără o au doar cei care cunosc moartea.

Ziua picta, iar seara mergeau la dans. Simțea nevoia să facă tot ce nu putea de fapt face. De aceea dansa, îl privea. Îi plăcea tânărul acesta, cu tenul ars de soare și conturul delicat al feței, îmbrăcat într-o cămașă albă, cu mușchii fermi și abdomenul plat. În timp ce în obscuritatea sălii de dans, plină de fum, corpul ei îi însoțea mișcările, simțea că o cuprinde o dorință arzătoare. Își sprijinea capul de umărul lui, inspira mirosul lui în timp ce se mlădia lângă el. Se topea în apropierea lui. El îi aluneca din brațe, se strecura din îmbrățișarea ei. Rapid și agil, se pierdea în grupul de dansatori ca să se întoarcă din nou la ea. Îl primea și-l strângea și mai tare, până când simțea căldura trupului lui. Își armonizau mișcările. În clipa aceea nimic nu i se părea mai important decât să-l atingă și să-

l dorească. Te doresc cu ardoare, îi șoptea ea la ureche. Grație acelui bărbat, se simțea vie, puternică și dorită.

Mai târziu, în timp ce stăteau de vorbă despre dragoste, ea i-a spus: Tu ești iubitul meu, dar nu iubirea mea. Tânărul a privit-o și a zâmbit. Nu-i păsa de ceea ce tocmai îi spusese. În noaptea aceea, îi mângâia trupul adormit cu vârful degetelor, delicat, să nu-l trezească. Carne de bărbat tânăr. Sunt nesățioasă, își spunea ea. Vreau plăcere, vreau ca trupul meu să guste și altceva decât durere…

I se păruse oare, ori raza aceea de lumină alunecase acum pe podea și se târa învinsă, în vreme ce întunericul cucerea camera? Sau poate că febra pusese stăpânire pe ea și nu mai putea distinge nuanțele de lumină și umbră din jurul ei? se întreba ea, din ce în ce mai obosită.

Stătea întinsă în pat, nu se crăpase încă de ziuă și-și simțea doar anumite părți ale corpului: piciorul pe care nu-l mai avea, dinții, fața, mâinile, părul, inima. Inima? Inima încă-i bătea și-i pompa sânge în vene, dar cu ceva efort. Inima ei chinuită pe care-o pictase de atâtea ori, rănită, pe pământ, în poală… atriul stâng, atriul drept, ventriculul stâng, ventriculul drept… valve, vene, artere. În atlasul de anatomie, inima e o simplă pompă. În realitate, în realitatea ei, inima apare strivită, însângerată în pieptul ei bolnav și tremură la auzul vocii lui, la absența vocii lui.

Se gândea la Maestro și la mâinile lui, în care pulsase în toți anii aceștia inima ei vie, viața ei.

După toate acestea, trebuia să treacă ceva vreme ca din corpul ei să se cristalizeze un tablou. Culorile sunt cristale minuscule de durere, care se sedimentează mult timp în organism. Apoi călătoresc prin sistemul de circulație al sângelui până la vârful degetelor. Mâna apucă pensula și atinge culoarea. Pensula atinge pânza. Începe procesul prin care cristalele migrează pe pânză, și așa ia naștere tabloul. O vreme se simte ușurată, de parcă atunci când pictează ar îndeplini un ritual primitiv de alungare a duhurilor rele. Ritualuri, se gândește ea în vreme ce pictează, nu pot fără ele. S-a acumulat prea mult negru în mine, oare voi rezista?

În tabloul Autoportret cu părul tăiat, *Frida stă pe un scaun și ține într-o mână o foarfecă. Și-a tăiat deja părul lung și mătăsos de care Maestro era atât de încântat, iar șuvițele ei lungi și negre sunt împrăștiate pe podea. În jur domnește dezordinea, dezordine și pustietate. Culorile sunt întunecate, atmosfera este apăsătoare și tristă.*

Frida s-a dezbrăcat de fustele ei lungi și șalurile colorate, de portul țărăncilor atât de mult îndrăgit de Maestro. Și la fel ca odinioară, și-a pus costum bărbătesc. Maestro e acum pedepsit. Prin acest tablou, Frida îi transmite: nu mai există Frida.

Mă doare aici, mă doare înlăuntrul meu, spunea ea, apăsându-și pieptul cu mâna. Începuse să bea câte un litru de coniac pe zi. După povestea cu Cristina, totul se complicase. Ea și Maestro trăiau separat, dar nu puteau unul fără celălalt. Continuau să se vadă zilnic.

„Trăim vieți mincinoase, pline de prostii, nu mai pot suporta asta. Pentru el, munca e pe primul loc, munca care-l protejează de multe lucruri, apoi urmează aventurile care-l distrează. Lumea îl caută pe el și nu pe mine. Știu, ca de fiecare dată, că el e foarte ocupat cu munca lui și totuși își trăiește viața din plin, fără să-mi simtă absența. Eu însă nu am nimic pentru că nu-l mai am pe el… Am crezut că-l ajutam să trăiască atât cât puteam și că reușeam să rezolv singură orice situație fără dificultate. Dar acum îmi dau seama că nu sunt cu nimic diferită de altă femeie dezamăgită de a fi fost părăsită de un bărbat. Nu sunt bună de nimic, nu știu să fac nimic, nu pot să mă descurc singură.

Situația mea mi se pare atât de stupidă și de absurdă, iar ceilalți cu greu își pot imagina cât de insuportabilă eram pentru mine însămi și cât de mult mă uram. Mi-am irosit cei mai frumoși ani ca femeie întreținută, făcând ceea ce credeam că e bine pentru el și că-l va ajuta. Nu m-am gândit deloc la mine, iar după șase ani de căsnicie răspunsul lui a fost că fidelitatea e o valoare mic-burgheză, care există doar pentru a-l exploata pe celălalt în scopul unui profit financiar“, îi scria ea prietenei ei.

Nu mai dorea ca Maestro s-o întrețină în continuare. Voia să-și câștige în sfârșit singură banii. A început să se întrebe dacă nu cumva banii au fost motivul pentru care, până la povestea cu Kity, tolerase escapadele sexuale ale lui Maestro. Ei nu fuseseră niciodată de ajuns în casa părintească. Erau cheltuiți pe medicamente, doctori, corsete, injecții, asistente medicale. După accident, nu era niciodată sigură dacă tatăl ei va avea suficienți bani și dacă nu cumva lipsa lor îi va înrăutăți starea ei de sănătate. La scurt timp după căsătorie, când au locuit o perioadă la Detroit, doctorii i-au spus Fridei că starea coloanei ei se înrăutățise pentru că nu fusese operată la timp, imediat după accident. Poate că părinții nu avuseseră posibilitatea să plătească și operația aceea. Și-au cheltuit toate economiile. De aceea voia să muncească, să picteze, să-și vândă tablourile. Atunci

a apărut Maestro în viața sa. El a preluat toată povara financiară a bolii ei. Ea nu ținea la bani, dar era conștientă că avea nevoie de ei. Voia să aibă doar atâția bani cât să se simtă în siguranță. Și nu putea să-i câștige singură. Depindea în totalitate de Maestro, s-a convins de asta de îndată ce s-au despărțit.

În toamna lui 1938 s-a dus pentru prima oară singură la New York. În timpul vizitelor ei anterioare era doar doamna Rivera, însoțitoarea soțului ei. Tânără. Sfioasă. Nu dădea încă semne că va deveni o personalitate fascinantă și exotică. Însă, la vernisajul expoziției ei, devenise o cu totul altă femeie, o femeie care îi adusese laolaltă pe iubitorii de artă avangardistă și toată elita newyorkeză. Deși unii dintre invitați veniseră doar pentru că-l cunoșteau pe Maestro, imediat după expoziție și-au schimbat părerea. Tablourile ei, douăzeci și cinci la număr, erau diferite de tot ceea ce se văzuse până atunci. A și vândut jumătate dintre ele și de aceea se simțea mai încrezătoare decât fusese vreodată. A cunoscut oameni noi care o admirau și pe care îi fascina prin înfățișarea și simțul umorului. În sfârșit era singură, avea succes și — credea ea — se eliberase de dependența față de Maestro. „Micuța Frida", o alintau criticii care au scris despre ea după vernisaj. De parcă era un copil, deși avea treizeci și unu de ani. Dar scriau despre tablourile ei și asta o făcea să spere că în sfârșit va deveni independentă. Era extrem de detașată pentru o pictoriță care-și expunea pentru prima oară tablourile publicului american, menționau criticii.

Își aduce aminte cu precizie că în seara aceea a existat un singur moment când a simțit o emoție reală. La vernisaj a apărut și Georgia O'Keeffe. Văzuse tablourile acestei pictorițe americane și florile ei stilizate și sexualizate. Julien, proprietarul galeriei, i-a făcut cunoștință cu o femeie îmbrăcată într-o tunică lungă, strălucitoare, cu turban pe cap. Aceasta a luat-o pe Frida de mână — avea palma caldă — și a condus-o în fața tabloului ei intitulat *Naștere*. S-a oprit în fața lui, contemplându-l cu atenție. Nimeni nu se încumetase să picteze asta până atunci. Ați pictat ceva ce nu se privește, ce oamenii nu se încumetă să privească pentru că îi șochează forța femeii care dă viață, i-a spus ea. Simțea că o trec fiorii de emoție. Acea femeie nu-și putea imagina cât de mult au însemnat pentru ea vorbele ei, mult mai mult decât ale oricărui critic, chiar și decât ale lui Maestro. Ochii ei catifelați o priveau pătrunzător, cu seriozitate, ca și cum ar vedea prin masca ei atent pusă, sub straturile de îmbrăcăminte colorată, sub corset, sub piele. Când Georgia i-a atins buzele, deloc întâmplător, cu delicatețe,

Frida s-a înfiorat. Nu de dorință, ci pentru că era împlinită și recunoscută. Simțea că, odată cu femeia asta necunoscută, căreia i-a fost suficientă o singură privire asupra tabloului ei, a atins înțelegerea desăvârșită la care aspirase dintotdeauna.

Buimăcită și străfulgerată de senzația că așa ceva e într-adevăr posibil, chiar și pentru scurt timp, și-a privit propriul tablou de parcă îl vedea pentru prima oară. Atunci s-a apropiat proprietarul galeriei, fermecat la rândul lui atât de ea, cât și de tablourile ei. Între timp se alăturase altcineva care-i spunea ceva despre tablourile ei, doar că nu-i mai păsa de nimic altceva. Importantă era doar acea fracțiune de secundă în care o altă ființă i-a arătat o înțelegere desăvârșită.

În seara aceea se plimba deja printre oameni ca pictorița Frida Kahlo. Seducătoare și excentrică. Iar durerea a amuțit atunci, miloasă, își spunea ea. Demonul ei dormea liniștit, amăgit.

Deja de a doua zi nu mai putea păși. Pe talpă i se deschisese vechea rană. Atât cât să-i amintească că nu e singură, că există două Fride — cea văzută și cea ascunsă, expusă în tablourile sale. De aceea prefera să stea în cafenea și să observe oamenii. Nu putea fugi de sine, de boală.

Zilele le petrecea în compania lui Nick, în apropierea lui. De când l-a cunoscut în Mexic, îi lipseau vocea, mâinile, râsul lui. I-a scris că iubirea lor e atât de autentică și minunată, că datorită ei uită de toată durerea și suferința, chiar și când e departe de ea. Sunt atât de aproape de tine încât îți și aud râsul, îi scria ea.

Nick își developa fotografiile în atelierul său, în vreme ce ea asculta muzică. Sau îi făcea ei fotografii. În timp ce o fotografia, îi aducea aminte de tatăl ei. Stătea aplecat, cu capul acoperit de o pânză neagră. Îi vedea doar picioarele și mâinile. Părea un monstru, pe jumătate om, pe jumătate mașinărie. Și Don Guillermo avea pretenția ca atunci când fotografia să se facă liniște și cerea atenție, în vreme ce surorile ei se aranjau și chicoteau, pregătindu-se să le fotografieze „pentru posteritate“, așa cum spunea el. Fiți serioase, asta e o fotografie pentru posteritate. Cuvântul acela, „posteritate“, nu-i plăcea deloc Fridei și pe moment avea pornirea să i-o spună tatei, dar se răzgândea. De fapt ce-ar fi putut să-i spună? Că posteritatea nu există. Există doar acest moment, foșnetul trupurilor lor, cuvintele lui, mirosul de naftalină rămas în costumul

bărbătesc închiriat pe care îl purta ea, atingerea rochiei surorii ei, așteptarea. Am fost acolo. Crede-mă, nu e nimic acolo, își spunea ea, în vreme ce privea fără să clipească în ochiul camerei foto a tatei. Dar nu i-a spus nimic. De pe atunci știa deja cât de lipsite de forță pot fi cuvintele.

În vreme ce Nick o fotografia, ea zâmbea în fața ochiului de ciclop. Era învelită într-un șal de culoare roz ciclam. Degetele lui lungi și frumoase, îmi place atingerea lor delicată, își spunea ea cu ochii mijiți, de parcă tocmai se cufunda în îmbrățișarea lui. Trupul lui zvelt, alungit ca un fus, întins alături de al meu… Nick o privea prin ochiul camerei. Rămâi așa, îi spunea el. Și ea stătea nemișcată, visând încă pentru o clipă. Camera a captat urma acelui zâmbet visător și fericit de pe buzele ei, acel zâmbet care nu apare niciodată în tablourile ei.

Strălucirea care-i lumina chipul în ziua aceea era neclară și moale. Nick era un adevărat maestru al luminii. Un prinț al luminii, așa-i spusese ea încă de când i-a văzut primele fotografii, în Mexic. Nick era un bărbat frumos, cu trăsăturile regulate ale unei fețe înguste. Cel mai mult îi plăcea blândețea vocii și a gesturilor lui. Nu-i era greu să pozeze pentru camera lui. Îl privea cu dorință. Și-a desfăcut șalul ca și cum i s-ar fi predat. Șalul a alunecat pe pielea ei netedă, dezvelindu-i gâtul și umerii. Culoarea ciclam îi dădea chipului ei o aură senină, ca și cum tot ceea ce era sumbru și dur în privirea ei s-ar fi topit. La un moment dat, Nick a lăsat camera foto jos și a îmbrățișat-o. Din atelier, pe terasă răzbătea o melodie și vocea tristă a unei cântărețe. A sărutat-o tandru. Prea tandru, și-a spus ea, și nu i-a fost de ajuns. De ce nu mi-e niciodată suficientă tandrețea și pasiunea, niciodată? se întreba chiar și în acea clipă de desfătare.

Și-a văzut din nou tatăl în atelier, cu mulți ani în urmă. Tatăl a zâmbit când a văzut-o îmbrăcată în costum bărbătesc, cu atitudinea arogantă a unui tânăr cu privire provocatoare. După ședința foto, Don Guillermo s-a apropiat de ea, a bătut-o pe umăr și a dat aprobator din cap. Ce idee minunată, i-a spus el, să pozezi în bărbat! Pe amândoi îi amuza ideea ei și pentru o clipă tatăl a uitat cât de bolnavă e fiica lui. Ce ușor te face să uiți cât e de bolnavă, își zise el. Cu coada ochiului a observat însă că Dona Matilde nu aprobase gluma ei și asta a întristat-o.

Amintirea mamei a neliniștit-o. Și-a strâns șalul și și-a acoperit umerii. Nu trebuie să ascunzi nimic, i-a strigat Nick, cu capul încă sub pânza neagră.

Destinde-te! În clipa aceea, Frida și-a înfășurat mai strâns șalul în jurul ei. Apoi s-a strâns ca o minge, ca un arici, ca și cum s-ar fi pregătit pentru cazul în care Nick avea s-o lovească. Unele cuvinte produceau în ea o asemenea reacție. De ce rostea cuvinte pe care ea le ura, care-i trezeau suspiciuni? Nu, nu putea fi sigură nici de Nick. Nu se putea destinde și nu i se putea preda întru totul, pentru că știa că rănile pe care i le-ar fi provocat, ar fi durut-o prea mult. Brusc i-a părut rău că a îndrăznit să spere încă o dată. I-a permis să se apropie prea mult, știa că repetă aceeași greșeală. O să mă părăsească, își spunea ea cu tristețe, ca și cum în sărutul lui prea tandru ar fi simțit gustul amar al îndepărtării și ar fi intuit următoarea înfrângere.

La scurt timp după întoarcerea ei acasă, Nick i-a trimis o scrisoare care i-a confirmat temerea. În vreme ce o citea, îi tremurau mâinile de furie. Era furioasă pe ea. Ar fi trebuit să mă prind, își spunea. Femeia din ea era umilită, era dată din nou la o parte de bărbatul la care ținea. Ceva mai târziu, i-a scris o ultimă scrisoare drept răspuns, calmă, chiar prietenoasă, ca și cum între ei nu s-ar fi întâmplat niciodată nimic. Ori ca și cum ceea ce se întâmplase era nimic, pur și simplu o mică aventură neînsemnată. Era felul ei de a se răzbuna.

Decizia de a trăi singură și de a fi independentă a fost de scurtă durată. Tablourile nu i se mai vindeau, iar boala necesita bani pe care nu-i avea. Părinții, sărăciți, nu o mai puteau ajuta. Nu a ajutat-o nici faptul că vânduse o parte din tablouri la expoziția din New York și nici premiile obținute. Trebuia să-și schimbe decizia, nu avea altă soluție. La fel ca de atâtea ori în viață, trebuia să se adapteze noii situații.

A reușit să reziste fără Maestro timp de un an de zile. Apoi s-a întors la el. I-a spus că i-a iertat totul. N-a iubit pe nimeni așa cum o iubea pe ea, i-a mărturisit el. Nu l-a crezut. Erau din nou împreună, dar nimic nu mai era la fel ca odinioară. A iertat-o și pe Kity, pentru că nu putea nici fără ea, deși nu era sigură dacă iertare era cuvântul cel mai potrivit pentru ce simțea.

A început să picteze autoportrete cu părul lung, despletit. După relația lui Maestro cu María Félix, părul lung devenise încă un simbol al tristeții. Lui Maestro îi plăcea când ea își împletea părul și-l ridica în vârful capului ca o coroană. Dar coroana a căzut, părul lung i s-a încâlcit în jurul gâtului ca și cum ar fi sugrumat-o. Se gândea cum ar fi fost ca în loc de autoportrete să picteze trenuri, două trenuri care merg pe șine paralele, unul alături de celălalt, fără să se

întâlnească vreodată. A încercat să-și aducă aminte de momentul în care viața lor a pornit în două direcții, când una dintre persoane nu mai recunoștea nuanțe în gesturile celeilalte, pentru că nu-i mai acordă suficientă atenție. Nu-și putea aduce aminte.

Ori poate că acea clipă nici nu existase. Poate că așa au trăit de la bun început fără ca ea să-și dea seama. Nu mai avea forță să lupte cu celelalte femei ca să-i păstreze afecțiunea, iar ca situația să fie suportabilă, a recurs la o tactică experimentată. S-a împrietenit cu María Félix așa cum se împrietenise cu fosta lui soție, Lupe, cu Carmen, Lola, Paulette, Dolores… Iubitele lui deveniseră prietenele ei, acesta era modul de a le înfrunta. Veneau altele noi, însă după povestea cu Kity, Frida nu a mai avut putere să aplice tactica. Nu putea să șadă din cauza durerilor de coloană, uneori nu putea nici să stea întinsă. Oricâte corsete ar fi încercat, toate îi erau inconfortabile, o strângeau, îi îngreunau respirația și somnul. Situația piciorului se înrăutățise, mai ales după amputarea degetelor. Totuși, se consola cu faptul că Maestro era în continuare alături de ea, undeva pe aproape.

A visat, și nu era prima oară că avea acest vis, că a ieșit din coconul trupului și și-a luat zborul. Că a scăpat de corp ca și cum ar fi fost un fluture și nu o ființă omenească. Apoi a înțeles că și pentru o ființă omenească e posibil să se elibereze de dependența față de corp. Din triunghiul trup-adulter-gelozie a ieșit decisă să nu mai împartă patul cu Maestro. I-a spus că relația lor nu mai e despre sex. Că a evoluat, depășind fizicul trupului. De ce să se chinuie amândoi? Chiar și Maestro i-a spus de atâtea ori că pentru el sexul nu are o mare importanță. Dacă nu a încetat nicio clipă să iubească partea ei nevăzută, a adăugat ea, atunci îi va fi mai simplu să facă abstracție de trupul ei. Când a cerut-o din nou în căsătorie, i-a spus: Bine, dar ține minte că nu te vreau în patul meu. A acceptat. Prea ușor, i s-a părut ei ulterior, ca și cum de abia ar fi așteptat. Totuși, lăsând la o parte această suspiciune, noul raport de forțe i-a adus un sentiment de ușurare.

Cu cât se îndepărtau mai mult unul de celălalt, Maestro părea că devine din ce în ce mai mic, până când s-a transformat într-un copil pe care-l putea ține în poală.

Așa s-a întâmplat ca soțul ei, un bărbat în toată puterea cuvântului, mai în vârstă decât ea cu douăzeci de ani, să se transforme treptat în fiul pe care nu l-a avut niciodată. Maestro conștientizase toate aceste schimbări, poate chiar mai

devreme decât ea. Pe pictura murală intitulată *Visul unei după-amiezi de vară* s-a pictat ca un puști de doisprezece, treisprezece ani care o ține de mână pe Doamna Moarte, gătită în rochie elegantă și cu o pălărie împodobită cu pene. A pictat-o apoi și pe Frida care-l îmbrățișa protector, ca o mamă. În acel portret cu mâna ei pe umărul băiatului nimic nu era întâmplător.

Ceea ce Maestro nu dorea ori nu putea rosti altfel a exprimat-o, la fel ca ea, în frescele lui. Deși el nu picta scene intime, ea știa să descifreze semnele lui. În funcție de poziția femeii din tablou, precum și de alte detalii, de pildă cum i-a pictat ochii, ea recunoștea pur și simplu care dintre modelele lui îi era amantă.

După Cristina, aventurile lui amoroase au încetat s-o mai intereseze în vreun fel. Nu-i mai făcea scene de gelozie. Descoperise în boala ei atât de convingător, atât de evident justificări pentru trădarea lui. Dar îl și disprețuia pentru că nu era în stare să-și înfrâneze dorința sexuală, ceea ce era un element nou în relația lor. Dacă ura ceva pe lume, asta era pierderea autocontrolului. Din perspectiva ei, era unul din păcatele de moarte. În schimb, Maestro ura autocontrolul.

Uneori, în momentele de suspiciune, își reproșa egoismul. În dragoste, fericirea celuilalt trebuie să fie mai importantă decât propria fericire, își spunea ea. Maestro nu a încetat nicio clipă s-o iubească — era convinsă de acest lucru — dacă dragostea presupunea grija față de celălalt și sprijinul acordat în viață. Dar percepția lui despre iubire nu excludea relațiile cu alte femei. Relații, așa le numea el. Lucrurile astea nu se exclud, spunea el. Nu era prima oară când auzea declarațiile acestea de la el și se forța să se obișnuiască cu ele exersând disciplinată să nu-i facă reproșuri. După ce l-a surprins cu Cristina, a început să se întrebe de ce i-ar interzice așa ceva, oare plăcerea lui nu era mai importantă decât a ei? Cu atât mai mult, de abia acum, eliberați de o relație fizică, puteau să atingă acel nivel de simbioză spirituală la care visase pe vremuri. În asemenea momente devenea conștientă de o situație paradoxală: tocmai datorită trădării surorii ei, relația cu soțul ei intrase într-o fază nouă, superioară.

Pentru că dorința de identificare absolută exista în continuare. El întregea în continuare universul ei. Dacă era vorba de frica de a nu fi părăsită și de a trăi în lipsuri, ori de aspirația spre o iubire imposibilă, ei oricum îi era totuna. Nu dorea să-și analizeze motivele, temându-se de ceea ce ar fi putut descoperi în profunzimea eului ei. În același timp devenise mai conștientă de obstacolul reprezentat de corpul omenesc — de corpul ei ca și al altor femei —, obstacol care existase dintotdeauna, dar acum se transformase într-un zid de netrecut. Zid pe care nu mai putea să-l sară de una singură.

De aceea era nevoită să descopere o altă formă a relației dintre ei. Și de parcă iubirea ar fi avut o formă lichidă pe care ar fi putut s-o verse cu ușurință dintr-un vas în celălalt, a găsit calea de a-și transforma iubirea, iubirea unei femei, într-o iubire de mamă. Pentru ea era foarte dureros, dar probabil singura soluție. Și doar datorită autodisciplinei a reușit să treacă peste această schimbare cu mult curaj. Chiar dacă nu i-a mai fost de folos corpul, a rămas cu aceeași iubire, aceeași afecțiune, același sentiment de intimitate și dependență.

Și aceeași dorință de posedare a celuilalt.

În tabloul Îmbrățișarea de dragoste a universului*, Maestro se află în centrul universului ei. A pictat noua lor relație: el este copil, un bebeluș mare și mulțumit, cuibărit în poala ei, ea e mama care-l leagănă, care îi poartă de grijă, care-l protejează. Maestro este întins și gol, neajutorat. E grotesc, poate chiar și pervers faptul că Maestro, un bărbat adult, apare în ipostază de copil. Ea își ține acum în*

brațe soțul-copil. Iar copilul se bucură de confortul și de siguranța acelei îmbrățișări. Frida nu-i mai cere nimic altceva, doar să fie acolo, să se odihnească în poala ei. Așa va fi sigură că nu o va părăsi niciodată — băiețelul ei, micuțul ei broscoi, așa cum îl alinta. Și în vreme ce-și leagănă băiețelul, se simte împlinită la fel cum s-ar fi simțit dacă ar fi născut.

Pictatul nu mai era „o distracție" ori „un hobby" al unei tinere femei casnice, care e măritată cu Maestro. Devenise necesitatea ei vitală, modul ei de a supraviețui trădării și asumării noului ei rol, cel de mamă. Tot așa cum accidentul i-a schimbat viața din temelii, și trădarea lui Kity a devenit un catalizator care i-a schimbat relația față de pictură. I-a fost recunoscătoare că-i oferise ocazia să se maturizeze.

Trebuia să picteze, nu putea sta tot timpul să urle de durere.

Odinioară, i se părea atât de departe acel moment, voia să fie puternică ca Maestro. Își notase cum îl vedea ea: „…un cactus care crește oriunde, pe un teren nisipos la fel ca pe unul pietros. Dar când înflorește, florile lui sunt minunate, de un alb translucid sau galben precum soarele. Acoperit de spini, el își protejează intimitatea… Tulpina îi este puternică, deși crește pe un sol arid, iar rădăcinile lui pătrund mai adânc decât poverile, însingurarea și tristețea".

Dar ea nu era puternică de una singură în felul acesta. Nu dispunea de acel mecanism de apărare. Forța ei se epuizase în lupta cu boala, cu durerea. Maestro știa să-i excludă pe ceilalți, chiar și când erau prezenți. Uneori ura acea capacitate a lui de a se concentra doar asupra sa, de a trăi doar pentru sine (pentru arta sa, spunea el) și de a-i supune pe ceilalți nevoilor sale, chiar și fără să-și dea seama. Ea zicea că e egoist pentru că se concentrează asupra propriei persoane. Exista însă un cuvânt mai dur — „egocentrism".

Cum ar fi putut să se împotrivească forței sale? Credea pe atunci că el e ca un soare care atrage alte planete în orbita sa. Ea se afla în orbita lui, nu era liberă, nu se putea împotrivi gravitației. Era cu totul dependentă de el, de forța lui, de capacitatea de a câștiga bani, de a o scoate din depresie, de a avea grijă de ea. Știa că ea are mai mare nevoie de el decât el de ea. Pentru că în boala ei era nemărginit de singură. Înghițea atenție, admirație, tandrețe… dar rămânea în continuare flămândă.

Trup bolnav, trup nedorit. Suferința mea era dublă. Sufeream nu doar de durere, ci și pentru că eram dată la o parte. N-am reușit niciodată se separ trupul de suflet, oricât am încercat. Nu am reușit să mă înalț atât, să mă transform în fluture… Măcar de aș fi fost credincioasă. Cât de ușor mi-ar fi fost. Aș fi crezut în dumnezeu și diavol, în rai și iad, în nemurirea sufletului. Dar după accident am știut că viața sufletului meu depinde exclusiv de trup, de acel sarcofag din care nu există ieșire. Eliberează-mă de temnița mea cumplită, îi spuneam lui Maestro, imaginându-ți că trupul meu nu va sta în drumul tău către mine.

Îi cerșeam iubirea, de orice fel ar fi fost ea.

Îmi aduc aminte că într-o zi Maestro s-a așezat la marginea patului meu și m-a prins de mână. Trecusem printr-o operație pe coloană și pentru a nu știu câta oară stăteam întinsă pe spate, nemișcată. Îi priveam chipul senin, ochii mari, zâmbetul. Era bine dispus, ca de fiecare dată când era mulțumit de ceea ce pictase. Mirosea a diluant, avea mâinile murdare de vopsea. Închipuiește-ți, mi-a spus el, m-am îndrăgostit din nou. Chiar așa, din nou, l-am întrebat eu, fără să-mi ascund cinismul din voce. El a remarcat asta. Doar foarte puțin, s-a corectat el repede, făcându-mi cu ochiul de parcă ar fi făcut o glumă. Nu glumea. Fata e model, am nevoie de câteva modele pentru noua frescă, a explicat el. Bineînțeles, ar fi putut să fie altfel, mi-am spus eu, dar nu am rostit gândul. Când a apărut, mi s-a părut anostă, a continuat Maestro. Avea un chip inexpresiv, mai s-o trimit acasă. Dar când s-a dezbrăcat, ce trup! Dacă ai fi văzut-o, a spus el descriind cu mâinile în aer forma ei. Avea mâinile mari și puternice și în mișcarea lui era ceva naiv, de adolescent entuziasmat de frumusețea unei fete. Parcă vorbea de un animal extrem de frumos, mi-am spus eu.

Mișcarea mâinilor și entuziasmul lui îmi erau de ajuns să-mi imaginez fata aceea, aproape că o vedeam aievea stând goală în fața lui. Și pe el cum o privea. Și mă simțeam cumplit că vedeam acest lucru. Pentru că nu era vorba de vreun animal.

Nu îndrăzneam să-mi imaginez continuarea, trebuia să-mi înfrânez imaginația, în caz contrar aș fi revăzut-o pe Kity în patul lui. Mă temeam de durerea pe care mi-aș fi pricinuit-o. În vreme ce Maestro îmi povestea, am simțit tristețe și bucurie în același timp. M-a șocat nepăsarea lui în timp ce-mi descria trupul tinerei fete. Cicatricea operației a început să mă doară mai tare. Dar eram din nou împreună și el mi se confesase. Am simțit din nou vechea incertitudine:

vorbea bărbatul din el ori pictorul, ori amândoi, fără să știe că îi separ pentru ca acele vorbe să mă doară mai puțin. Când îmi povestea cât de fascinat e de perfecțiunea trupului ei, știam că vorbește în primul rând despre cât de mult îl fascinează *frumusețea*. Admira frumusețea și armonia, indiferent unde le găsea, și aici semănam. Dar dacă i se ivea prilejul să posede acea frumusețe — spre deosebire de mine — nu rata nicio ocazie.

În timp ce-mi povestea despre fata aceea, mi-a devenit din ce în ce mai limpede: eu devenisem cu totul invizibilă pentru el ca femeie. Am auzit în minte vocea acelei femei invizibile, am auzit cuvintele ei: scumpul meu, copilul meu, cât de mult te iubesc. Vocea mea nu mințea. Era vocea femeii care a înțeles în cele din urmă situația în care se află. În clipa aceea am urât sentimentul matern față de Maestro, faptul că acceptam necondiționat tot ceea ce făcea copilul meu adorat.

Mă rănea această dezicere de propria mea feminitate. Am primit un copil, dar am pierdut un bărbat. În timp ce-mi încredința trăirile lui — pe care nu i le-ar fi încredințat niciodată mamei sale, dar noi doi eram și cei mai buni prieteni pe deasupra —, Maestro era în sfârșit mulțumit. Mă consolam repetându-mi că definirea relației dintre noi e mai puțin importantă decât faptul că o acceptăm amândoi ca felul de a rămâne împreună.

Ceea ce îmi doream cu ardoare era să ne acceptăm reciproc, exclusiv și în totalitate, și doar printr-o astfel de relație aveam șansa să reușim. Încă mai simt atingerea mâinii lui din ziua aceea, a mâinii lui calde care o ține pe a mea. Am încăput toată în palma aceea. M-am cuibărit în ea și am stat ghemuită în întuneric, acoperită, fără să mă mișc, fără să respir. Mi-era greu să rezist dorinței de a nu-i atinge trupul, să tânjești atât de mult la atingerea unui bărbat și să primești atingerea unui copil. Ardeam de dorință pentru el. Dar această dorință trebuia domesticită și redirecționată.

Maestro avea din ce în ce mai mare nevoie ca Frida să-i aprobe aventurile amoroase cu zâmbetul pe buze. Cu zâmbetul de mamă. Îl iubea cu acea iubire atotînțelegătoare și atotiertătoare la care visează toți, la care visa și ea însăși. Au reușit să fie fideli unul altuia, probabil cel mai important lucru pentru ea. Era convinsă că nimic nu poate tulbura relația dintre ei, niciun fel de adulter, atât din partea lui, cât și a ei.

La cea de-a doua căsătorie a lor în San Francisco, Frida era o altă femeie. Cuvântul „iubire“ era doar un numitor comun al dependenței unuia de celălalt. Cumplita frică de singurătate a readus-o pe Frida la Maestro. Fără el i-ar fi fost insuportabilă viața în vizuina săpată de boală. Nu putea să stea singură.

Nimeni nu poate trăi singur cu boala, e imposibil.

Și totuși, nu se mai considera o victimă. Obsedată de Maestro, care rămăsese obiectul ei de adorație și al dorinței de a-l poseda, credea că a găsit modul în care va obține acest lucru fără ca povara acelei obsesii să-i distrugă pe amândoi. Dacă Maestro era egocentrist, ea era posesivă, conștientă de asta. Voia să-l aibă doar pentru ea și dorința aceea o depășise pe cea fizică. Îți vreau sufletul, dacă nu-ți pot avea și trupul, îi spunea ea. Îl ai, îi răspundea el râzând de „mistificările“ ei, așa cum le spunea dorințelor ei obsesive. Era egoistă, pentru că fusese rănită și nu găsise altă cale de răzbunare. Și-a îndreptat dorința sexuală spre alți bărbați și femei.

După schimbare a rămas un gol în ea, de parcă i-ar fi lipsit ceva mare și important. Dragostea ei neîmplinită era ca un zeu nemilos care îi conducea viața. Dar pe Maestro nimeni nu-l putea înlocui.

Lumina zilei devenise tot mai puternică. Pe vremuri se temea de întuneric, iar acum o deranja atâta lumină, rosturile clare ale plăcilor de faianță, retragerea umbrei. Ori poate sensul unic al lumii vizibile. Diminețile însorite i se păreau cumplit de dure, felul în care ziua mistuia ultimele vestigii ale nopții în ungherele camerei. Nu mai avea unde să se ascundă. O dureau ochii de la albul pereților. Albul, la fel ca golul din memoria ei. Aceste fărâme de amintiri sunt ultimele părticele din conștiința mea, își spunea Frida. Și ele vor dispărea, lumina va albi memoria mea ca o fotografie scufundată în substanța greșită.

A luat un pahar cu apă și a sorbit o înghițitură. A păstrat pentru o clipă lichidul în gură, dar nu i-a mai simțit gustul. Putea fi lapte ori ceai, simțurile ei nu mai reacționau. Și cu asta s-a terminat, și-a spus ea indiferentă.

Și-a umezit fruntea și tâmplele. Simțea cum îi crește temperatura care urca de-a lungul coloanei, transformându-se în frisoane ușoare, în febră care i-a cuprins tot corpul. Cu o mână tremurândă a pus paharul pe măsuță. Așa se întâmpla de zile în șir, febra alterna cu perioade de somn agitat.

Se vede în somn, zâmbitoare, într-o cămașă de noapte lungă, cu părul despletit, cu brațele întinse ca și cum ar aștepta pe cineva. Se apleacă să apuce

mâna cuiva și tocmai atunci se trezește. În cămașa de noapte albă, cu părul despletit, cu brațele întinse.

Doar în ultimii trei ani a probat douăzeci și opt de corsete diferite din ghips, plastic, oțel și piele. Corsetul era ca o colivie — fără să fie o metaforă —, o colivie reală, confecționată special pentru trupul ei. Fără el s-ar fi dezmembrat, carnea i s-ar fi lăsat, iar oasele i s-ar fi împrăștiat, n-ar fi putut să mai șadă, darămite să stea în picioare. Era răbdătoare în timp ce o măsurau, îi aranjau corsetul și îi fixau șuruburile, îi întindeau coloana cu ajutorul unor săculețe de nisip ori o atârnau de grindă cu ajutorul unui dispozitiv special. Ori în timp ce se usca ghipsul pe corpul ei. Avea încredere în ce-i spuneau doctorii, și anume că fiecare model nou, mai modern, de corset va fi mai bun. Accepta orice, cădea de acord cu ea însăși, nu se plângea. Ulterior își pierduse speranța că-i va fi într-adevăr mai bine, spera doar că va supraviețui, că va exista în continuare.

Dar nu era posibil decât până la un anumit punct. Să treci peste linia de graniță, să suferi până la sfârșit așteptând ca morții să i se facă milă de tine i se părea de-a dreptul un act de lașitate. Nimeni nu putea să-i reproșeze că renunțase prea ușor. Treizeci și două de operații (poate că au fost chiar mai multe, nu mai era sigură, pierduse socoteala pe care o ținuse riguros pe vremuri), sunt dovada că a luptat atâta timp cât a găsit un sens în asta.

Respiratul, înghițitul, bătăile inimii așteptau ca moartea să-i dea lovitura de grație.

Oare relația lui Maestro cu ea să fi fost de la bun început bazată pe compasiune? La acest gând i se punea un nod în gât, un gust amar, pe care nu-l putea înghiți cu niciun chip. Nu voia să se întoarcă la acea suspiciune care o chinuise atât de mult.

Pentru că, dacă ar fi fost așa, cu ce s-ar fi diferențiat relația ei cu Maestro de relația dintre părinții ei? Oare Dona Matilde își percepea soțul ca pe un om lipsit de voință pentru că era bolnav de epilepsie, timid și cu suflet de artist? Oare față de el simțise mai degrabă compasiune și apropiere, adică responsabilitate față de o ființă neputincioasă? Asta nu excludea afecțiunea și atașamentul, dar nici acea doză de răceală și distanță care existase între părinții ei. Mama ei suferea. Poate că ea așteptase altceva, ceva mai înălțător. Ca orice femeie de altfel, la fel ca Frida.

Chiar dacă nu a fost așa de la bun început, iubirea lui Maestro s-a redus în final la compasiune. Simțea că între ei a existat dintotdeauna o inechitate, o fisură pe care s-a străduit s-o astupe cu oricine și orice. Știa asta după scepticismul și recunoștința ce o resimțise din prima clipă și care nu s-a pierdut de tot niciodată. Ce-ar fi putut să simtă oare o invalidă ca ea dacă nu o profundă recunoștință că cineva îi aruncă măcar o privire? La început se surprindea că o bufnește plânsul și-i curg lacrimile pe obraz în timp ce-l privește pe Maestro cum doarme lângă ea. Niciodată, niciodată nu-l voi părăsi pentru că nu se știe dacă miracolul acesta mi se va putea întâmpla din nou, își spunea ea atunci. În plus, avea nevoie de ceva solid de care să se sprijine ca să nu se scufunde. Maestrul era ca o stâncă. Dacă vrei să fii în lumea asta — își spunea ea —, atunci ține-te strâns de omul ăsta și nu-i da drumul cu niciun preț.

Oare relația lor și, așa cum a crezut mult timp, iubirea lor cosmică să fi luat naștere din nevoia ei bolnăvicioasă, din nevoia ei disperată și din compasiunea lui Maestro? se întreba ea. Pe ce bază a creat ea acest mit? Pentru că la final, în vreme ce boala o mistuia de vie bucată cu bucată, iar ea se opunea la fel ca în copilărie când avea febră și credea că un câine vrea să-i muște piciorul, nu și-a mai putut permite luxul să renunțe nici la cel mai mic sentiment al lui, oricare ar fi fost acesta…

A resimțit pe propria-i piele că orice boală se hrănește din compasiune, dar crește în dimensiuni prin autocompasiune și de aceea nu și-a permis nici sieși și nici celorlalți sentimentul acela — cel mai simplu, cel mai de firesc.

Dar dacă Maestro a simțit de la bun început compasiune? Oare era prea puțin? Da, am vrut mai mult decât milă din partea lui, am crezut că merit mai mult. Bineînțeles că nu mi-a fost de ajuns compasiunea lui Maestro, aveam nevoie de iubirea lui, care ar fi trebuit să compenseze piciorul olog, să-mi vindece durerile și să mă facă să mă simt sănătoasă și normală. Și când asta nu s-a întâmplat, când iubirea aceea nu a mai avut forța să mă facă sănătoasă și normală, am găsit o altă cale să fiu specială — nu prin curaj, ci prin deznădejde. N-am fost nici măcar un invalid obișnuit, ci un adevărat *freak show*. O femeie cu mustață și cu o florărie pe cap, îmbrăcată ca pentru un festival de folclor sau spectacol de circ. Nu e de mirare că unii copii din America strigau după mine: Unde e circul?!

Esteticul, ori mai degrabă exoticul, mi-a servit cu succes în loc de proteze. Eram o actriță bună. Doar că în viața mea tot ce era vizibil era fals. Soțul nu-mi mai era soț, ci copil, iubirea noastră măreață se baza pe un sentiment de compasiune față de un invalid…

Aveam nevoie de putere să pot picta toate acestea.

Tablourile mele sunt o călăuză în lumea imaginilor și a ambivalenței. Arta a fost pentru mine singurul adăpost sigur, un loc al adevărului. Singurul loc unde am existat cu adevărat.

Deodată, nu și-a mai putut suporta propriile minciuni, atâta autoamăgire. Gândul că Maestro simțea față de ea mai degrabă compasiune i se părea umilitor, refuza astfel de sentimente din partea lui, considerându-le mai puțin valoroase, de parcă era o regină care nu avea nevoie de ele. Și totuși erau niște sentimente, ei nu-i erau oricum niciodată de ajuns nici sentimentele, nici atenția acordată — din partea nimănui, niciodată. În același timp își imagina că ea e cea care oferă. Ce eroare din partea unei persoane care urla neîncetat prin intermediul hainelor, al tablourilor, al chipului doar ca să atragă atenția asupra sa, a sa, a sa…

Se săturase deja de propria-i persoană. Moartea ar trebui să vină ca o ușurare când devii insuportabil pentru tine însuți, își spunea ea.

Se gândea la tatăl ei și la cât de mult îi lipsise în toți anii aceia. Îi lega boala, același fel de însingurare în care te întemnițează boala. Don Guillermo murise în urma unui infarct, dar ea era convinsă că murise pentru că nu mai putea să-și mai suporte corpul, propria-i persoană.

Luându-l drept exemplu, a învățat cum te simți când te trădează propriul corp. Erau în oraș în momentul când tatăl s-a prăbușit în fața ei pe trotuar. A căzut brusc, fără niciun avertisment, ca și cum ar fi primit o lovitură puternică în stomac. Ori ca și cum ar fi fost lovit de un glonț. Zăcea pe spate, cu capul într-o parte, cu gura larg deschisă din care se scurgea o spumă. Tot corpul lui se zbătea în convulsii, iar brațele osoase, întinse în aer, se contorsionau de spasme puternice. Avea pe atunci nouă sau zece ani. Stătea lângă tatăl ei care, i se părea ei, era pe moarte. Frica i-a blocat aerul din plămâni și i se părea că se va sufoca și ea.

A bănuit că e vorba de boala aceea misterioasă care-i provoca crize uneori, mai ales în timpul nopții. Când începea criza, Dona Matilde ducea neliniștită fetele

în cealaltă parte a casei și închidea ușa dormitorului. Când o întreba pe mamă ce se întâmplase, aceasta dădea doar din mână și spunea: Nu e nimic grav, e doar o criză de-a lui. Ce criză, cine îi criza tatăl n-a putut să afle de la ea. Confuzia era și mai mare când, dimineața, tatăl apărea la micul dejun și citea ziarul ca și când cu o noapte în urmă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Acum, bărbatul acela, tatăl ei, îmbrăcat într-un costum gri, elegant, și o cămașă albă, cu lanț de aur la ceas și cravată de mătase, zăcea în fața ei pe trotuarul prăfuit din fața magazinul cu materiale de pictură. Ca ultimul bețiv, și-a spus ea, rușinându-se însă imediat de acest gând. S-a aplecat deasupra lui. Tată, tată, ce e cu tine, spune-mi, ce s-a întâmplat?! I-a trecut prin minte că rostește cuvintele tatălui ei de odinioară, când a avut pentru prima oară acea durere infernală în picior. Dar tatăl ei n-o auzea. Avea ochii deschiși, i se vedea doar albul ochilor. Deodată a fost cuprinsă de frisoane. S-a sprijinit de zid. Un timp i-au clănțănit dinții în gură și a avut palmele încleștate.

În jurul ei s-au adunat oameni. Un bărbat a venit de la farmacia de vizavi și a mângâiat-o pe Frida pe creștet. Nu te teme, copilă, o să-i fie mai bine imediat, a spus el. Apoi s-a aplecat deasupra tatălui ei, i-a pus ceva sub nas, nu a reușit să vadă ce. Convulsiile au încetat. Apoi, tata s-a ridicat, a scos o batistă și s-a șters la gură, din care se prelinsese o șuviță subțire de salivă. S-a scuturat de praful de pe costum și a luat-o de mână. Fără să-i spună vreun cuvânt. Cineva l-a întrebat dacă are nevoie de vreun doctor, era undeva prin apropiere. Don Guillermo a refuzat scuturând din cap și au pornit mai departe pe stradă. Îl trăda doar paloarea de pe chip. Drumul până acasă l-au parcurs în tăcere. Își amintește de acea tăcere în care se auzea doar ecoul pașilor lor pe asfalt. Nu s-a încumetat să întrebe ceva, iar el nu i-a dat niciun fel de explicație. Secretul lui ieșise la iveală în fața unor oameni necunoscuți și a copilei sale. În timp ce se ridica de pe trotuar, pe fața ei de copil a observat nu doar teamă, ci și rușine. Știa ce spectacol oferise corpul lui în convulsii, precum și umilința suferită de fetița lui, nu doar de el. La un moment dat a îmbrățișat-o pe Frida și i-a șoptit: Nu te teme, mă simt bine. Ea a dat din cap. Știa că nu-i era bine și de aceea ea se simțea neputincioasă.

Data următoare când au plecat la o ședință foto, Dona Matilde a chemat-o în dormitor. A luat de pe comodă o sticluță și i-a dat-o Fridei. Asta o iei cu tine, a spus ea, și dacă se mai întâmplă ca tata să cadă, deschide sticluța și pune-i-o sub

nas. Înăuntru este alcool și de îndată ce o să-l inspire o să-i fie bine. Ai grijă de camera foto, să n-o fure cineva, a adăugat ea într-o suflare. Așa a aflat că tatăl ei suferă de epilepsie. Din proprie experiență a învățat că orice boală e rușinoasă, iar aceasta, s-a convins și ea, era și mai și, pentru că acea criză poate să te surprindă în orice loc, în orice moment, fără să ai posibilitatea s-o ascunzi.

Frida a luat cu atenție sticluța și a pus-o în buzunar. Era oarecum mândră de sine, dar în același timp speriată că mama îi încredințase sănătatea tatălui ei. Imaginea chipului lui desfigurat și felul în care își dăduse ochii peste cap nu-i ieșea din minte. Dar pentru ea era și mai cumplită ideea că tatăl ei, o persoană adultă și capul familiei, putea să-și piardă controlul asupra propriului corp.

N-a discutat niciodată cu el despre acest lucru, își spunea Frida. După ce am supraviețuit accidentului, el a fost singurul care știa cum mă simt. Știa și ce are să mă aștepte și de aceea era deznădăjduit…

Simțea cum Don Guillermo se retrăgea tot mai mult în sine. Boala lui era ceva ce trebuia ascuns cu orice preț de ochii lumii. Din cauza bolii nu a putut să-și termine studiile în Germania. Din cauza bolii nu avea putere să lupte cu viața de zi cu zi. O lăsa pe soția lui să ia cele mai importante decizii. Ea se îngrijea de educația fetițelor, de gospodărie, de menajeră, de mâncare, de oaspeți. Iar accidentul Fridei n-a făcut decât să-i înrăutățească situația. Niciodată nu s-a vindecat complet. Ca să poată supraviețui și într-un fel proteja, a impus un șir de reguli pe care le respecta cu strictețe: trebuia să mănânce singur, la ore fixe, după care se retrăgea în cameră și cânta la pian anumite piese, tot singur. Apoi citea anumite cărți. Lumina din cameră se stingea la ora zece. Reguli stricte, restricții impuse de el însuși, la fel ca un corset, și-a spus ea. În caz contrar, viața i s-a fi dărâmat ca un stâlp de piatră fisurat.

Diferența dintre noi constă în faptul că eu am avut mai multă putere decât el. M-am luptat cu demonul meu, dezvăluindu-l, expunându-l, făcându-l public. Am fost necruțătoare. Mi-am istovit boala, am absorbit-o și am folosit-o. M-am opus cu îndârjire. Am trăit într-o stare de tensiune continuă, împărțită între două tabere care luptau pe viață și pe moarte. Am scos durerea la suprafață, apoi am expus-o la lumină, să fie văzută, iar demonul urăște asta. I-am arătat nu doar fața, ci și corpul, și picioarele, și rănile, și inima, și stomacul, și șira spinării… Asta mi-a dat putere. Revolta mea era scandaloasă nu pentru că pictam, ci

pentru că am pictat boala și durerea! Oamenii bolnavi nu fac așa ceva. Dar tata? El se scufunda din ce în ce mai adânc și mai adânc în singurătatea lui. În cele din urmă a fost greu să-l chemăm printre noi. Spre deosebire de el, eu nu mi-am acceptat condamnarea.

Dar oare oamenii m-au compătimit mai puțin din cauza asta? Ori poate mai mult?

Se întreba ce i-ar fi spus blajinul ei tată în această situație. Era un om melancolic și, dacă ar fi putut, ar fi fugit undeva unde nu l-ar fi cunoscut și nu l-ar fi deranjat nimeni. Poate chiar în brațele morții, dacă ar fi avut puterea s-o facă. Știa că el ar fi înțeles evadarea ei din corp și din viață, care nu era nimic altceva decât o existență pustie și umilitoare. O prăbușire.

Își amintea cât de amărâtă era în timp ce picta Coloana fracturată. *Nu doar din cauza durerii, pentru că boala nu înseamnă doar durere, boala este tot ce e legat de durere, tot ce e rezultat al durerii. Ca niște cuie bătute în corpul ei dezgolit. Aproape că putea denumi fiecare dintre cele 56 de bucăți: melancolia, singurătatea, oboseala, uzura, renunțarea, nefericirea, întristarea, disperarea, teama, ardoarea… Nu putea suporta toate astea, era deznădăjduită.*

Simțea cum se destramă pur și simplu. A pictat o coloană din piatră acolo unde trebuia să fie coloana vertebrală. Dar chiar și piatra s-a fisurat. Coloana fracturată care se năruia era verticalitatea Fridei, spiritul ei care se ținuse în picioare, iar acum se năruia sub o povară prea mare. Nu mai pot să suport, spune Frida din acest tablou. Procesul de dezintegrare a început cu zece ani înainte să moară, un proces invizibil din interior, iar din exterior vizibil doar în tablouri. Trupul îi este încă întreg, deși deschis ca pe masa de operație. Își pictează pentru prima oară corpul deschis, despicat în două jumătăți care seamănă cu două bucăți de carcasă de porc. Carnea ciopârțită se cască amenințător. Rana de pe toată lungimea ei este adâncă și sângerează. Nu mai este o rană sau o incizie, ci ditamai crăpătura. Corpul îi e precum pământul din fundal, crăpat de uscăciune și însetat de ploaie. Corpul ei iubit redus la un dispozitiv mecanic. Dar nici acest suport, la fel ca toate operațiile, medicamentele, injecțiile, nu a putut opri dezintegrarea generală. Coloana nu poate fi refăcută, rana nu poate fi vindecată. Frida plânge pentru că nu se poate schimba absolut nimic, ăsta e tabloul destinului ei.

E curios însă faptul că din rănile provocate de cuiele înfipte de abia picură câte un strop de sânge, pare că trupul e stors de viață de ceva vreme.

Tablourile ei sunt de mici dimensiuni, ca să poată încăpea pe șevaletul de pe pat. Sau pe acela ceva mai mare din atelier. A pictat doar câteva tablouri mai mari. Spre deosebire de ea, Maestro picta suprafețe enorme de fațade, săli întregi, pereți înalți de zece metri. Frescele lui abundau în oameni și idei. Îl admira cu sinceritate, dar nu a fost niciodată tentată să-l imite. Pentru Maestro însă, ideile și politica erau mai importante decât oamenii. O fascina, el avea forța de a-i atrage pe oameni cu ideile lui — doar în viață, nu și în pictură. Tablourile ei erau de dimensiuni prea mici pentru masele asuprite, pentru muncitori și lupta lor de clasă. Unde i-ar fi putut așeza pe toți oamenii aceia sărmani și revoltați, azteci, tolteci, indieni, țărani, conducătorii revoluționari și personalitățile istorice care se înghesuiau pe frescele lui? Și steagurile, și mașinăriile industriale, și marșurile a mii de oameni în drum spre un viitor mai bun? Toate implicau un spațiu mare. Trupul de uriaș al lui Maestro avea nevoie de mișcare, pe când tablourile ei erau ca și ea: mici și puternice, precise și înfricoșătoare.

Cu toate acestea, era membră a Partidului Comunist din Mexic, dar își dăduse demisia din partid când a fost exclus Maestro. Ulterior s-a reînscris. A participat la marșuri, a protestat, a cântat Internaționala, ura nedreptatea și a crezut că orânduirea comunistă va salva omenirea de sărăcie. Cu tovarășul Stalin în frunte. Într-un colț al șevaletului încă se mai afla portretul lui neterminat. Ca o pată gri. Simbolul propriei ei rătăciri când vine vorba de comunism, deși comunismul ei era doar uneori declarativ, de pildă, când a organizat o chetă pentru a-i ajuta pe luptătorii din Spania. În general se limita la dezbateri, cântece, steaguri, cuvântări și era de acord cu Maestro indiferent la ce s-ar fi gândit acesta. Și la câteva tablouri nereușite pe care ar fi preferat mai degrabă să le uite. Tablourile nereușite sunt impardonabile. Și totuși ele erau expresia iubirii față de Maestro mai degrabă decât față de comunism. Nu credea că i-au fost vreodată prea dragi, avea un ochi incoruptibil. Și nu era sigură nici dacă el era foarte convins de crezul ei în comunism.

Privirea i s-a oprit pe șevalet. Acolo stătea încă tabloul neterminat al lui Stalin. De ce oare nu l-a pictat niciodată pe Lev Troțki? Oare au împiedicat-o

sentimentele față de omul acela, ori faptul că el și Maestro au avut în final divergențe politice care i-au despărțit?

La sfârșitul primului lor an de sejur în Mexic, Frida i-a dăruit lui Troțki, la aniversarea celor cincizeci și opt de ani, un autoportret. Mai delicat decât celelalte autoportrete ale ei. Înfășurată într-un șal de culoare pastelată, într-o fustă trandafirie cu marginile verzi, ea stă între două cortine de aceeași culoare, de parcă ar fi pe scenă. Este fardată cu grijă, cu părul aranjat, cu buze rujate roșu-aprins și obraji trandafirii — părea că pictase un afiș pentru un spectacol unde juca rolul principal. În mâini ține strâns un buchețel de flori colorate care par a fi fost chiar atunci primite de la un admirator dintr-un public entuziast. În tablou nu se întrezărește niciun detaliu dramatic, nu se văd cicatrici, sânge, animale. Este un tablou blând și cald în care ea are rolul de seducătoare, la fel ca în primul tablou pictat pentru Alex. Un tablou de amintire.

Când a primit cadoul, Troțki a sărutat-o foarte afectuos pe obraz. Soția lui, Natalia, a privit cu atenție tabloul. Încă suspicioasă, căuta semne ale intimității lor. Nu le-a găsit și asta a liniștit-o. Dar când a plecat, Troțki a fost nevoit să lase portretul în fosta sa cameră de lucru.

Atunci când, în dimineața acea de ianuarie din 1937, călătorii coborau de pe cargoul Ruth din portul Tampico, Frida nu l-a văzut decât pe Troțki înaintea ochilor. Nu pentru că era un bărbat chipeș, ci pentru că o tulburase gândul că va cunoaște un erou autentic al revoluției comuniste, adică unul dintre idolii lui Maestro. De aceea i s-a părut că petrolierul acela uriaș a adus un singur călător, un domn mărunțel, în vârstă, ușor adus de spate, cu ochelari și cu un barbișon cărunt. Purta sacou din tweed și pantaloni bufanți. Pe cap avea o beretă sport. Frida l-a întâmpinat pe chei ca mesageră a lui Maestro, care era bolnav, și ca amfitrioană și traducătoare. Din motive de securitate, el împreună cu soția sa, Natalia, urmau să locuiască în casa părinților ei.

Ulterior i-a acordat atenție și însoțitoarei lui. Alături de Troțki, Natalia i s-a părut ca o umbră, căci pășea la mai puțin de o jumătate de pas în urma lui. Natalia nu voise să debarce. O altă țară necunoscută, alți oameni necunoscuți. Cât de sigură putea fi că oamenii care i-au întâmpinat erau într-adevăr prietenii lor? După un an de pribegie și exil, nu putea ști ce-i așteaptă.

Și-a adus aminte de această scenă după aproape două decenii. Se dovedise că Natalia se temea pe bună dreptate. Dacă atunci nu ar fi debarcat în Mexic, dacă i-ar fi ascultat instinctul, Troțki poate că ar fi fost în viață.

La vremea aceea, ezitarea ei o călca pe nervi. I se părea că Natalia e invizibilă, în ciuda paltonului elegant, a tocurilor înalte și a pălăriei pe care le purta. Poate că din cauza călătoriei lungi, a frigului, a temerilor, era tăcută și părea nesigură, pierdută. A remarcat imediat, deși era obișnuită ca oamenii să se comporte cu ea de parcă era un simplu figurant, o umbră anonimă a soțului ei. Nici Frida nu s-a purtat mai bine cu ea, pentru că toată atenția și-a îndreptat-o spre Troțki. Deși de abia se cunoscuseră, el își exprima admirația față de frumusețea ei. Ce frumoasă sunteți, am auzit atât de multe despre dumneavoastră, dar acum, că vă privesc în realitate… S-a oprit, de parcă nu-și găsea cuvintele, iar ochii au început să-i sticlească de un entuziasm sincer. Frida râdea, îi povestea despre Maestro, despre climă, despre cum era casa în care urmau să locuiască. Troțki era fermecător și guraliv. Chiar în timp ce mergeau cu mașina spre gara unde urma să i se pregătească o primire festivă, Frida se simțea extrem de relaxată în compania lui. La un moment dat, când a surprins în ochii Nataliei reflexia chipului ei, i s-a părut că e ca un papagal banal, colorat și strident. Și atunci, ca de fiecare dată când observa dezaprobare sau reținere din partea cuiva, a devenit mai vocală și mai insistentă.

În cursul primului an în casa părinților Fridei, Natalia remarcase cât timp petrece Troțki cu Frida, cum caută noi și noi motive să fie împreună cu ea — excursii, întâlniri, călătorii. Auzise fără îndoială râsetul lor care răzbătea în cascade din biroul lui, frânturi de conversații, cuvinte pe care nu le înțelegea, dar care sunau atât de moale și de tandru. Relația lor a început cu schimburi de priviri pline de înțeles în timpul cinelor luate împreună. Apoi Troțki îi sugera să citească câte o carte pe care i-o împrumuta. Mai târziu, în paginile cărții găsea bilețele cu invitații lascive. Îi plăcea îndrăzneala lui, a acceptat jocul.

De fapt, inițial fusese interesat de Kity. O pipăia pe sub masă cu piciorul, ori se oprea când trecea și o invita să intre în camera lui. Îl interesa doar sexul, nu și romantismul, a tras concluzia Kity, care oricum nu era impresionată de el, nu-l admira suficient de mult ca să-i cedeze, nu ca sora ei.

Când au devenit amanți, Frida și Lev au încercat să păstreze aparența unei relații de prietenie sau profesionale. Ea avea douăzeci și nouă de ani și o măgulea atenția pe care i-o acorda acel bărbat, un revoluționar cunoscut în toată lumea, un intelectual de elită. O entuziasma și îl admira în același fel cum se întâmpla și cu Maestro. Poate că Troțki o atrăgea cel mai mult din simplul fapt că îl admira Maestro. Și din dorința inconștientă să se răzbune pe el pentru povestea cu Kity.

Se întâlneau în apartamentul lui Kity. Gărzile de corp, secretarul, servitoarele, Kity, șoferul — toată lumea știa de relația lor. Chiar și Natalia. Toți în afară de Maestro, care părea orb și nu acorda atenție unor semne evidente care trădau intimitatea lor.

Troțki îi dicta zilnic biografia lui Lenin secretarului său, Jean. Când intra Frida în camera lui de lucru, îl trimitea să-i facă un ceai. Odată s-a întâmplat ca, în timp ce ieșea din camera lui și-și încheia bluza, să dea peste Natalia. S-au oprit amândouă, una cu fața palidă, încadrată de părul cărunt, cealaltă cu fața îmbujorată, cu părul desfăcut și umerii dezgoliți. Pe Frida a speriat-o tristețea tăcută a Nataliei. Natalia avea ceva care îi amintea de ea însăși. A recunoscut în ea disperarea femeii înșelate. A făcut un gest cu mâna, având intenția s-o atingă, poate chiar s-o îmbrățișeze. A simțit nevoia să o consoleze și să-i spună că povestea cu soțul ei nu e nimic serios, să nu-și facă griji. Și, dacă ar fi putut, ar mai fi adăugat ceva, că toate astea le făcea din cauza lui Maestro. Vreau să-i provoc suferință, la fel cum mi-a făcut el mie cu Kity, i-ar fi spus.

Dar Natalia nu vorbea engleză. Cu Natalia pur și simplu nu putea să comunice. Doborâtă de malarie și gânduri negre despre fiul mezin întemnițat în lagărul din Uniunea Sovietică, se închisese în sine. Mai obosită, mai îngrijorată. Avea cincizeci și cinci de ani, iar de treizeci și cinci era împreună cu Troțki. Știa că e afemeiat, dar învățase să trăiască cu asta. Era dărâmată cu totul, complet neputincioasă în fața dorinței lui Lev pentru Frida. Nu-l putea împiedica. Asista neputincioasă la excesele lui de tandrețe, observându-l, așteptând ca el să observe că și ea e acolo, că și ea are sentimente. Și că nu există nimeni în afară de el. Răbdarea era singura ei armă, răbdarea și credința că soțul se va întoarce la ea doar dacă va aștepta suficient de mult.

Natalia s-a întors și s-a îndepărtat pe hol. Brațul Fridei a rămas pentru o clipă în aer, fără sprijin.

Iar Maestro se comporta de parcă nu observa nimic. Nu era sigură dacă nu cumva era chiar măgulit de atenția cu care idolul lui revoluționar o copleșea pe soția lui. După nici câteva luni ea era deja obosită de relația cu Troțki, de dorința lui adolescentină și de tiradele lui politice. În final, sătulă de Troțki, care devenise prea insistent și oricum nu o mai interesa atât de mult, a constatat că intenția ei trecuse aproape neobservată și că se simțea un simplu pion. Răzbunarea ei eșuase lamentabil.

A înțeles că, pentru niciunul dintre cei doi bărbați, femeile nu se află în centrul vieții lor. Maestro trăia pentru arta sa, Troțki, pentru revoluție. Femeile, chiar și cele iubite, nu au ocupat în viața lor un loc central. Iar alte relații de amor erau pasagere, ceva ce le revenea de drept, ce mergea mână-n mână cu succesul, fie că era vorba de pictură ori de revoluție. Natalia știa toate acestea și nu putea decât să aștepte. Soțul ei avea periodic fierbințeală, ca o infecție. Simptomele erau mereu aceleași: neliniște, fiori, vorbe dulci, dorință arzătoare, uneori chiar insomnii… Singurul leac pentru această boală era să posede femeia dorită. Apoi trecea și fierbințeala, de obicei relativ repede, iar Nataliei nu-i rămânea decât să trateze consecințele, de regulă de scurtă durată și nu foarte dramatice. Ar fi putut să-i spună Fridei toate astea dacă ar fi știut cum. Și ar fi putut să citeze cuvânt cu cuvânt încă de pe atunci scrisoarea pe care avea să i-o scrie Lev, după ce Frida îl va fi părăsit: „Te iubesc atât de mult, Nata, unica mea, veșnica mea, iubirea mea credincioasă, victima mea“…

Își aducea amintea că la început, în perioada când Lev era îndrăgostit de ea și ea era fascinată de el, soția lui i se păruse respingătoare, îi disprețuia viața petrecută spionându-l și așteptându-l. Despre Natalia, absolventă de Sorbona, istoric de artă, revoluționară ulterior, care nu era doar soția lui fără a fi căsătoriți legitim (la ce bun formalitatea asta burgheză?) și cu care avea doi fii adulți, ci și secretara și tovarășa lui în exil — despre acea Natalia, Frida nu știa nimic.

În vreme ce stătea în pat în dimineața aceea devreme, se gândea că de la Natalia învățase că trebuie să fii tu însuți prigonit sau amenințat ca să simți toată profunzimea experienței de a conviețui cu cineva. Și că devii conștient de asta doar în clipa când un om devine singurul tău refugiu, singurul tău cămin.

Odată s-a întâmplat să fie amândouă în bucătărie și i-a oferit Nataliei un ceai. Ezitând, aceasta s-a așezat la masă. Afară ploua cu găleata și amândouă auzeau prin fereastra deschisă zgomotul monoton și liniștitor al ploii. La un moment

dat, în absența cuvintelor, Natalia a scos din poșeta ei pe care o ținea strâns cu ambele mâini, de parcă s-ar fi temut să nu i-o fure cineva, două fotografii. I le-a întins peste masă, peste cele două ceșcuțe chinezești, din porțelan fin, cu o licoare aurie, peste ceainicul ce avea desenată o scenă de vânătoare și peste farfurioarele cu biscuiți. Erau niște fotografii mici, cu marginile zimțate. Într-una era fiul ei mai mic — „Serghei, 1911“, scria pe spatele ei. Copilul ținea în mână o jucărie, un cățeluș ori poate un ursuleț. Celălalt fiu, Lev, care purta numele tatălui, avea o mină mai serioasă, de frate mai mare. Amândoi erau îmbrăcați în costumașe de marinar. Nu pozau, nu erau fotografii făcute într-un studio foto. Cineva, poate tatăl lor ori poate vreun prieten, i-a chemat pe puștii care gâfâiau în vreme ce se jucau cu mingea în grădină și le-a spus să stea la o poză. Lev și Serghei s-au oprit pentru o clipă — nerăbdători, transpirați, însetați. Natalia nu a încetat nicio clipă să-și facă griji pentru ei, știind prea bine că nu-i putea proteja de faptul că Troțki le era tată. Frida auzise de la el că Serghei se află la Krasnoiarsk în lagăr și că nu știe dacă mai trăiește. Lev trăia la Paris. Deși erau oameni în toată firea, în fotografiile pe care le scosese Natalia din poșetă rămăseseră pentru totdeauna copii.

Știa și de soarta celor două fiice ale lui Lev din prima sa căsătorie. De Zina, care s-a sinucis în 1933 la Berlin, și de Nina, care murise înainte de asta de tuberculoză. Dar, până în clipa când a văzut fotografiile cu cei doi băieței și fețișoarele lor încadrate de rama albă, Frida nu a fost conștientă că acele fotografii erau singurul lucru care-i rămăsese Nataliei ca amintire a vieții lor împreună. Și totuși, Natalia nu trăda nicio emoție, de parcă nu o privea pe ea, de parcă toate astea se întâmplaseră într-o viață anterioară, de demult. Acum le scosese doar pentru Frida, ca să încerce s-o facă să înțeleagă viața lor distrusă. „Stalin“, a rostit ea, privind absentă pe fereastra care dădea în curte. Părea că în acest nume se află explicația tuturor necazurilor lor.

Frida ținea în mână fotografiile neștiind ce să facă cu ele. Se întreba dacă să le pună pe masă sau să i le înapoieze Nataliei. Dar cu ce cuvinte, cu ce privire, cu ce gest? Când i-a atins în final mâna, a simțit că pielea îi e uscată și caldă.

Deodată părea că în fața ei se află o altă Natalia, o femeie care-i împărtășea cea mai mare temere. O tulburase soarta sa, soarta unei femei care fugea de răzbunarea lui Stalin, de la Alma Ata și Oslo, trecând prin Turcia și Franța, ca să ajungă într-un final la ei, în Mexic. Și care nu știa care avea să fie următoarea

escală. Singura dovadă a vieții de altădată erau aceste fotografii cu cei doi fii ai lor.

Nu-l putea apăra pe Stalin în fața ei, chiar dacă ar fi știut rusă. Nu în fața acelei femei.

Privirea i s-a întors spre portretul lui Stalin din fundul camerei. Știa că ultimul ei tablou va rămâne neterminat. De multă vreme nu mai avea forță să-l termine. De câte ori apuca pensula în mână, își aducea aminte de Natalia din după-amiaza aceea, de ropotul ploii pe acoperiș și chipurile copiilor din fotografii. La scurt timp după întâlnirea lor din bucătărie, la Paris a fost ucis, la spital, fiul lor cel mare. Serghei a dispărut, nu s-a mai știut nimic de el, probabil a fost și el omorât.

De ce am vrut oare să-i pictez portretul? se gândea ea în zorii zilei, întrezărind conturul chipului lui de pe pânză. Din același motiv pentru care se alăturase cu câteva zile în urmă lui Maestro la manifestație, în ciuda ploii, a frigului și a propriilor convingeri. Ca să fie cu el, ca să-i dovedească că e alături de el, mereu. Și acest portret al lui Stalin era o încercare de a se apropia de Maestro: privește, sunt cu tine, te înțeleg. Era una dintre strategiile Fridei (ale Nataliei, ale femeilor) de a păstra bărbatul, apropiindu-se de acesta prin intermediul unui lucru important pentru el, politica, ideologia. A încercat tot, a făcut totul. S-a înscris în Partidul Comunist din Mexic și a demisionat când a fost el exclus, ca să se reînscrie ulterior, când a avut nevoie de partid pentru că ea nu mai avea nimic. A încetat să se mai vadă cu Lev și Natalia când Maestro s-a certat cu el din motive politice. Și-a însușit retorica lui. A învățat să vorbească despre ce era important pentru el, despre revoluție, sărăcie, drepturi, clasa muncitoare. Împărtășea aceleași idei, dar niciodată atât de pasional ca Maestro; știa că nu e suficient de convingătoare și că pictura sa stă mărturie împotriva propriilor vorbe. Aceasta oglindea de fapt că adevăratul ei interes nu e ideologia, ci suferința prin care trecea și că arta ei nu stă în slujba revoluției. A încercat în mai multe rânduri, dar nu-i reușeau acele tablouri. Maestro îi aprecia prea mult arta ca să nu înțeleagă lucrul acela. Niciodată nu i-a spus cum și ce trebuie să picteze.

Natalia a băgat fotografiile copiilor în poșetă și a scos încă una. Era fotografia lui Troțki din tinerețe, cu părul bogat și negru care-i cădea pe frunte, zâmbitor și într-un fel amuzat. Era evident făcută cu mult înainte să-i fie uciși copiii, iar viața lor să fie o prigoană. „El este sufletul meu pereche", i-a spus Natalia și și-a

pus mâna pe piept. Prima reacție a Fridei a fost de respingere instinctivă a acestui gest patetic. Natalia purta o rochie bleumarin și mâna ei străvezie, acoperită de pete de bătrânețe, se contura clar pe țesătura închisă la culoare. Frida simțea că i se usucă gâtul. Tristețea cu care trăia Natalia o cuprinsese atunci și pe ea. Nu trebuia să știe limba rusă ca s-o înțeleagă. Dar știa acel cuvânt, îl învățase de la soțul ei. „Sufletel, sufletelul meu", îi spunea el Fridei în timp ce o săruta pe față, gât și piept. Și în asta consta trădarea lui Lev, își spunea ea, în faptul că rostise același cuvânt și pentru Natalia, și pentru ea.

A reținut simplitatea gesturilor și a cuvintelor ei. I s-a părut că nimeni niciodată nu a descris mai exact ce simțea ea însăși față de Maestro. Pentru că Maestro asta și era — sufletul ei pereche, centrul universului ei, viața ei. Mulți ani mai târziu, a pictat tabloul *Diego și cu mine*. Cu gândul la Natalia a pictat și lacrimile de pe chipul ei. A trebuit să treacă un deceniu de la întâlnirea lor ca s-o înțeleagă pe femeia din care au fost stoarse toată forța și toate culorile. Ea exista doar pentru el. Era un refugiu pentru sufletul lui neliniștit și prigonit. Era ca o cămașă sau ca a doua piele.

Și dacă condiția pentru o iubire ideală e ca sufletul unuia să se refugieze în golul celuilalt? se întrebase ea după acea întâlnire, dar nu știa sigur răspunsul. Doi ani mai târziu, în august 1940, pe Troțki l-a ajuns nenorocirea de care se temuse atât de tare Natalia. A fost ucis cu un piolet de alpinist de un bărbat pe care Frida îl cunoștea și a cărui fiică lucra pentru Lev.

Când a auzit vestea, s-a gândit cum a intrat Natalia în biroul lui și l-a găsit pe podea, cu pioletul înfipt în cap, într-o baltă de sânge. Trebuie să fi simțit atunci că sufletul lui își ia zborul din pieptul ei, iar în locul lui rămâne un pustiu de gheață.

Tu ești ca o cometă care aleargă pe cerul nopții — i-a spus odată Troțki. I-a plăcut metafora asta. O sferă în flăcări care arde tot ce atinge, iar la final se stinge mistuindu-se. De unde vine acea *allegria* a ta, acele culori, acea bucurie de a trăi? voia să știe el. De la apropierea morții, i-a răspuns ea. Privirea ochilor lui albaștri din spatele ochelarilor era serioasă și profundă. În schimb, eu mă apăr prin disciplină, e singurul lucru care mi-a mai rămas, a mormăit el mai mult pentru sine.

Și Troțki era un luptător, o atrăgea această trăsătură comună a lor. Făcea parte dintre acei oameni care nu dezarmează. Trăia ca și cum ar fi sfidat împrejurările vieții, soarta, zeii, tiranii. Când a auzit de moartea lui, a cuprins-o tristețea. Trecuseră mai mult de doi ani de când nu se mai văzuseră deloc din cauza despărțirii lui de Maestro, pe care-l acuzase că e stalinist. Își aduse aminte că acel bărbat, acel „bătrân", cum îi spunea ea, deși Maestro era mai în vârstă decât el cu opt ani, se transforma în apropierea ei într-un tinerel care uita pentru moment de Natalia, de copiii lui morți, de viața lui de prigonit. Și de cât de recunoscător îi era pentru clipele de uitare pe care i le oferea.

Dar în moartea lui brutală era totuși ceva inuman, s-a speriat când a auzit detalii. A aflat că nu le-a permis gărzilor de corp să-l ucidă pe criminalul său, pe Ramon Mercader. Era încă suficient de conștient cât să-i oprească. Nu-l omorâți, trebuie să mărturisească, le spunea el zăcând pe podea în balta de sânge. Îl cunoștea suficient de bine pe Lev ca să înțeleagă că nu a zis asta din compasiune pentru o altă ființă omenească a cărei soartă depindea de voința lui, ci era conștient de rolul pe care gestul lui îl va juca în istorie. Deși pe moarte, Lev Troțki credea că bărbatul acela, criminalul lui, pe care-l știa sub numele de Frank Jackson, va confirma la proces că Stalin comandase crima. Știa că viața criminalului era un zălog prețios pentru locul lui în eternitate. Frida era fascinată de voința de fier a bărbatului în clipa în care din trup i se scurgea și viața odată cu sângele. El, și nu Stalin, a fost un om de oțel, și-a spus ea atunci.

Nu putea să-și dezlipească privirea de pe portretul lui Stalin. Era tardiv să distrugă acea mărturie a neputinței și a deznădejdii sale. Și-a spus că probabil a fost nebună când, cu un an în urmă, a afirmat despre moartea lui că e o mare pierdere. Pentru că ea însăși, acum pe moarte, putea să-și permită să fie cinică față de sine, dar în clipa aceea exact așa percepea moartea lui. Ultimul an îl petrecuse ca într-un fel de frenezie religioasă. Era consecința stării ei fizice, de descompunere evidentă. Iar atunci când te descompui trebuie să găsești ceva de care să te agăți, ceva care să te țină în viață. S-a întors la politică — pentru că politica, la fel ca iubirea, e un liant care ține oamenii laolaltă. Era un mod de comunicare cu ajutorul căruia putea să mai trăiască o vreme. În plus, Stalin încă reprezenta un simbol al luptei împotriva fascismului. Nu era singura care închisese ochii la lagărele din Siberia sau la uciderea lui Troțki și a fiilor lui.

Stânga europeană, la fel ca și prietenii ei și Maestro, suferea de același tip de orbire.

Ca pentru orice religie, și pentru comunism era mai important să crezi în ideea în sine decât în crimele înfăptuite în numele ideii, își spunea ea în timp ce lumina creștea în cameră.

În dimineața aceea i-au apărut în minte din nou acele mici fotografii ale băieților Nataliei, care fuseseră uciși. Iar Natalia stătea singură, pustiită, fără suflet, undeva în Mexico City, în vreme ce Frida, la opt ani după uciderea lui Troțki, se reînscrisese în Partidul Comunist și spunea că dorește să-și dedice viața revoluției și să picteze *ceva folositor*. Oare se poate schimba un om într-atâta? se întreba ea, și știa că e posibil. O schimbaseră medicamentele, multe medicamente. Și alcoolul. Și drogurile. Și durerea, demonul ei care scăpase de tot de sub control.

Degeaba mi-e rușine acum de acele tablouri, își spunea ea. Simțea că, de patru ani, după câteva operații pe coloană, aluneca în prăpastie. Amputarea piciorului a fost ultimul ei popas pe acest drum. Mâinile îi erau din ce în ce mai nesigure. Mai întâi a pierdut controlul asupra culorilor. Deveniseră tulburi, ca și cum în fiecare dintre ele era prea mult gri. Le așternea pe pânză cu mișcări largi făcute cu pensule murdare, strat după strat. Descompunerea, o știa, devenise din ce în ce mai evidentă, de la felul cum amesteca culorile până la alegerea subiectelor. Și progresa ca și cangrena ei. Ca și infecția de la picior care trecuse din sânge pe pânze. Pictura solicita precizie și control, iar ea nu le mai avea. Se mințea pe sine că tablourile pe care le pictează au legătură cu revoluția, dar știa că sunt doar niște tablouri... proaste. Stângace, haotice, tablouri stupide. Pentru că boala i se urcase deja la cap. Comunismul a fost ultima legătură a Fridei cu lumea și era deznădăjduită că mâna nu i se mai coordona cu principiile.

Părea că și corpul conștientiza că acceptarea ideologiei înseamnă eșecul ei total, sfârșitul.

Straturile de vopsea de pe pânză și machiajul de pe față erau din ce în ce mai groase. Se stingea, simțea asta până în vârfurile degetelor. Fetița din ea nu-și dăduse niciodată masca morții jos de pe față.

După amputarea piciorului, gândul la sinucidere i-a trecut deseori prin minte. I-a spus lui Maestro că nu mai poate să picteze. Când îți tremură mâna în timp

ce ții pensula, i-a zis ea, când nu mai ești în stare să amesteci culorile, când ți se tulbură văzul, când pierzi controlul și simți o oboseală de moarte, atât de seducătoare și de irezistibilă, atunci trebuie să depui armele. Nu doar că nu-mi mai pot controla mâinile, dar nici măcar gândurile. Nu mai am ce spune și știu că de acum încolo totul va fi mai rău și nu mai bine. Ce-ai face tu în locul meu? l-a întrebat ea. Rămâi pentru mine, rămâi cu mine, am nevoie de tine, i-a spus Maestro, fără să-i răspundă la întrebare.

Atunci i-a fost de ajuns să creadă că el are nevoie de ea. Pentru vanitatea ei era de ajuns. Dar acum credea că de fapt el nu i-a înțeles întrebarea. Maestro nu a experimentat niciodată felul acela de neputință dureroasă și simțul pierderii controlului.

Iartă-mă, Natalia, pentru tabloul lui Stalin, dacă vei putea vreodată. L-am pictat de dragul lui Maestro. Da, el mi-a servit drept justificare pentru atâtea prostii și greșeli. Am crezut că, dacă îmi voi sacrifica nevoia de a-mi exprima durerea în tablourile mele, îi voi redobândi atenția. Dar ce fel de sacrificiu este acela de care nu are nimeni nevoie, pe care nu ți-l cere nimeni și de pe urma căruia nu obții nimic? Gândul că, pictând tablouri „folositoare“ revoluției, l-aș putea lega și mai puternic pe Maestro de mine era chiar ridicol. Era o idee ieftină și o afacere ieftină. El nu a cerut niciodată de la picturile mele angajament politic și știa bine că ultimele mele tablouri, inclusiv portretul lui Stalin, sunt expresia deznădejdii mele.

Ce-i mai rămâne de făcut unui om care începe să se dezintegreze, ca mine? Am crezut în mine, în forța mea de a învinge boala. Acum nu mai am acea forță. Am crezut în mitul iubirii pe care l-am creat eu singură. Nici măcar atât nu mai e suficient ca să mă țină în viață. Pentru că posesivitatea mea față de Maestro a devenit toxică pentru noi amândoi după ceva vreme. Mor otrăvită de el. În ultimii ani, m-am prefăcut din ce în ce mai mult într-o cârpă, într-o zdreanță bolnavă, o nebună care-și înfige ghearele în carne vie și se hrănește cu sângele și căldura proprii. Multă vreme eu am fost victima lui Maestro, dar acum el devenise victima mea.

Natalia, sunt doar cineva care se poticnește agățându-se de viața celorlalți. Doar așa reușesc să mai trăiesc.

Iar tu, ca o bună cetățeană ce ești, ai știut cel puțin cum să te înfrânezi, cum să trăiești în umbra unui geniu. I te-ai dedicat în totalitate, asta ți-a reușit. Te-am

invidiat pentru discreția cu care cedai locul tău altcuiva și în același timp îți disprețuiai comportamentul slugarnic.

Pe mine, firea sălbatică mă împingea mereu să mă încolăcesc în jurul bărbatului iubit ca o lipitoare până când începeam să-l sufoc. Am început de multă vreme să simt că sunt o povară pentru Maestro și că amândoi deveniserăm niște rataţi. Mă tem că m-am transformat într-o plantă carnivoră. Mă tem de mine. Sunt conștientă că, dacă îmi pasă cu adevărat de Maestro, trebuie să ies cât mai repede din viața lui.

Nimeni nu-mi împărtășește suferința, nici măcar Maestro. El știe cât de mult sufăr, dar a ști nu e același lucru cu a suferi alături de celălalt, își spunea ea în dimineața aceea.

În tablourile sale vorbea în limbajul durerii. Dar, odată pictată, durerea nu mai era doar a ei. Tablourile au încetat să mai exprime doar experiența și realitatea ei. Fiecare privitor se putea identifica cu ea și percepea durerea ei ca pe *a sa*. Oricât ar fi fost de dramatice, tablourile ei nu trezeau doar compasiune, ci și amintiri despre experiența neplăcută ori suferința privitorilor. Odată pictate, tablourile nu-i mai aparțineau. Scăpau de sub controlul ei. Și Maestro era un privitor, și el vedea în ele propria sa suferință. Știa asta, era triumful ei, dar în același timp și eșecul.

Când, în 1938, André Breton l-a vizitat pe Troțki în Mexic și a cunoscut-o pe Frida, a fost entuziasmat de tablourile ei, declarându-le suprarealiste. Ea râdea și scutura din cap. Nu, spunea ea, sunt pur și simplu autobiografie. Eu îmi pictez viața și nimic altceva. Îmi pictez durerea. El nu înțelegea că însăși viața ei e de un suprarealism pur.

Tabloul lui preferat era *Ce mi-a dat apa.* Vedea în el exotism, imaginație, vise… Ea își vedea amintirile. În martie 1939, Breton i-a propus să participe la expoziția de la Paris dedicată Mexicului. A acceptat, a considerat-o o obligație pe care i-o datora lui Maestro. Breton a organizat însă expoziția superficial, amatoricesc, a scris ulterior acasă.

La Paris era frig (îi fusese frig și la New York și pretutindeni, exceptând Mexicul), a locuit la familia Breton, în apartamentul lor murdar, în cameră cu fiica lor. Din cauza unei infecții urinare și la rinichi, a ajuns la spital. Dacă nu ar fi fost soția lui Breton, Jacqueline, cu care se împrietenise și cutreierase piețele de vechituri în căutarea unor păpuși vechi pentru colecția ei, ar fi fost pierdută.

La vernisajul expoziției Mexique la galeria lui Pierre Colle, în primăvara aceea timpurie, se simțise ea însăși mai degrabă ca un exponat, ca un obiect din folclorul mexican decât ca o pictoriță a căror tablouri dominau expoziția. Tablourile ei au fost admirate de Joan Miró, Kandinsky, Marcel Duchamp. Criticii de artă erau entuziasmați, recunoscând autenticitatea și sinceritatea artei sale. Dar Frida era bosumflată și furioasă pentru că Breton expusese alături de tablourile ei și niște fotografii, sculpturi precolumbiene, dar și colecția lui de kitsch-uri, obiecte care se vând de Ziua morților: cranii de zahăr, schelete din hârtie, păpuși, flori, dulciuri… Revista *Vogue* publicase pe copertă o fotografie cu mâna ei cu inele, definind stilul „Madamme Rivera". Se afla pe drumul cel mai bun să devină simbolul suprarealiștilor, dar n-o interesa asta. Picasso, extrem de entuziasmat, i-a dăruit o pereche de cercei din cartilaj de broască țestoasă, două mâini în miniatură, care au devenit cea mai iubită bijuterie a ei. A învățat-o un cântecel în spaniolă despre un copil orfan: „…n-am nici mamă și nici tată cu care să-mi împărtășesc durerea", pe care avea să-l fredoneze deseori după aceea.

Totuși, nu credea că devenise celebră nici atunci când muzeul Luvru i-a cumpărat unul dintre autoportrete. Ca pictoriță nu era vanitoasă. Lucru valabil pentru orice om grav bolnav, faptul că era în viață, că supraviețuise constituia pentru ea cea mai mare răsplată. Uneori resimțea asta extrem de intens, mai ales când se oprea în mijlocul bucătăriei cu o lingură de lemn în mână, de pe care picura sosul, sau când privea firimiturile și feliile de pâine pe care le tăia pe un fund de lemn. Ori rămânea surprinsă de culoarea din vârful pensulei înainte de a o pune pe pânză. De gustul îmbucăturii din gură. Rămânea uimită de conștientizarea bruscă a existenței fiecărui obiect din jurul ei, de fiecare mișcare și respirație a sa, de prezența sa în trup, în lume. Certitudinea existenței, cel puțin cea de scurtă durată: în ziua aceea, în clipa aceea, în locul acela era incredibil de vie.

Asemenea momente din viață îi ofereau o altfel de perspectivă. I se părea că tot ce i se întâmplă și ce trece de cadrul supraviețuirii e un bun câștigat. Atunci când supraviețuirea în sine constituie un succes, toate celelalte succese devin relative.

Imaginea sa ca pictoriță amatoare exotică și fermecătoare, diminuarea importanței picturii în viața sa pentru a evita concurența și o evaluare serioasă nu aveau legătură doar cu relația ei cu Maestro. Pentru că și atunci când fusese

apreciată de criticii de artă la Paris și New York, Frida rămăsese relativ indiferentă. Îi făcea plăcere să se afle în centrul atenției, că a reușit să-și vândă o parte din tablouri, dar atâta tot.

Tablourile ei nu erau așa cum obișnuia ea să spună, „mici și neînsemnate" în raport cu arta lui Maestro, ci în raport cu experiența ei intensă de viață. Revelația asta o influența, eliberând-o.

De aceea a și putut să-și picteze avortul, coloana fracturată, inima sângerândă sau rănile deschise în urma operațiilor, ca în Copacul speranței. *Privind acel tablou, era simplu să-ți imaginezi bisturiul chirurgical ce alunecă pe spatele gol al femeii care stă întinsă pe pat și-i despică pielea ei fină. Apoi cum face o incizie mai adâncă în carne, ajungând până la oase. Privitorul se înfioară imaginându-și ceea ce tabloul sugerează atât de viu. Dar nici măcar cele două incizii sângerânde, dintre care prima atrage în mod special atenția, nu provoacă atâta surprindere precum faptul că cea de-a doua Frida, care stă alături de prima încă sub influența anesteziculuiui, ține în mână un corset. Un corset de culoare trandafirie, ca și cum ar fi vorba despre un ornament și nu un „instrument de tortură", așa cum îl numea deseori Frida, care îl purta sub o rochie largă, roșie.*

Acel instrument ortopedic îi limita mișcările și-i producea disconfort și durere în timp ce-i ținea spatele drept și-i permitea să se miște, să stea așezată și să picteze. Trebuia nu doar să se detașeze, dar să aibă și umor ca să poată colora corsetul cu aceeași culoare ca rochia de primăvară, panglica din păr, glazura de pe tortul aniversar pentru copii. Pentru a putea obține acea culoare tandră a florii de leandru și să confere tabloului sumbru aparența bucuriei și a lejerității.

Cu toate acestea, un element din pictură putea fi anticipat ori omis cu ușurință. Frida putea picta nu doar datorită unui corset din fier, ci și a unei discipline de fier. Pentru a putea picta, era mai întâi nevoită să-și fixeze același corset trandafiriu și abia apoi să se așeze pe scaun în fața pânzei. Ori să stea pe pat în poziție șezândă. Înainte de a se îmbrăca (dacă se simțea bine, se putea îmbrăca singură, fără ajutor), trebuia să-și aranjeze mecanismul de susținere a coloanei. În funcție de cum era alcătuit, schimbase multe, de la cele de ghips, care o imobilizau și o obligau uneori să stea mult timp întinsă pe pat, până la cele mai flexibile, din piele, plastic ori metal, ca cel pe care-l ținea atunci în mâini. De abia atunci putea să-și tragă pe ea îmbrăcămintea largă care să-i ascundă mecanismul. Nu era suficient să fie doar

disciplinată ca orice alt pictor, Frida trebuia să poată și suporta disconfortul provocat de corset în timp ce picta.

Apoi se așeza înainte să obosească, înainte s-o doboare durerea. Uneori doar douăzeci de minute, în funcție de tipul de durere care o copleșea după ce stătea înțepenită în aceeași poziție. Putea fi o durere temporară, una acută, care-i trecea de îndată ce-și schimba poziția. Ori una surdă, mai moderată, care iradia dintr-un punct al unei dureri continue. Deseori, durerea era însoțită de frisoane și atunci simțea că ceva îi frânge oasele în bucățele mărunte, de parcă corpul ei nimerise între două pietre de moară. Acel tip de durere era extenuant și de lungă durată, și atunci renunța repede să mai picteze. Uneori i se părea că suportă mai ușor o durere acută, deși îi tăia respirația și o lăsa câteva clipe fără suflu. De cele mai multe ori suporta disconfortul la limita durerii pe care cu ajutorul unei injecții de Demorol îl putea chiar neglija și chiar uita pentru a se adânci în pictat.

Când a făcut pneumonie, nu a vrut să meargă la spital. Tuturor le-ar fi fost mai ușor dacă ar fi fost internată, dar era încă suficient de îndărătnică să refuze. Kity și Maestro au crezut că se va însănătoși, pneumonia nu era mare lucru, mai ales că ea supraviețuise unor lucruri mult mai grave. Nu înțelegeau că problema ei constă tocmai în faptul că se săturase de ipostaza de „supraviețuitoare". La urma urmelor, era ceva ca un cumul de boli, cicatrici, durere și oboseală. Totul se depusese în trupul ei, care memorase. Nu era altceva decât un cumul succesiv, până la suma totală. Diferența dintre ei și Frida era faptul că în tot acest răstimp ea era conștientă. Îmbrăcată în cele mai frumoase rochii, lipită de schelet precum cel mai fidel partener al ei, ea dansa cu eleganță, pregătită pentru tangoul morții.

Și totuși, dacă nu s-ar fi întâmplat accidentul, n-ar fi existat nici picturile. Nici conviețuirea cu Maestro. Ar fi fost o doctoriță într-un oraș de provincie mexican. Ar fi fost altcineva. Experiența durerii și toate acele operații erau veriga care lega experiența de viață cu tablourile ei, unite cu ața cu care chirurgul coase o rană. Ori ca un cordon ombilical, prin intermediul căruia tablourile ei se hrănesc din placentă, mistuindu-i viața.

Acum a sosit sfârșitul dansului. Și nu doar din cauza pneumoniei care de data asta nu-i mai trecea, o vedea pe fețele celor din jurul ei, când intra Kity în cameră, de regulă tiptil, crezând că doarme. Avea dreptate: dormea sau se legăna

într-un loc confortabil, între vis și stare de veghe, din cauza medicamentelor. Dar în ultimele zile simțea că în ciuda grijii de a nu o răni, Kity se purta altfel. Nu mai era atât de grijulie. Parcă exersează pentru viața de după plecarea mea, i-a trecut ei prin minte. Trebuie să te obișnuiești cu asta ca să poți merge mai departe. Nu era vorba despre ceva anume, o trăda însă câte o mișcare bruscă care făcea zgomot, de pildă când muta scaunul. Sau ochii, în care se cuibărise deja un soi de răceală când se uita spre pat, de parcă nu era nimeni în el.

Kity intuia sfârșitul surorii ei. Știa că agonia nu mai poate dura multă vreme. În corpul acela care se descompunea aproape că nu mai rămăsese nici urmă din Frida. Pleca pur și simplu. Cu fiecare zi părea că stă tot mai mult în acel tărâm dintre lumi, de care era atrasă fără să simtă nicio durere, chiar nicio fărâmă din ea.

De câtva timp nu reușea să detecteze sursa durerii care devenise de prea mult timp parte din corpul ei, aproape sinonimă cu el, dar care acum se făcuse atotcuprinzătoare, se revărsa inundând. Nu mai existau clipe de odihnă, de repaos.

Dezintegrarea este singurul cuvânt exact care mi-a trecut prin minte. Ce prostie să îndrăznesc să sper uneori. La ce bun? Cum ar putea dispărea toată durerea, stăpânul acela demonic? Cum să sper că episoadele de respiro dintre crize vor fi mai lungi și nu mai scurte? La ce mi-a servit toată această autoamăgire? Poate doar să nu înnebunesc de tot. În clipele când mi-a fost prea greu, a fost rezonabil să sper. De fapt mă comportam extrem de rațional, aplicând o tactică. Toată viața mea a fost condusă de acest corp. Uram faptul că sunt redusă la instinctul acela cumplit de autoconservare: fie ce-o fi, doar să trăiesc! Șchioapă, oloagă, de doi bani, vulnerabilă, pe jumătate moartă. Câte zile sau ore mi-au mai rămas de trăit? Simt că încă mă agăț de biata rămășiță în care se răspândește și întinde putregaiul, mai să mă înghită.

Cel mai rău e însă că sunt conștientă că și în puținul ce a mai rămas din corpul ăsta s-ar mai găsi putere să merg mai departe. Fără un picior, fără amândouă, dacă e cazul, poate chiar și fără o mână, oare fără ce se mai poate trăi? Poate că totuși fără inimă? Corpul fizic ar mai duce-o, ar mai rezista. Dar oare ar fi asta viață? Cel mai rău, corpul a acceptat să supraviețuiască fără să simtă nicio plăcere. El, corpul — pentru că noi nu mai suntem una și aceeași. Dacă încă îl simt, iată, mă mișc, mă întorc pe șold, tușesc, mă opintesc — asta nu mai

înseamnă nimic. Mi-e silă. Mi-e silă de mormanul ăsta de carne zdrobită, mi-e greață de concubinajul ăsta. Și iată-mă, la sfârșit, învinsă. Căci ce fac eu? Dis-de-dimineață, cu mintea încă lucidă, îmi pipăi restul de părți ale corpului și-mi număr operațiile!

De ce nu-mi număr orgasmele, care cu siguranță au fost mai multe de treizeci și două? Pentru că orgasmele le-am uitat de multă vreme, pentru că plăcerea se uită mult mai repede decât durerea.

Știu și după miros că ăsta e sfârșitul. Aud cum țărâna de sub mine se desfată cu nerușinare.

În tabloul Rădăcini, *din corpul Fridei culcat pe pământ răsar plante verzi cu frunze cărnoase. Îl înfășoară ca niște tentaculele de animale, se târăsc pe jos de jur împrejur, se strecoară în crăpăturile pământului uscat, sfredelesc adânc, tot mai adânc. În vârfurile lor răsar vlăstari subțiri ca niște vinișoare pline de sânge. E doar o chestiune de timp până când i se va scurge tot sângele în pământul însetat. Inima e deja golită, la fel ca pântecele, prin gaura formată se vede o parte de peisaj. Corpul care zace întins este deja atins de boală și totuși e întreg. Poate că nu a avut putere să picteze descompunerea propriei cărni. De aceea, la prima vedere, privitorilor li se poate părea că a pictat un tablou decorativ, morbid, dar încă frumos, în care excesul de frumos îți înțeapă ochii. Oare prin frumusețe a vrut să stârnească compasiune pentru acea femeie, adică pentru ea, cea care stă liniștită și întinsă, așteptând să fie devorată de plante? Dar, când privești mai atent, observi că Frida stă sprijinită în cot pe o pernă, de parcă s-ar bronza la soare și nu de parcă ar fi pe jumătate plantă. Această autoironie nu mai permite compasiune și derutează.*

Are ochii deschiși, încă e vie, deși din ea cresc plante carnivore. Frumusețea unui cadavru viu, evident, nu e nici plăcută, nici atrăgătoare. Ba dimpotrivă, un corp armonios este prezent aici ca să sublinieze că se risipește inevitabil și se transformă în hrană pentru plante, în îngrășământ organic. De aceea, Frida muribundă nu provoacă compasiune, ci frică de moarte, ale cărei semințe le purtăm cu toții în pântece. Din aceste semințe a răsărit o plantă gigantică care îi sfâșie măruntaiele înainte de vreme.

Dar de ce este oare ea atât de liniștită, de ce nu prezintă semne de agonie? Pentru că agonia ei durează de prea mult timp și s-a deprins deja cu ea. Pare că o ignoră. Evident că ea este omul care-și înăbușă durerea și sfidează moartea. Zace pe pământ, o măruntă concesie făcută privitorului care astfel își va imagina mai ușor apropierea

morții. Dacă ar fi stat în pat, s-ar fi putut crede că toate frunzele sunt pur decorative, o idee simpatică și nu țeava de pușcă a morții. Durerea ei sfâșietoare devine evidentă, urletul ei nu iese din gâtlejul strâns, ci din toată imaginea trupului năpădit de plante. Cum ar putea cineva să-i înțeleagă suferința dacă nu o resimte el însuși prin imaginea cutremurătoare ilustrată de tablou?

Deunăzi, Kity — să fi fost ieri ori o altă zi, nu mai era sigură — i-a adus trandafiri proaspeți. Cei de-un roșu-aprins care se numesc, poate nu întâmplător, Don Juan. Și-a cufundat fața în buchet și a inspirat profund. Sunt obosită, i-a spus ea. Kity a înțeles-o, știa exact despre ce vorbește. În ultimul timp, îi făcea injecții împotriva durerilor. Știa unde-și ascunde Frida provizia de Demerol și de morfină. Treaba era simplă, trebuia doar să umple seringa cu o doză mai mare din substanța aceea binefăcătoare și nu s-ar mai fi trezit.

Eliberează-mă din temnița asta cumplită, i-a spus ea, gândindu-se că acum o roagă s-o salveze, la fel cum, folosind aceleași cuvinte, îi cerșise lui Maestro iubire.

Dar Kity nu i-a răspuns. Nu i-a spus nici da, nici ba. I-a ridicat capul și i-a adus paharul cu apă la buzele uscate. Apoi i-a pus pe frunte o nouă compresă îmbibată în oțet cu apă. Și-a pus mâna rece pe palma arzândă a Fridei și a ținut-o acolo până când temperatura a început să-i scadă puțin. Respira sacadat, fiecare inspirație era un efort. Te rog, i-a spus ea cu voce rugătoare. Te rog.

Înainte să plece, Kity a pus trandafirii în vaza pe care o așezase pe masă, ca să-i poată vedea mai bine. Vin din nou mâine după-amiază, a spus ea. Mâine după-amiază, și-a zis Frida, cât de departe e acest mâine.

Simțea cum arde. Febra o făcuse să o ia razna. În fața ochilor îi zvâcneau pete luminoase, nu mai recunoștea obiectele din cameră, deși se crăpase de ziuă. Oare cât timp trebuia să treacă până la venirea sfârșitului?

Și de ce l-ar fi așteptat?

Moartea dormea de multă vreme cu ea în pat, în locul lui Maestro. Convenția nescrisă dintre ele era ca Frida să nu-i acorde atenție, deși o simțea aproape. Era o colocatară liniștită, nu se impunea și nici nu simțea nevoia să-și facă simțită prezența. Moartea o lăsa în pace până avea să-i vină vremea. Acum însă îi sosise ceasul.

Maestro nu suportă să te vadă în halul acesta, i-a spus deunăzi Kity. Te iubește atât de mult, încât nu poate să se uite la tine când știe cât de mult suferi. Maestro e laș, i-a răspuns ea și în aceeași clipă a regretat brutalitatea celor spuse. Bietul om, nu era el de vină că nu putea să privească dezintegrarea unui corp și moartea în ochi, și-a spus ea. De regulă apărea dis-de-dimineață să-i ureze o zi bună. Ce mai faci, iubire? o întreba el ca să spună ceva. Ce ar fi putut să-i spună, de altfel? Sunt bine, îi răspundea ea, sunt bine, astăzi mă simt mai bine. Mințea, bineînțeles, așa îi era ei mai ușor, așa le era amândurora mai ușor. Se săturase să-i spună adevărul, care oricum nu ducea nicăieri. Nu s-ar fi simțit mai bine, era mai mult decât limpede, și atunci de ce și-ar fi irosit cuvintele? Până nu demult îi dădea un raport zilnic detaliat, îi enumera cu exactitate ce o durea, cum și cât. De fapt, se săturase ea de ea însăși, darămite el? Oricum nu o mai putea ajuta. Cel mult îl putea face să se simtă vinovat că nu o putea ajuta, deși era repede cuprins de autocompătimire. O consecință previzibilă. Știa că răspunsul ei „mi-e bine“ era o justificare ca să-i liniștească conștiința, un fel de binecuvântare ca el să-și continue viața ca și cum totul ar fi fost normal.

Mereu îmi zici că te simți bine, îi spunea cochet Maestro cu un fals reproș.

Nu are importanță, dragul meu, ce îți zic eu, își spunea Frida. E mai important ce nu-ți spun, ai fi putut să înveți asta până acum. Pentru mine cuvintele nu mai înseamnă nimic, mă înțelegi? Mă întreb uneori ce vezi de fapt acum la mine.

Eu aș prefera să nu mă întrebi nimic, să nu vorbesc. Să te culci lângă mine și să mă îmbrățișezi. Să mă încălzești. Mi-e frig, asta aș vrea să-ți spun. Mă înfricoșează frigul din mormânt. Fii cu mine în vreme ce-mi dau ultima suflare, o să-mi fie mai ușor dacă mă ții în brațe, nu vreau să mor și să fiu singură. Ține-mă. N-o să dureze mult, îți promit. Simt, sunt foarte slăbită, abia mai sunt conștientă, abia mai pot privi în jurul meu și înlăuntrul meu. Am mâinile înghețate, iubitul meu, încălzește-mi-le. Voi pleca în tăcere, uită-te cât de liniștită sunt. Nu mai sunt furioasă. Acum doar aștept. Ți-am dat drumul și ție, dragostea mea, copilul meu. Încă de aseară, când ți-am dat inelul pe care ar fi trebuit să ți-l dăruiesc abia la aniversarea celor douăzeci și cinci de ani de căsnicie, peste doar o săptămână. Ce mirat ai fost! De ce-mi dăruiești acum inelul, nu e prea devreme? ai întrebat tu. Iar mie mi-a părut bine că ești mirat. Sperai încă, mi-am spus eu, iar speranța alterna cu deznădejdea.

Știu, unicul meu iubit, e greu atunci când nu-l poți ajuta pe cel pe care-l iubești. Când te uiți cum se chinuie. Plec, o să te părăsesc peste puțin timp, ți-am spus aseară. Și iată, se întâmplă acum. Iar tu nu ești aici. E prea târziu și în zadar să mă întreb dacă mi-ai fost vreodată cu adevărat alături în cele mai grele momente. Când am avortat pentru prima oară, ori când am avut operația la picior sau coloană, când mi s-a pus un nou corset, ori când mă rostogoleam în pat noaptea de durere. Tot timpul erau aici servitoare și asistente, surorile ori prietenele mele. Alături de mine, în cele mai grele clipe ale vieții mele, au fost doar femei, fără ele nu aș fi putut supraviețui. Îmi pregăteau supă, mă spălau, mă schimbau. Mă pieptănau să fiu frumoasă — pentru tine. Să mă pot preface din nou că nu se întâmplă nimic, că nu trec decât printr-o mică neplăcere. Trece și asta, îmi spuneam, trece deja. Vorbea frica din mine să nu te împovărez prea mult, să nu te sperii cu obligații și responsabilități, să nu te plictisească bolile mele. Frica era justificată, pentru că ele te-au plictisit totuși, în ciuda tuturor măsurilor de precauție pe care le luasem, de amăgire și autoamăgire. Tu nu ai avut timp, nici răbdare să te ocupi de mine în felul acela, așa cum nu ai nici acum. Tu faci parte, iubitule, dintre acei bărbați care nu-și aduc aminte să întrebe dacă am nevoie de un pahar cu apă. Tu îmi aduci flori, însă nu și apă. Îi plătești pe alții, în general femei, să aibă grijă de mine. Da, uneori ți-am făcut scene din cauza asta, am aruncat cu lucruri în tine. Într-un acces de furie, de fapt, de neputință. Pentru că n-ai fost alături de mine atunci când am avut nevoie. Dar asta a fost în zadar. Atragi din nou atenția asupra ta, nu ești centrul pământului, a fost comentariul pe care am fost nevoită să-l ascult la adresa mea. Umilită, mâhnită, nu mi-a rămas nimic altceva decât să reiau rolul de eroină. Eroina suportă în tăcere suferința, nu se plânge și nu cere nimic. Face totul de una singură. Și moare singură, asta se înțelege de la sine.

De regulă treceai seara pe la mine ca să-mi urezi somn ușor, deși pentru mine de multă vreme nu mai există o zi bună ori un somn ușor. Simt că mă învăluie ceva lipicios și apăsător care se depune în conștiința mea ca o păcură. Oare și țărâna o să-mi fie la fel de grea? Țâșnesc uneori din lichidul acela vâscos, încerc să scap cu ultimele forțe înainte de a pleca definitiv.

Cât de specifice îmi sunt acea împotrivire, acea rezistență! Nu e ușor să te lași în voia morții, nici măcar atunci când o dorești pe ascuns. Și atunci, lipsești cu zilele. Te comporți ca un puști care chiulește de la școală pentru că știe că

învățătoarea îl va scoate în ziua aceea la lecție. Ah, ce spirit de conservare poate avea ființa umană, care are grijă doar de ea, se cruță doar pe ea, întotdeauna pe ea! Pentru că durerea celuilalt nu e durerea ta. Doar durerea ta te doare, doar ea contează. Și ce face iubitul meu într-o asemenea situație? Are deja o altă femeie, o femeie de rezervă. Ce paradox — Ema te consolează că suferi *pentru mine*.

Nu contest că ai suferi, dar ai început prea devreme să te consolezi (ia te uită, în mine încă se zbenguie simțul ironiei!). Cât de ridicol e comportamentul tău, ridicol, amărât și neînsemnat. Dar asta îmi confirmă cât ești tu de viu, spre deosebire de mine. Te înțeleg, cu ajutorul Emei îți salvezi viața, încercând să-ți îmblânzești în avans pierderea și durerea. Cât de transparent și de simplu e totul. Tipic *bărbătesc*.

Ar fi trebuit să fiu mai blândă cu tine. Însăși prezența ta în viața mea era dovada pe care am căutat-o, faptul că, în ciuda tuturor, nu m-ai părăsit. Am primit din partea ta cât de mult s-a putut. Dar de ce nu ți-am spus toate astea, iubitul meu? Poate pentru că te protejam? Chiar și acum? Poate că bănuiam că nu mă vei putea înțelege și nu voiam să știu asta. E mai bine așa. De fapt mă protejez pe mine.

Mor. Moartea este, știam asta pentru că o pictasem, o chestiune individuală. Dar nu pot să nu-mi doresc să te am alături. Pentru că cel mai greu mi-e să mă despart de tine. Și totuși, tot timpul ai fost alături de mine. Tu ai fost unicul care a găsit calea să pătrundă în singurătatea mea și să se instaleze acolo. Ar fi trebuit să-ți spun asta, dar am fost o lașă.

Una peste alta însă, dragul meu Maestro, lăsând gluma la o parte, pentru mine a fost important să știu că ai văzut ceva în tablourile mele, că te-au impresionat.

Era singură în dimineața acea și se temea. Nu mai era nici eroină, nici actriță. Se temea să adoarmă seara pentru că nu știa dacă se va mai trezi. Dimineața se temea de ziua ce tocmai trecea pentru că dura mult și îi aducea mai multă suferință.

A citit undeva că fiecare om iese întotdeauna în pierdere. În cazul ei însă prin faptul că a supraviețuit paraliziei, accidentului și chiar violului cu o bară metalică, s-a considerat câștigată. Era recunoscătoare că trăia, așa bolnavă, într-o lume de oameni sănătoși și normali. Știa că e o prostie să aduni și să scazi câștigurile și pierderile, că acea aritmetică e aproape ridicolă și, în plus, amintirile o suprasolicitau.

Pe de altă parte știa, de asemenea, că va înceta să mai existe dacă va înceta să-și aducă aminte și era recunoscătoare pentru acea clipă de luciditate dinaintea morții.

Să se elibereze de povara cumplită.

Să taie nodul.

Să se elibereze. Să ierte. Și să se întoarcă în neant.

Nu-i păsa ce se va întâmpla după, când nu va mai exista ea, Frida. Ca să fie ea, avea nevoie de acest corp. Acum îi mai rămânea să facă un ultim efort: să reteze firul acela subțire cu care conștiința se mai ține de trup, de lume. Pentru că doar așa putea zbura și se putea în sfârșit înălța deasupra și în afara oricărui lucru, precum acel fluture minunat care s-a lăsat în zbor odată pe mâna ei.

Și nici nu trecuse bine o săptămână de când își serbase împlinirea a patruzeci și șapte de ani. Știa că e ultima ei aniversare, ultima șansă să-și adune prietenii și să-și ia rămas-bun de la ei. Cristi și Mayet i-au pregătit baia așezând-o pe scaun în cadă. Au săpunit-o multă vreme și i-au spălat părul.

Frida nu a ridicat capul. Evita privirea din oglinda de vizavi de cadă. Cu capul plecat se uita fix la ciot, la piciorul pe care nu-l mai avea. Nimic din corpul ei n-o întrista mai mult decât partea rotunjită a piciorului amputat imediat sub genunchi, cu pielea lui delicată și trandafirie. Și-a amintit de putoarea de dinainte de operație, emanată de propriul ei picior. Era un miros de putregai, dar nu cel pe care-l emană plantele, umed și sufocant, sau acrișor de la fructele terciuite. I se părea că piciorul ei duhnește ca resturile de carne de la măcelărie pe timp de caniculă, duhnea insuportabil de greu, a moarte. Poate că nu era așa, dar a avut impresia că nu scăpase de putoarea aceea nici după amputarea piciorului și nici măcar când i se cicatrizase rana. A rămas ascunsă undeva în ungherele camerei, în cutele cuverturii, sub pernă, la subsuori. Nu se lăsase alungată și se întreba dacă o simt și alții, vizitatorii care tac politicos și pleacă părăsind în grabă camera ei. Simți încă putoarea aceea, Kity? întreba ea. Oare am halucinații? Kity încerca s-o liniștească. Ți se pare, îi răspundea ea, piciorul aproape că nu are miros… I-a șters cu atenție și i-a bandajat ciotul, apoi a ajutat-o să fixeze cu ajutorul unei cureluțe proteza piciorului deja încălțat, care stătea sprijinit de peretele din baie atât de real și în același timp atât de înfiorător.

A apărut în după-amiaza aceea în camera de zi într-o rochie albă cu cizmulițe roșii, conștientă de prostul gust al combinației dintre cele două culori.

Despărțirea regizată de ceilalți era evident un spectacol morbid, dar și vesel. Pentru ultima oară în rolul unei eroine curajoase, mândre, invincibile, își privea oaspeții înghesuindu-se în jurul mesei preapline de mâncare și se sforța să-și arate bucuria. Toată viața ei a purtat acea mască a bucuriei. Nu și în tablourile ei. Ca orice clovn, și ea trăia o viață dublă. Toți acei ani petrecuți în umilință și singurătate se apropiau acum de sfârșit, își spuse. Oamenii văd doar ceea ce doresc să vadă, doar ce se află în culise. Înțelegerea înseamnă responsabilitate. Înțelegerea ar fi presupus și ajutor.

Chiar și atunci când ar fi vrut să mă ajute, orgoliul meu nu le permitea, se gândea privind cum nepotul ei Antonio își îndopa gura cu prăjituri.

În viața Fridei nu mai era de mult loc pentru plăceri. Și totuși, îi era greu să-i părăsească pe toți acei oameni, casa, lucrurile ei… Stătea la masă și privea pepenii verzi tăiați felii, cu miezul roșu, roșu precum carnea. Erau zemoși și vii. Spre deosebire de carnea moartă a piciorului ei. Privesc totul din această perspectivă, deci a venit vremea să plec, și-a spus.

Un băiețel s-a apropiat și și-a pus capul cu drăgălășenie în poala ei. Se pare că va lipsi cuiva. A lăsat un sărut obosit pe obrazul lui moale. Atentă de parcă s-ar fi temut că l-ar putea infecta cu dezintegrarea ei.

Mirosul pielii băiețelului. Intim. Cald. Pielea. Atingerea pielii calde a lui Maestro noaptea în pat, când tresărea în somn și se lipea de trupul adormit, încălzindu-se de el, inspirând mirosul lui de condimente, tutun, fructe uscate. Maestro mirosea atât de puternic a mâncare, încât i-a fi putut mușca din pielea netedă de drag ce-ți era. Ori poate să se convingă că el exista în carne și oase și că stătea culcat lângă ea. De-ar fi putut, de-ar fi avut zile să rămână așa, întinsă lângă el, în timp ce dormea.

Uneori e suficientă doar prezența. O respirație delicată, din ce în ce mai liniștită.

Se temea că moartea o va lua în timp ce dormea, ca în visul acela de demult, după accident. Uneori se trezea sufocându-se. Atunci striga. Dacă nu apărea nimeni, tremura trează până dimineața.

În timp ce mângâia părul băiețelului, se gândea la cât de greu îi e în vreme ce stătea cu ei în seara aceea prefăcându-se că are încă forță. Și că nu mai avea chef să facă spectacol.

La ora opt și-a luat la revedere și s-a retras în dormitor.

O rază de lumină albă se așternuse pe cearșaful de care voia să fugă. A privit injecția de pe tavă. Încă o oră, și-a spus ea, mai avea doar o oră de așteptat.

A trecut cu mâna peste locul gol din pat. Prietena ei Adela era cu ea când doctorul Farill a decis că e ultimul moment în care mai poate să-i amputeze piciorul, nu se mai putea aștepta, ar fi fost prea periculos. Frida și-a scos piciorul de sub cuvertură și i l-a arătat. Nu mai avea degete. Piciorul arăta de parcă nu era o parte din corpul omenesc. Își aducea aminte de chipul prietenei ei când a văzut ceva ce semăna mai degrabă cu o ramură uscată decât cu un picior. Amputarea nu era decât o parte tehnică a chestiunii. Oricum nu mai servea la nimic, spusese Adela cea înțeleaptă, reprimându-și cu greutate durerea. Își aduce aminte cum și-a pipăit atunci pentru ultima oară piciorul înnegrit și chircit. Nu simțea nimic, nici degetele care-i atingeau pielea. Din nou, pentru a nu știu câta oară, își spunea că tocmai acel picior i-a croit destinul. Ca și umbrela de soare uitată, Maestro, care coborâse de pe schele să-i vadă tablourile, Kity goală în atelierul lui… Ori poate că toate astea nu erau decât un șir de coincidențe?

În viața Nataliei singura coincidență era întâlnirea ei cu Troțki la Paris. Dacă în ziua acea nu ar fi plecat la vernisaj, nu l-ar fi întâlnit. Ulterior, nimic nu s-a mai desfășurat la voia întâmplării. Viața Nataliei a fost condusă de voința și logica singurului om care l-a hăituit pe Troțki. Dacă ea însăși nu ar fi urcat în autobuz, nu ar fi avut accident, iar durerea nu i-ar fi sălășluit în corp și nu i-ar fi condus viața. Coincidența înseamnă destin, își spunea în timp ce-și pipăia piciorul deja mort, luându-și rămas-bun de la el.

Înainte de operație și-a privit această parte a corpului putrezind și-și imagina că va putrezi cu totul treptat în sicriul de sub pământ și se va transforma mai întâi într-o grămadă de carne împuțită în putrefacție, iar apoi va deveni una cu țărâna. La gândul acesta i s-a făcut greață mai mult decât de la putoarea propriu-zisă. Promite-mi că mă veți incinera, i-a spus surorii ei. Kity a făcut ochii mari și a privit-o înfricoșată, ceea ce Frida disprețuia și de regulă o scotea din minți. Promite-mi! a țipat la ea. A fost nevoită să-i promită. Și Maestro i-a promis, deși a încercat s-o convingă că delira. De ce vorbești de incinerare, o să-ți fie mai bine după operație, a spus el. Știa că spune asta pentru că ea era încă în stare să ridice tonul, cât de bine îi cunoștea puterea de autoamăgire.

Cât de tare te temi de moarte, i-a replicat ea ironic. Maestro s-a schimbat la față și, așa uriaș cum era, s-a aplecat s-o sărute, deși simțea mirosul neplăcut pe

care-l emana corpul ei bolnav și putoarea piciorului ei atât de aproape. În clipa aceea i s-a părut că Maestro e mai curajos, pentru că ea nu mai suporta putoarea dulceagă a cangrenei. Toată viața a urât piciorul acela bolnav și dezgustător, de parcă nu ar fi fost al ei. După ce l-au retezat în cele din urmă, ura ei — acea parte întunecată pe care toată viața a reprimat-o și a ascuns-o prefăcându-se veselă — a țâșnit la suprafață. Era o invalidă, acum nu se mai putea ascunde sub fuste lungi ori să joace teatru. Îi lipsea o parte a corpului și, mai mult ca niciodată, simțea că e complet expusă și vulnerabilă. Toată strategia ei de apărare se prăbușise. După operație a început să se urască.

Ca și cum acea repulsie resimțită față de picior rămăsese în restul corpului și-l otrăvea.

Când a rămas fără picior, Maestro a comandat o proteză din lemn. Proteza era executată perfect, avea o formă pe care piciorul ei nu o arătase niciodată. Gamba plină, degetele frumos fasonate, cu unghii vopsite, chiar și culoarea era identică cu cea a pielii ei. Acel picior artificial era de departe mai frumos decât cel real și de aceea morbid de atractiv. Îl lua în mâini și-l privea cu curiozitate și admirație. Aproape că nu-mi pare rău că am rămas fără picior, acum am înlocuitorul ăsta minunat — i-a spus lui Kity zâmbind după o lună de la amputare. Era în stilul ei să rostească asemenea cuvinte surprinzătoare, și-a spus Kity. Nu i-a răspuns nimic. La fel de bine se putea întâmpla ca în clipa următoare să-i arunce aceeași proteză în cap, își schimba dispoziția atât de repede, încât nimeni nu-i putea urmări stările.

Odată cu proteza a primit cadou și o pereche de cizmulițe noi, roșii, din cea mai fină piele de vițel, cu clopoței brodați cu fir de aur. Încă mai miroseau a piele nouă când a deschis cutia. Era atât de veselă, încât pentru prima oară după operație i-a zâmbit lui Maestro, care stătea la marginea patului ei, fermecat de buna ei dispoziție. Nu fi îngrijorată, Frida, o să și dansezi, i-a spus el vesel. Și-a îmbrățișat cizmulițele noi ca un copil care-și strânge la piept jucăria nouă. Maestro i-a nimerit gustul, culoarea și modelul. Știa că îi vor aduce aminte de cizmulițele vechi din copilărie, primele pe care le primise după ce zăcuse în pat din cauza poliomielitei și care reușiseră să-i ascundă piciorul mai subțire. Le-a purtat și pe cea mai mare caniculă până când i-a crescut piciorul și a primit altele noi. Încă le mai păstra ca amintire. De atunci deja, cu prima pereche de cizmulițe, a început să stăpânească arta camuflajului. Noile cizmulițe roșii îi vor

servi ca să-și ascundă proteza. Va putea să meargă din nou, chiar mai bine decât cu piciorul bolnav, i-a spus și l-a sărutat entuziasmată.

De câte ori încălța acele cizmulițe fermecate, da, așa le spunea, i se părea pentru o clipă că e întreagă. Aspectul ei putea înșela orice trecător ocazional. Dar se obișnuise ca înfățișarea sa să înșele, să seducă, să fascineze. Mersul cu ajutorul protezei era însă cu totul altceva. Solicita un nou fel de efort. Trebuia, ca un copil, să învețe să meargă din nou. Mai întâi se așeza la marginea patului și desfăcea bandajele de pe ciotul piciorului. Kity îi întărea cu niște curelușe de piele proteza. Trebuia aranjată în așa fel încât ciotul piciorului să intre bine în lăcaș și să n-o jeneze în timpul mersului, ca piciorul de lemn să-i ofere sprijin, dar în același timp să fie comod ca o încălțăminte purtată. Apoi se ridica ajutată de sora ei, care o lua de braț și o trăgea brusc în sus. Era slabă, nu avea nici cincizeci de kilograme. Parcă ești un sac de făină, spunea Maestro râzând când o ridica și o punea în pat. Acea discrepanță dintre ei doi îl amuza — într-adevăr părea un elefant pe lângă o porumbiță, așa cum le spuneau prietenii. Părea ridicol de minionă și ușoară lângă un bărbat ca un uriaș. La început, stătea puțin timp sprijinindu-se doar pe propriul picior. Trebuia să-și găsească echilibrul și nu se încumeta să repartizeze greutatea și pe celălalt picior, cel nou. După amputare, senzația că-și simte încă piciorul era mai puternică decât faptul că acum în loc de picior avea o proteză. Dar perseverența era întotdeauna punctul ei forte. Ținându-se de Kity sau de Maestro, de pat, masă sau scaun, exersa deja primii pași.

Pașii ei erau la început rigizi de parcă tot trupul îi era confecționat din lemn. Doar dorința de a purta cizmulițele roșii o împingea să reziste. O enerva lentoarea și neîndemânarea propriilor mișcări. I se spusese că toate acestea vor dispărea cu timpul, că mișcările i se vor înmuia și va învăța să umble relaxat, natural, de parcă ar fi făcut asta dintotdeauna.

Deși cu pași șovăielnici, nu a renunțat să exerseze. Maestro era încântat de progresele ei. Când a venit pe neașteptate și a găsit-o trebăluind ceva în bucătărie, a îngenuncheat și i-a sărutat proteza. O să fie totul bine, iubire, i-a spus el, o să poți merge, o să poți chiar dansa, te cunosc eu bine. Frida i-a mângâiat părul cărunt, deja rar. Au emoționat-o cuvintele lui și nu avea putere să spună că e deja prea târziu și că nu are forță să danseze.

Dar a început totuși să danseze. Apoi avea să i se pară că doar a visat, dar după doar trei luni de exersare s-a obișnuit atât de mult cu proteza, încât a reușit cu adevărat să și danseze. Făcea piruete și era mai sigură de picioarele ei decât fusese vreodată. Știa chiar pașii unui dans complicat, precum *jarabe tapatío*, pe care-l cunoștea din copilărie. Entuziasmată, uita de picior și dansa din ce în ce mai repede până când se prăbușea obosită pe pat, gâfâind, îndrăgostită de aceste mișcări. Frida, femeia cu un picior, veniți să vedeți cum dansează! Circul se află doar astăzi în orașul vostru, nu ratați această ocazie! râdea Kity. Era ultima dată când, deși fără picior, avea sentimentul libertății de mișcare. În timp ce dansa, sunetul tocurilor răsuna pe podeaua de lemn și era sunetul victoriei ei, a încă unei victorii asupra corpului, asupra propriei persoane. Era din nou pe picioare, din nou prezentă vechea Frida.

Cizmulițele, pantofii ortopedici, corsetele, protezele, căruciorul pentru persoane cu handicap — toată viața ei a avut nevoie de accesorii ajutătoare. Piciorul uscat la începutul vieții, amputat la sfârșit.

Între cele două evenimente — accidentul, Maestro și efortul de a supraviețui și de a ascunde piciorul ciung, cicatricile, bolile, tristețea, singurătatea. O singurătate insuportabilă.

Piciorul de lemn i-a readus pentru o clipă pofta de viață. Dar în zadar a reînvățat să meargă, durerile de spate au devenit atât de puternice, încât cu greu reușea să se ridice din pat. Deși imediat după operație a simțit o ușurare, i-a devenit foarte limpede că nu se va mai reface, că osteomielita nu va da înapoi. Nu mai merita să depună efort pentru a merge. Căruciorul de invalid îi era suficient atât cât avea nevoie să se miște. Nu-i rămânea nimic altceva de făcut decât să ia analgezice, somnifere, injecții împotriva durerilor. Să-și potolească durerea, să-și adoarmă demonul erau singurele lucruri care-i treceau prin minte. Înghițea pastilele cu pumnul, fără să le mai numere. Nu mai putea picta. Era conștientă că depusese armele. Se scufunda, dispărea. Părea că amputarea fusese deja prea mult.

Corpul ei se degrada din ce în ce mai mult, acea chintesență lăuntrică care o ținea în viață se consumase. A rămas doar carcasa, o structură transparentă și sfărâmicioasă, la fel ca la unele specii de insecte.

Se simțea ca un animal rănit care se stinge singur în pădure.

Același cer învolburat și pustiu, același pământ neroditor ca în Fetița cu masca morții. *Făptura însingurată era de data aceasta nu un copil, ci un cerb cu chip de om. E fața feminină a Fridei, dar care poartă pe cap coarne de mascul. În corpul cerbului sunt înfipte nenumărate săgeți. Din răni curge sânge, șiroaie de sânge se scurg pe trupul nobilului animal încă în viață. La prima vedere pare că cerbul rănit se va prăbuși dintr-o clipă în alta, orice animal astfel rănit s-ar fi prăbușit deja. Dar nu și Frida. Animalul este pictat în timpul unui salt și e greu de zis dacă rănile i-au atins inima, ori grumazul, care sângerează cel mai mult. Chipul Fridei este liniștit: mă puteți răni, dar săgețile voastre nu-mi vor pricinui moartea. Voința mea de a trăi este mai puternică decât aceste răni. Rănile mă dor, dar m-am obișnuit să suport durerea. Voi supraviețui. Animalul Frida va supraviețui. Nu se va prăbuși pe pământ. Nu se va pierde printre copaci. Nu-l vor ajunge nici vânătorii și nici câinii. Va evita moartea, încă o dată.*

În ultimele zile i-a apărut în fața ochilor de mai multe ori acel tablou cu cerbul rănit. Știa că săgețile au pătruns prea adânc în carne. Cerbul va sângera până la ultima picătură, va cădea, a căzut deja. Nici noile cizmulițe roșii, nici proteza nu o vor ajuta să se ridice, să stea pe picioarele ei și să fugă din calea vânătorilor. Nu i-a mai rămas decât să-și aștepte moartea. Ori poate totuși va încerca să se ridice, încă o dată?

Cu zece zile înainte de moarte a participat timp de patru ore pe ploaie, alături de Maestro, la un marș stradal în semn de solidaritate cu guvernul Guatemalei. Doctorul îi interzisese orice ieșire. Bineînțeles că nu l-a ascultat. Nu a încercat să meargă, era prea slăbită să facă asta. Ședea în căruciorul de invalid. Maestro, care împingea căruciorul, o tot întreba dacă nu îi e cumva frig și verifica să fie bine învelită cu pătura. Nu simțea nici frigul, nici căldura. Era cu el și cu oamenii aceia de patru ore pe stradă.

În fotografia cu ultima ei apariție în public are fața slăbită și ochii înfundați în orbite. Cu capul acoperit de o basma, evident sforțându-se să zâmbească, părea că are șaizeci de ani și nu patruzeci și șapte cât urma să împlinească peste câteva zile. Și-a ridicat anevoie mâna dreaptă și a strâns pumnul. Palma ei înduioșător de mică și brațul slab nu mai amenințau pe nimeni. Maestro și-a așezat mâna pe umărul ei de parcă ar fi protejat-o, deși nu putea s-o protejeze. Pe Frida nu putea nimeni s-o apere de ea însăși.

La marș au participat mii de oameni. Auzea zgomotul pașilor lor, zgomotul mulțimii de oameni. Auzea cum cântă Internaționala, cântecul începuse undeva din spate, iar apoi, în valuri, a ajuns și până la ei, în primele rânduri. Cineva i-a pus în trecere în poală o garoafă roșie și deodată i-a trecut prin minte că participă la propria înmormântare. A cuprins-o tristețea.

De ce a plecat în ziua aceea pe ploaie, în ciuda recomandării doctorului, la manifestație, riscând să facă pneumonie? Oare era conștientă de pericol? Politica nu o mai interesa. Nici măcar de sănătate nu-i mai păsa după amputare. Dorea însă să fie alături de Maestro, a încercat să fie parte din viața lui până la sfârșit.

Și-a dat seama că i se apropie sfârșitul în momentul când a părăsit-o vanitatea și când, în ziua aceea — de fapt cu zece zile înainte, deși acum i se părea că trecuse mult timp —, a ieșit să demonstreze fără pic de machiaj pe față, fără să se fi coafat, ori îmbrăcat cu haine vesele. Până nu demult n-ar fi ieșit pe stradă așa, pentru că s-ar fi simțit de parcă ar fi fost în pielea goală.

Pentru ea, aspectul exterior era expresia existenței. Nu era doar o problemă de estetică, ci o tactică deliberată de a distrage atenția de la defectele ei. Și cea mai importantă era dorința ei de a fi remarcată. Striga: Priviți-mă, sunt în viață!

Înfrumusețarea aceasta avea aceeași semnificație ca rama autoportretului din tabloul Ramă *ca parte integrală a picturii. Fără păsărelele și florile care-i încadrau chipul nu ar fi obținut seninătatea cu care respira tabloul. Culorile roșul-aprins, trandafiriul, portocaliul și albastrul se reflectau pe chipul ei precum reflexele soarelui pe luciul apei. Rama domină tabloul, deși Frida are grijă ca ochii privitorului să nu se oprească doar asupra acestei rame exotice, care trimite spre chipul și zâmbetul ei. Acesta este unul dintre rarele autoportrete unde se întrezărește un zâmbet. Cu o crizantemă galbenă în păr, pe un fundal albăstrui, tabloul* Ramă *este, la fel ca toate celelalte autoportrete ale sale, expresia stării sale lăuntrice.*

Și ultimul ei tablou, curat și precis, Autoportret cu dr. Faril, *a fost pictat fără vanitate. Părul Fridei este pieptănat ordonat, dar fără podoabe, ea e îmbrăcată simplu, într-o fustă neagră și o tunică albă, largă. Are fața chinuită cu o mină serioasă. De parcă nu i-ar fi fost de ajuns să-și picteze corpul rănit, acum se picta în ultima fază a vieții cu un corp neputincios, istovit în căruciorul de invalid. Se dezgolise încă o dată, dar altfel. Oare în câte feluri se poate arăta degradarea trupului? Camera e goală. Portretul doctorului de pe șevalet este minuțios pictat,*

aproape fotografic. Frida ține în mână paleta, dar în loc de culori, pe ea se află o inimă uriașă de om. Din pensulă picură sânge.

Dar nu era vorba că nu avea putere să se facă frumoasă. Putea s-o roage pe servitoarea ei, pe Kity ori pe vreo prietenă să-i pieptene părul și să-i împletească panglici și flori ca de obicei. Problema era că nu mai simțea nevoia s-o facă. Vanitatea e obligatoriu legată de corp, de viață. Iar în ziua aceea Frida se afla în altă parte, afară din trupul ei.

Oglinda era fixată încă pe pat, deasupra tăbliei. Luni de zile s-a privit transformându-se din ce în ce mai mult în propria-i caricatură. O femeie tot mai puțin cunoscută stătea culcată în patul ei, ocupa locul ei, vorbea prin gura ei. Când era machiată, chipul îi părea și mai grotesc. Își scotea ochii în evidență cu un creion dermatograf negru, dar pentru că mâna ei nu mai avea aceeași siguranță, liniile nu mai erau netede și precise. În loc de ochi, vedea două pete negre de culoare mânjită. Și gaura de un roșu sângeriu care trebuia să-i fie gura. Părea că fața aceea din oglindă o ironiza și-i spunea: Tu nu mai locuiești aici. Pleacă de aici odată, cară-te pentru totdeauna.

Într-un final a scos din sertar două sticluțe cu morfină. Două, pentru orice eventualitate. Le-a strâns în mână și a așteptat să se încălzească.

De câte ori își amintea că murise o dată, de câte ori încerca să-și aducă aminte de toate operațiile și toate dățile în care își pictase moartea, pe a sa și a altora, toate acele schelete și cranii, fetușii săi morți și copiii morți ai altora, se întreba ce o mai ține în viață. Ce mai avea de terminat? Apucase să meargă la vernisajul primei sale expoziții mexicane, și-a serbat aniversarea, și-a văzut prietenii, și-a luat rămas-bun de la toți în gând, chiar și de la Maestro. Cei apropiați știau că această schimbare, această rostogolire a ei la vale dura deja de trei ani. Trăia pentru că nu-și accepta realitatea. Acum o acceptase. Renunțase la luptă. Uneori nu vorbea zile în șir, se uita doar pe fereastră în curte. La pomi, păsări, ploaie. La cer. Era trează, dar complet absentă. Prețul controlului asupra durerii era absența, trăinicia, dar nu viața. Viața ei era guvernată de Demerol.

Acum tot ce-și dorea era ca moartea să n-o ia pe nepregătite. De ce-ar mai aștepta dimineața? De ce, cu ce drept ar ruga-o pe Kity să-i facă injecția letală când era încă conștientă și putea să ia propria-i decizie? Și pentru că avea și putere s-o ducă la capăt. Pentru că, atâta timp cât era conștientă, se temea că va

închide ochii și va pleca, fără să-și dea seama că pleacă pentru totdeauna. Nu știa de ce, dar teama de o moarte de care să nu-și dea seama era mai puternică decât însăși teama de moarte.

Și-a dorit să fie lângă Kity și s-o țină de mână, așa cum o făcuse de atâtea ori când i se punea masca cu formol pe față în sala de operație.

Era liniștită. Finalul ei, știa, nu va fi altfel decât atunci când era adormită înainte de operație. Va fi o pierdere bruscă a cunoștinței și sub nicio formă o dramă cu bocete și horcăituri. Simțea că de lumea aceasta o ținea legată doar sfidarea și dorința ei de a nu ceda în fața morții. Ea trebuia să-și decidă moartea, ea singură.

Și-a adus aminte de sinuciderea lui Dorothy Hale. Când a pictat la comanda unei doamne din New York portretul tinerei actrițe decedate, prietena ei, Dorothy Hale, portret pe care voia să-l dăruiască mamei acesteia, doamna respectivă a fost profund jignită de tabloul întunecat pe care l-a primit. În loc de portretul unei fete foarte frumoase, Frida și-a pictat propria sinucidere. Și, ca într-un film, a pictat cum ea cădea de pe vârful unui zgârie-nori, ca o mică siluetă care creștea cu cât se apropia de pământ. Iar, la final, pe Dorothy zăcând pe trotuar moartă. Rigidă ca o păpușă, cu ochii deschiși, într-o rochie neagră, elegantă care nu se șifonase după cădere. Sub capul drăgălaș se întindea o băltoacă de sânge, iar pe chip îi erau doar câteva picături. Doamna îngrozită a mărturisit ulterior că a vrut să distrugă tabloul.

Am fost atât de nemiloasă, de crudă cu biata Dorothy. Tabloul acela e… atât de rece. Asta pentru că disprețuiam sinucigașii. Eram furioasă pe ea. Pentru că era tânără. Pentru că era frumoasă. Pentru că era sănătoasă și a aruncat toate astea pe fereastră. Mi se făcuse rău la gândul că a nesocotit viața, că s-a dezis de ea. Dacă ar fi simțit o dată, măcar o singură dată durerea pe care o simțeam eu în fiecare zi — mă gândeam în timp ce pictam — ori dacă ar fi fost nevoită să stea culcată într-un corset din ghips, neclintită, măcar o săptămână, nu ar fi decis să sară. S-ar fi bucurat de orice clipă petrecută fără durere, eliberată de acest corset. Am crezut întotdeauna că sinuciderea e cea mai simplă soluție și de aceea mi s-a părut un act de lașitate. Pe lași nu-i puteam suferi. Oricine poate găsi cel puțin un motiv să dorească să-și ia viața. Nu e ușor să te confrunți cu acel gol. Dar și mai greu e să conviețuiești cu demonul durerii. Fiecare dintre noi e dator să facă

cât de bine poate în situația dată, pentru că sensul vieții e tocmai ideea de a trăi. De a exista, în ciuda a orice. De a simți, de a privi, de a participa. De a te bucura. Nu ne e dată o a doua șansă, o altă viață.

De aceea, atunci nu eram pregătită să-i iert lui Dorothy gestul de sinucidere. De aceea tabloul e atât de rece, în el nu se vede singurătatea ei, suferința care o distrusese și acea clipă când s-a aflat pe marginea prăpastiei, singură. Chipul ei nu exprimă groaza față de ceea ce urma să facă, țipătul care s-a auzit ca un ecou în dimineața aceea devreme în timp ce cădea prin ceață. Ori poate că totuși, cu o clipă înainte de a păși în gol, era liniștită, împăcată cu decizia luată? Pentru că siguranța, indiferent care ar fi ea, aduce împăcare.

Am descoperit ulterior — prea târziu pentru tablou — că există o limită. Ființa umană are dreptul să ia o asemenea decizie atunci când pierde controlul asupra corpului său, asupra propriei sale vieți. Atunci când exiști doar ca un ciob, ca o moluscă, ca un cadavru viu. Când viața nu mai e viață, ci doar supraviețuire biologică, când exiști așa cum există lucrurile fără viață. Atunci moartea poate fi o consolare.

Trebuia să plece. Era umilitor să moară așa, pe bucăți. Dura prea mult timp, se temea de indiferența celor din jurul ei. Nu te poți baza prea mult pe compătimirea oamenilor, e un efort epuizant. Văzuse asta la Maestro și la Kity, la nepoata și prietenii ei, la medicul curant și chiar la menajeră. De câte ori intrau în camera ei, remarca o schimbare pe chipul lor, ca și cum ar fi stat în fața ușii înainte de a intra, ca să-și aranjeze zâmbetul care nu li se potrivea și ascundea de fapt cu totul altceva. Nerăbdare? Surprindere? Așa cum se ițesc șuvițele de păr nespălat de sub căciulă. Uneori se zărea și bucurie, se bucurau că e încă în viață. Încă — acesta era cuvântul-cheie. Dar când agonia durează și tot durează, apare o insensibilizare în momentul în care moartea e certă. Nu rămâne decât așteptarea. Certitudinea nu e un pretext pentru nerăbdare — ar fi fost nepoliticos să arăți că ești nerăbdător —, nu, nu le putea reproșa o indiferență prost mascată.

Pleca pentru că revenise vechiul sentiment al neputinței și rușinii, nu mai găsea în ea putere cu care să se împotrivească acelui sentiment. Spiritul ei fusese amorțit de sedative, ochii îi erau tulburi, mișcările, anevoioase. A rămas doar să ceară ajutor, să înjure, să stârnească milă. Și cel mai rău era că fusese din nou redusă la statutul de copil neputincios, de data asta fără speranță de revenire.

Corpul ei se uzase de tot, iar ființa ei lăuntrică se atrofiase. Pe vremuri era bolnavă, dar nu doar și exclusiv bolnavă. Acum moartea îi acoperise pielea ca un palton. I s-a așezat pe mâneci, i-a aranjat gulerul, s-a instalat confortabil și aștepta. Nu-i mai lăsase spațiu pentru ea. Frida era izgonită pentru că moartea era extrem de indiferentă față de corpul unei persoane pe care-l luase în stăpânire

De aceea sinuciderea era o soluție logică. Decizia ei, era convinsă de acest lucru, era expresia curajului și nu a slăbiciunii. Ori a temerii. Va fi un act al *propriei mele voințe* înainte de dezintegrarea definitivă a personalității mele, un act de sfidare, și-a spus ea.

Atunci când s-a gândit la motivele sinuciderii, știa că ar fi avut nevoie de afecțiune, iar Maestro nu-și mai făcea timp de ea, nu de atât cât i-ar fi fost ei de ajuns. Cum să-i spună că are nevoie de tot timpul lui? Reușea să-l facă să stea cu ea doar când era convins că se simte realmente rău. Și atunci stătea cu o oră sau două mai mult. Era conștientă că, cerșindu-i mila, făcea ceea ce disprețuise o viață întreagă. De asemenea, știa că, după un timp, compasiunea se topește și lasă în loc oboseală. Maestro se apăra de șantajul ei. L-a împins până într-acolo încât se refugia la amanta lui, în politică, ori în compania altor oameni. Cât mai departe de patul ei de bolnavă.

După două tentative nereușite de sinucidere din ultimul an de zile, Maestro încerca s-o convingă cât îi era de necesară și că fără ea nu putea trăi. Acum îi era limpede că era o minciună, una frumoasă și generoasă, totuși o minciună de-a lui. Și încă o dovadă a vanității și a autoamăgirii ei. Pentru că de ceva vreme oricum trăia fără ea.

Încă mai stătea culcată pe pat și se mișca doar foarte puțin. Vorbea cu greutate. Nu mai era aceeași ființă și Maestro o știa. Doar compasiunea și datoria îl obligau să-i fie alături. Nu mai trebuia nimănui, și asta era o ocazie bună de plecare, printre altele. Iar motivul era mai mult decât evident: pierderea controlului, dezintegrare, inexistență.

Iartă-mă, dragul meu, am fost aspră față de tine. Inutil de aspră și dezamăgită. Nu vreau să plec așa, dar nu mai am timp pentru nimic altceva decât să-ți cer iertate. Am greșit având acele așteptări. Am așteptat din partea ta mai mult decât ar fi putut să-mi ofere cineva. Cu ce drept? Pentru că am avut așteptări mai mari chiar și de la mine? Pentru că a trebuit să cer în viață mai mult ca să pot primi

mai puțin? Justificări simple și cu totul rezonabile… Și totuși, a trebuit să treacă o viață întreagă ca să înțeleg că nu toți oamenii sunt egali și că fac doar ceea ce pot, că oferă doar atâta cât au — și că toate acestea sunt neprețuite. Am fost o ființă mică, oarbă, care a luptat cu deznădejde să supraviețuiască. Și mă tem că în miopia mea nu am văzut oamenii așa cum erau ei, ci așa cum ar fi trebuit să fie. Am provocat amândurora o suferință inutilă. Da, acum îmi dau seama că am avut de la viață așteptări mai mari decât suferințe. Iubirea ta, Maestro, ar fi trebuit să fie rezolvarea tuturor problemelor mele. În iubire am văzut salvarea. Iubirea a fost religia mea. Oamenii au nevoie probabil să-și inventeze un dumnezeu. Ce altceva ar fi putut urma decât o suferință mai mare și o dezamăgire pe măsură? Pentru că nu există mântuire.

La urma urmelor, ce este iubirea? Acum mi se pare că e doar un cuvânt pentru un șir întreg de sentimente, de la afecțiune la solidaritate și la pasiune. Pentru că nu trebuie să uităm că limba e un instrument inexact, spre deosebire de pictură sau muzică. Iubirea este un numitor comun, un coș banal în care arunci de toate. Un caiet în care faci tot felul de însemnări, așadar.

E târziu acum să afirm că ți-am pus în cârcă o responsabilitate prea mare cu toate pretențiile mele exagerate de a mă face fericită și să mă salvezi așa. Ai fost obsesia mea, am făcut o fixație pentru tine. Numele tău a fost pentru mine sinonim cu fericirea. Bineînțeles că nu puteai face minuni pentru că nu-ți era în putere s-o faci. Sunt vinovată, Maestro, că te-am transformat într-un zeu și ți-am dat o sarcină dumnezeiască, iar ulterior am fost dezamăgită că nu ai putut s-o îndeplinești. Biata nebună, Frida ta, insuportabil de pretențioasă și tocmai de aceea insuportabil de nefericită.

Și cel mai rău era că am crezut cu tărie că *am vreun drept* asupra ta, asupra iubirii tale, asupra vieții tale. Nu, oamenii n-au niciun fel de drepturi și nici garanții pentru absolut nimic. Oamenii există, se zvârcolesc, sunt mai mult sau mai puțin singuri și asta e tot.

Oamenii nu pot oferi mai mult decât au, și-a spus ea și și-a adus aminte de o întâmplare veche aproape uitată, când a trăit această experiență cu o fată care s-a sinucis în fața ei. Și-a adus aminte de ochii de nebună în care lumina pălea. Era obsedată de Frida și visa să facă dragoste cu ea. Dar Frida nu simțea decât repulsie. A interzis să i se mai dea voie să intre în casa ei. Și totuși, în ziua aceea a venit la ea la atelier, probabil că menajera nu era acasă și așa a reușit să intre.

De îndată ce a apărut în pragul ușii a amenințat-o pe Frida că, dacă nu-i va fi în sfârșit milă de ea, se va omorî cu mâna sa. Frida — își aducea bine aminte — a izbucnit în râs. Râdea cu voce tare, un râs deșănțat, crud. Nebuna a repetat: Mă omor. Frida ședea și o privea. Era palidă la față. Buza de jos îi tremura necontrolat. În mâna întinsă spre ea a văzut sticluța, dar nu s-a clintit, nu a încercat s-o împiedice să-i înghită conținutul. Nu a luat în serios amenințarea.

Brusc, fata a sorbit până la fund soluția incoloră. Frida a privit cum fata se prăbușește, cum i se ridică fusta, dezgolindu-i coapsele seducător de albe și cum se rostogolește sticluța pe podea. Stătea deasupra ei neclintită. Nu a chemat ajutoare. Nu a simțit nimic în timp ce ochii fetei care agoniza se uitau direct la ea.

Niciodată nu a mustrat-o conștiința din cauza acelei întâmplări. Dimpotrivă, simțea silă față de șantajul emoțional și dispreț față de nesocotirea vieții. Acum îi era pentru prima oară silă de propria ei persoană. Cu ce era ea diferită de fata aceea? Oare nu era și ea obsedată de Maestro, oare nu încerca și ea să-i cerșească mila în fiecare zi, obligându-l să-și petreacă timpul împreună împotriva voinței sale? Oare nu-l șantaja și ea emoțional? Și, până la urmă, oare nu avusese și ea două tentative de sinucidere, în același mod și din același motiv ca și fata aceea nebună? Prima oară, Maestro și-a explicat gestul ca fiind din cauza geloziei, iar a doua oară, din cauza băuturii? În ambele cazuri avusese dreptate, dar motivul avea mai puțină importanță.

Aseară, de fapt chiar cu câteva ore înainte, l-a auzit pe medicul curant avertizându-l pe Maestro că starea ei de sănătate era foarte gravă. Da, da, i-a răspuns Maestro absent. Dar e într-adevăr foarte gravă, a repetat medicul avertizându-l. Da, a spus Maestro și a continuat să vorbească despre cu totul altceva. Cuvintele respective le-a receptat ca pe o informație secundară, pe lângă atâtea altele — ca de pildă că trebuia să plătească vreo factură, să răspundă la o notificare a avocatului, să sune la galerie… Da, da, Frida se simțea rău, dar nu era nicio noutate și nici ceva neașteptat.

Deși cuprinsă de febră, Frida a auzit tonul serios și insistența din vocea medicului. A auzit și răspunsul nervos și obosit al lui Maestro. Și parcă în clipa aceea a plesnit deodată ceva în ea. Acea coloană de piatră imaginară s-a prăbușit, s-a fracturat și a plesnit și ultimul fir care o mai ținea între oameni.

E timpul, a decis ea, a sosit vremea.

Ultima dată când a încercat să se sinucidă a fost un gest irațional, de disperare, amatoricesc, săvârșit într-o clipă de depresie. La fel ca fata aceea, a scos din sertar și din cutii toate proviziile de medicamente, le-a scuturat, le-a amestecat și le-a înghițit. Ultimul lucru de care-și aduce aminte a fost senzația de greutate de plumb în pleoape și membre. Nu se pregătise, era gestul unui om disperat.

Cel puțin s-a convins ce ușor și fără durere se poate pleca din lumea asta. Acum a luat o decizie matură și rațională, cât timp mai era lucidă. Voia să fie lucidă până la capăt. Cunoștea moartea prea bine ca să depună armele în condiții impuse. Condițiile morții, ca și ale vieții, și le-a stabilit singură. Știa că mulți vor crede că un om care și-a iubit viața atât de mult nu putea să atenteze la propria viață, fără să realizeze că tocmai ăsta era motivul ei: cel care-și ia viața vrea să fure clipa aleasă de moarte.

Mai târziu, când doctorul și încă câțiva vizitatori au rămas singuri, a scos un inel vechi de aur superb prelucrat. De ce-mi oferi acum cadoul ăsta? s-a mirat Maestro.

Pentru că presimt că te voi părăsi curând, i-a răspuns ea.

Dar el nu a ascultat și nu i-a auzit vorbele rostite. Ca de atâtea ori până acum, a avut senzația că vorbele ei se scurg ca o salivă, că urechile lui nu percep decât sunete nedeslușite, niște aiureli fără sens, un zgomot puternic. Poate că n-o auzea, pentru că vedea cum deschide gura ca un pește și că nu iese niciun sunet, doar apă. Ori poate că-i scăpa sensul cuvintelor, sunetul lor se lovea de el și se întorcea ca un ecou în gol. Nu mă auzi, nu mă auzi, urla ea lovindu-l cu palmele pe piept în vreme ce el se minuna sincer. Dar nu mai avea forță să-i tot explice.

Era sigură că Maestro va aranja în așa fel lucrurile încât sinuciderea ei să nu se transforme în scandal, la fel cum o făcuse și pentru fata aceea. Niciodată nu s-a aflat de cazul ei. O să facă asta pentru ea, dar și pentru sine. Maestro nu va permite ca această sinucidere să păteze imaginea soției lui, o personalitate de excepție, remarcabilă, care a trăit și a pictat sfidând destinul — vesela și strălucitoarea Frida. De fapt, pe cine interesa o Frida neputincioasă și depresivă care nu mai putea picta, o Frida al cărei corp se descompunea răpus de infecție, iar spiritul i se distrugea din cauza drogurilor?

Medicii vor stabili cu certitudine adevărata cauză a morții și asta va fi versiunea oficială. Și astfel imaginea spiritului neînfrânt al Fridei va rămâne

intactă pentru generațiile viitoare.

Și totuși, jurnalul ei, picturile și desenele ei din acele ultime luni vor sta mărturie asupra scindării personalității ei, dar și a lucidității ei în tot acest timp.

Frida era de asemenea conștientă că încă de atunci mitul despre ea va fi mai puternic decât adevărul și că oricum nimeni nu va crede că s-a sinucis.

Unde ești acum, Kity?

Peste o oră-două vei intra în cameră și vei găsi în pat corpul meu care se răcește. Știu că nu-ți va veni să crezi și-mi vei atinge mai întâi fața, pentru că, nu-i așa, moartea este întotdeauna o chestiune neașteptată, chiar și atunci când e vorba de zile ori ore. De aceea, sper că te vei aduna repede și-mi vei închide gura mai întâi. Mandibula trebuie împinsă în sus, înainte de a se instala rigiditatea cadaverică. Nu știu dacă pe acolo iese sufletul decedatului, dar cu siguranță ești de acord că imaginea unei guri larg deschise este respingătoare.

Apoi o să mă săruți, iar lacrimile tale vor picura pe față și păr, care va continua să crească. Îmi aduc aminte când am citit, copii fiind, la culcare, și nu ne venea să credem, că părul și unghiile cresc încă câteva zile după moarte, pentru că sunt încă celule vii. Ce e moartea, m-ai întrebat, când, de fapt, ai murit? Acum îți pot răspunde: funcțiile biologice nu au importanță. Important este sensul. Moarte este atunci când din viața *ta* nu mai rămâne nimic, când îți este totuna dacă mai respiri și dacă îți mai cresc unghiile și părul. Oricum nu mai exiști. De aceea, șterge-ți lacrimile, Kity. Plec liniștită pentru că nu mai sunt eu. Uită-te la ultimele mele tablouri și totul o să-ți fie clar. Dar și pentru faptul că îngrijirea mea devenise o povară prea grea și absurdă. Eu am grăbit puțin această plecare, doar atât cât să fiu eu (și nu ea!) cea care decide clipa.

Nu știu dacă aș fi rezistat atât de mult fără tine, dacă nu ai fi vegheat asupra mea și nu ai fi avut grijă să mănânc supa sau piureul, să-mi iau toate medicamentele ori mare parte a lor, să adorm. M-ai îmbăiat, și m-ai îmbrăcat, și mi-ai bandajat bietul meu ciot. Ai dormit la mine, mi-ai ținut companie când Maestro nu mai avea nici putere și nici voință. Nu pot descrie durerea pe care am simțit-o când te-am văzut cu el. Nu ți-am mărturisit niciodată că în timp ce pictam femeia mutilată din care șiroia sângele din toate părțile, îmi imaginam că ucigașa erai tu și nu Maestro.

Da, după acea poveste am fost ca un cadavru, din mine se scursese toată viața. Iubirea te frânge. La început ești întreagă, iar apoi plesnești ca o nucă. Îți vezi rănile, măruntaiele sângerânde dinlăuntrul tău. Am crezut în dragostea lui, ea era răspunsul la toate întrebările mele, soluția suferinței mele. În imaginația mea, iubirea lui avea puterea să-mi vindece toate bolile, mă salva de singurătate. Credeam că iubirea poate învia și morții. Mi-a fost greu să suport dubla trădare din partea voastră. Mai ales din partea ta. Dar, datorită tuturor acestor lucruri, astăzi m-am eliberat de iluzie. Am înțeles că acea iubire era ca un fel de accesoriu de invaliditate, precum cârja ori corsetul care îmi permiteau să supraviețuiesc.

Totuși nu m-am putut dezice nici de tine, nici de Maestro. Panica de a lâncezi în singurătate era mai mare decât furia și disprețul pe care le resimțeam față de voi doi. Mai târziu, atașamentul și afecțiunea ta m-au ajutat să se cicatrizeze acele răni pe care mi le-ai provocat. Bineînțeles că tu știai mai multe despre dragoste decât mine, despre cât de brutală poate fi iubirea uneori. Te bătea soțul, ai rămas să-ți crești singură cei doi copii… Ce iluzii puteai avea tu despre iubire, despre bărbați, despre căsnicie, decât decât să te amăgești vremelnic? Iar eu eram orbită și ahtiată după iubire. M-am temut, Kity, să nu fiu lăsată în voia sorții și a bolii mele. Iartă-mi egoismul, dacă poți.

Mai târziu ți-am fost recunoscătoare pentru că datorită ție am început să pictez cu adevărat. Când durerea devenea insuportabilă, când amenința să mă sufoce, am fost nevoită s-o scot din mine.

Cu cât eram mai bolnavă, cu atât se îndepărta mai mult Maestro de mine. Nimeni, cu excepția ta, nu ar fi putut să suporte atâtea lucruri groaznice. Boala nu apropie, boala îndepărtează — la început vine compasiunea, apoi îndepărtarea fizică. Cine oare n-ar fugi de putoarea propriului corp? Pe vremuri obișnuia să se așeze pe pat lângă mine, să-mi citească ori să-mi povestească până când adormeam. La final, am fost nevoită să-l rog să stea cu mine, măcar puțin. Nu a făcut nici asta. Pleca foarte grăbit. Unde? Nu l-am mai întrebat.

În schimb, tu, tu îmi schimbai pansamentul care acoperea rănile de pe spate, de care fugeau toți, când zăceam ferecată în corsetul de ghips și când spatele mi se umpluse de escare cu puroi. Și tu mă curățai și mă spălai și atunci când nu puteam merge la toaletă. Ca o pocăită, poate că asta ai și fost. Poate că așa ți-ai ispășit pedeapsa pe care ți-ai impus-o singură, supunerea era modul tău de ispășire. Puteai să lași toate aceste treburi altora, asistentelor, menajerei. Dar nu

ai făcut-o. Cât ai mai plâns când mi-ai spălat piciorul înainte de operație. O făceai cu delicatețe și atenție, de parcă-ți spălai propriul copil și nu piciorul meu uscat și cangrenos. Într-adevăr, uneori eram copilul tău, mai pretențios și mai răsfățat decât îngerașii tăi.

Și uite cum arată bilanțul meu la sfârșit: treizeci și două de operații în patruzeci și șapte de ani de viață. De fapt, dacă aș socoti că prima operație am făcut-o la optsprezece ani, ar reieși că au fost mai mult de o operație pe an. Singura mea consolare, dacă poate fi numită consolare, este că am încercat să fac ceva cu viața mea.

Surioara mea, corpul meu a fost dintotdeauna o închisoare pentru mine, iar acum, uite, a devenit și mormântul meu.

Singurătatea a fost mai rea decât durerea, și-a spus ea, singurătatea în care a ferecat-o durerea și la care a fost condamnată pentru o viață întreagă.

Kity nu era acolo. Nu era nici cloroform. Instrumentul morții ei era o seringă. A întins mâna cu fermitate și a luat-o. Era rece la atingere. A umplut-o calmă cu substanța din sticluțele calde încă de la palma ei. Se gândea că în sfârșit a ajuns-o acel nor din copilărie. Încă o dată s-a ridicat deasupra ei umbra lui întunecată, dar nu mai avea unde fugi. Și nici nu dorea să fugă. Nu avea niciun fel de așteptări ori speranță. Avea însă puterea să rămână consecventă cu sine.

Oare a simțit din nou cunoscutul miros de compătimire în miasma trandafirilor aduși de Kity? E în ordine, și-a spus ea, ca viii să-l compătimească pe cel mort pentru că de fapt se compătimesc pe ei înșiși.

Pentru o clipă i s-a părut că deja plutește și că privește totul de undeva de sus. În sfârșit a experimentat acea senzație după care a tânjit toată viața. Să fie un fluture. A fost un fluture. Și-a imaginat cum va arăta casa după plecarea ei, camera, patul ei gol. Știa că Maestro, Kity și prietenii ei vor fi triști, o vreme. Se vor gândi la ea, o perioadă. Apoi din când în când. Va fi ca o amintire îndepărtată. De fapt era deja o amintire și asta o bucura. Nu mai era Frida cea pe care o cunoșteau, pentru că acum, la final, nu mai era ea. Tablourile ei erau ea.

I-a mai trecut prin gând că sinuciderea era ultimul ei act de voință, acea mică împunsătură de ac era de fapt ultimul ei eșec. Nu decizia, nici actul în sine, ci modul ales de a pleca din această lume. Faptul că era nevoită să-și ia singură viața cu ultimele fărâme de putere, după atâtea eforturi de a supraviețui.

Și-a mai dus aminte că înainte de ultima întâlnire cu moartea, cu aproape treizeci de ani în urmă, și-a umezit buzele cu o portocală și că în acel moment era vie, nemuritoare, încă neatinsă de umbra ei.

Nici nu a simțit înțepătura. A învăluit-o un alb nemărginit.

Albul și nu negrul, albul era culoarea morții ei.

La sfârșit i s-a părut că se deschide ușa și că în cameră intră prietena ei fără nume din copilărie. La fel ca odinioară, a prins-o de mână. Și, la fel ca odinioară, Frida s-a lăsat cu totul în voia ei.